

MEDDOBIE

XVI 3

UVODNIK: FRANCE PAPEŽ (ARGENTINA), TIEMPOS Y LUGARES (161).

POEZIJA IN PROZA: TINE DEBELJAK (ARGENTINA), NOVI PLAYŽ (163) * FRANCE PAPEŽ (ARGENTINA), SREČANJA (185) * JOŽE CUKALE (INDIJA), TVOJ KLIC (187) * MARJAN JAKOPIČ (U.S.A.), PESMI (209) * VLADIMIR KOS (JAPONSKA), LE TEBI LAHKO TO POVEM (213) * BOŽIDAR TED KRAMOLC (KANADA), PRVO SVETO OBJAVILO (214).

RAZPRAVE: VINKO BRUMEN (ARGENTINA), NEKAJ MISLI O MIŠLJENJU (191) * FRANC BERGANT (ARGENTINA), MITI V SV. PISMU (220).

PREVODI: KAREL RAKOVEC (ARGENTINA), PANTER, TIGER IN OSEL (188).

ZAPISI: TINE DEBELJAK (ARGENTINA), PRISPEVEK K 60 LETNICI SMRTI DR. J. E. KREKA (237).

UMETNIŠKA PRILOGA: slika: IVAN BUKOVEC (ARGENTINA), OLJA.

ENTRESIGLO

M E D D O B J E

Splašnokulturna revija

Leto XVI

1 9 7 8

Št. 3

IZDAJA SLOVENSKA KULTURNA AKCIJA, UREDNIK FRANCE PAPEŽ.

ZUNANJA OPREMA FRANCE PAPEŽ.

NASLOV UREDNIŠTVA IN UPRAVE, RAMON L. FALCON 4158, 1407 BUENOS AIRES,
ARGENTINA

Revija izhaja štirikrat na leto. Za podpisane prispevke odgovarja avtor. Spisi s psevdonimom se objavijo le, če je uredniku znano tudi pravo avtorjevo ime. Rokopisi se ne vračajo.

Ta zvezek je 103. publikacija Slovenske kulturne akcije, dotiskan v juniju 1978.

Tisk tiskarne Editorial Baraga, Colón 2544, Rem. de Escalada, Buenos Aires Argentina

Editor responsable: dr. Valentin Debeljak

Registro Nacional de Propiedad Intelectual No. 1407500

Esta publicación se terminó de imprimir en el mes de junio de 1978 en los Talleres Gráficos Editorial Baraga del Centro Misional Baraga.

CORREO
ARGENTINA
1407

CONCESION 7806

TARIFA REDUCCION

97 75/1978

FRANCE PAPEZ

TIEMPOS Y LUGARES

Terra australis – así figura inscrita en los mapas antiguos esta gran extensión de tierra, el paisaje a veces imponente, las arenas, la llanura con sus soledades, grupos de eucaliptos, pinos, selva espesa, el mar... No muy lejos de la ciudad alucinada, en los suburbios que limitan a la pampa, las casas son viejas, de vez en cuando puedo admirar un balconcito de hierro forjado o una puerta de madera carcomida que tuvo tallas. De noche el cuarto de luna me permite ver nítidamente, a unos metros, el ancho río que acarrea hierba, árboles, formas negras. Aquí no hay viento. Salgo de la maleza y ya estoy en un rincón que se ha vuelto mi segundo hogar. Entro por una puerta de procedencia hispánica en una vieja iglesia. Allí me junto a una procesión de los indígenas, gente india – con un inefable sentimiento de estar en casa. Esta tierra que empiezo a conocer y amar, me suscita la otra, lejana. Estoy aquí y allá. El camino me lleva hacia esa región ondulada, a veces montañosa, cubierta de bosques, cruzada por pequeños ríos. Hay campos, jardines, villas... Por ejemplo: Dolenska, la que tengo que retener en mí por siempre. Sí, cuando estoy delante del Cristo de la Agonía y la Virgen Dolorosa, en el templo de Santo Domingo – La Rioja – estoy en verdad en alguna de las iglesias del país lejano: Limbarska gora, Krka, Nova štifta,

Teharje... Ahí permanezco largo tiempo, pienso y medito. Las piedras están todavía allí - formas dramáticas, testigos - y también muchos de los árboles. Pienso sobre las manifestaciones del tiempo, la paz y la guerra. Ahora sé: la historia no es lo que ha pasado, sino lo que nos ha pasado.

Vivo en dos mundos. En Salta, el Señor del milagro me guía. Miro a la torre del templo de San Francisco, en Catamarca. Camino por el paisaje serrano de Amaichá, Tucumán. El sol quema y atrae, los cactus están en flor. Me acerco a la gente simple, cubierta con el tiempo pasado. En realidad estuve siempre con ellos. Hace unos días salí de la casa - diría - aquella mañana, y las caminatas eran largas, los compañeros más bien callados. Pero fue hace mucho tiempo. Ahora estoy aquí y allá. Esta tierra - campos abiertos, vastos bosques, paisaje marino, lugares junto al río - me devuelve a la otra, originaria, como por una profunda comunión con lo primero, muy hondo, subsistente. Aquí y allá, ahora y antes, siempre...

Terra australis - así figura inscripta en los mapas antiguos esta gran extensión de tierra, el paisaje a veces imponente, las avanas la llaman con sus solitarios grupos de encastigos, pinos, seiva espesa, el mar... No muy lejos de la ciudad aludida, en los alrededores que limitan a la paraje de los cerros, de vez en cuando puedo admitir un momento de nuestro torjido a una puerta de madera carcomida que fino fallas. De noche el canto de luna me percuta, y a veces también, el canto río que acarrea hierba, árboles, formaciones. Aquí no hay viento Salvo de la mar y ya está en un rincón que se ha vuelto un segundo hogar. Esto por una puerta de procedencia hispánica en un sitio aislado. Allí me siento a una distancia de las cosas, con un horizonte de silencio de estar en casa. Esto tierra que empieza a crecer y amar, me suelta la otra, lo que. Estoy aquí y allá. El camino me lleva hacia los cerros, hacia a veces montañas cubiertas de bosques, cruzadas por los guedros ríos, hay campos, jardines, villas... Por ejemplo: Doñata, la que tengo que volver en mi por siempre. Si, cuando estoy delante del Cristo de la Agonía y la Virgen Dolores, en el templo de Santo Domingo - La Hoja - estoy en verdad en algunas de las iglesias del país lejano: Luján, San Martín, Nueva Santa,

92 75/1994

NOVI PLAVŽ

(Iz zbirke reportaž in črtic Črni Kamnitnik)

I.

„Olavarría!“

Z vlaka sem prestopil v avtobus, ki vozi proti Črnemu Kamnitniku, petnajst kilometrov proti jugu.

Bil je vroč poletni dan v januarju 1950, ko je tu najvišje sence. Kolektiv je bil natrpan z delavci, ki so se peljali v tovarno na zameno opoldanskega delovnega reda, „turnusa“, kajti v tovarni ne ugašajo ognja in delajo noč in dan... iz leta v leto... Večina je imela s seboj lesene zabožčke z delovno obleko in prigrizkom. Stisnili so me k oknu, kar mi je prišlo čisto prav. Prvič sem zdaj –prišlec iz mesta nebotičnikov – v pampski pokrajini. Gledam v ravnino. Sama ravnina! Le tam na obzorju je potegnjena valovita črta morda par deset metrov vzpeta. Tja k tistim „hribčkom“ vozi lepa betonska cesta. Kaj bi ne, saj smo v revirju cementa! Mimo okenca beže njive z že zrelim žitom, z okroglimi zlatimi sončnicami, z visoko koruzo... pa pašniki s šopasto pampsko travo v peskoviti grudi. Vse je prepredeno počez z bodečo žico, ki omejuje posest veleposestnikov-„estancierov“, ki jim pomeni živina večji donesek kot obdelana polja. Treba je samo ograditi zemljo, napeti mrežo okrog in v prostor zapoditi živino. Plodé jo umetno s semenom bikov, za katere plačujejo milijone, toda hrani se sama noč in dan na prostem, v dežju in v suši, v mrazu in vročini, brez staj in hlevov, le z vodnjakom na veter, ki črpa vodo globoko iz tal in jo naliva v dolga korita. Ravnina s pašniki, kjer se skupine konj in krav in prešičev z gobci pri tleh počasi premikajo od šopa do šopa trave, ali pa se stiskajo v gruče, da si delajo sami senco. Na konju jih podi čez plan pastir-gavč, in tropa psov za njim. Čuvarji pampe! Nedaleč od ceste leži kup belih kosti krave, ki je nihče ni pogrešil; odrli so ji kožo, drugo pa so s kljunom razrezale ujede, oglodali psi, obelile mravlje in osušilo sonce: ta največji razkuževalec pampskega gnitja. Ta hip je sedla na beli rog kanja in strmi v votlo

oko. Ho, pampski Hamlet: Biti ali ne biti? „Iti v pampo ali ne iti?“ sem se vprašal tudi jaz sedaj, ko mi ni bilo več mogoče nazaj. Avto prepodi spet ptice v koruzi ob poti: dvignejo se v jati, zavijejo v poševnem letu – kot krila spuščajočega se letala – in se spuste na strnišče sosednje že pospravljene njive. Skozi odprto okence slišim kričanje „terov“, pampskih kričečih srak, ptičjih čuvarjev pampske negibnosti; znanivcev vsega, kar se giblje in približuje. Svoj čas obveščevalcev sanmartinske vojske in indijanskih vpadov ‚malonov‘, zdaj avtomobilov in avijonov. Oni par golobov, ki se spreletava pred nami, ali nista morda galeba? Petsto kilometrov od obale? Izgubljena v pampi, kot se bom izgubil jaz? Tu in tam samotno drevo. Košati ombu z okroglo opoldansko senco. Jata vrabcev se spet z vriščem prenese na drug pašnik. Naši vrabčki so to, potepini kot mi po vsem širnem svetu. Na obzorju se že kažejo visoki in ozki dimniki z bruhajočim dimom, ki se vije z dolgimi vlečkami kot zastava, ki me pozdravlja. Najprej en sam iz Sierre Baye tam na levi, potem dva iz Calere Avellanede, nato trije iz San Martina ... tam štirje iz Lome Negre ... in še peti nedograjen. Gradé novo žgalno peč v Črnem Kamnitniku. Že peti plavž.

Gola pampa se spreminja v zelenilo gozda, v kvadre urejenih drevoredov, izmed katerih se že vidijo obrisi belih hiš, delavskih domov. Naselje sredi pampe. Ne razločiš ga prej, dokler nisi že blizu. V globini tik pod vzpetinami se dvigne v tem hipu ogromna skupina poslopij pod kadečimi se dimniki... Zazdi se ti, da si ugledal stari fevdalni grad nad nizkimi hišami podložnikov. Celo obdan je z žico daleč naokrog kot z obzidjem. Mislim na Loko... Avtobus je zapeljal z glavne ceste, ki se tu neha, na levo skozi obok – kot skozi srednjeveška mestna vrata – na katerem berem napis: „Villa Luciano Fortabat“. Ime francoskega Baska, ustanovitelja apnenice tam v začetku stoletja, ki pa se je pod sinom Alfredom razrastla v mogočno cementarno. Ob njej je sezidal svoje „mestece“, tovarniško naselje zastonjskih delavskih domov. Vozimo po glavni ulici: na obeh straneh električni kandelabri, pa stebri, ki vodijo razvetljava v vse hiše; na slemenih čepi radijske antene in televizijske naprave kot gnezda štokeljev, stoječih na eni nogi. Avto pelje mimo mesnice, trgovine, restavracije s kino dvorano, mimo policijske stražnice, mimo droga z zastavo na „glavnem trgu“ pred tovarno in zapelje pred zatvornico ob vhodu za delavce. Ustavi se pred vratarjevo čuvajnico prav zadnji hip, da so delavci še ujeli urnik: poskakali so z avta in udrli pred napušč čuvajnice, kjer so vtisnili z mehanično uro čas vstopa. Nato so padli v roke De lu, ki je že čakalo nanje z bičem kot srednjeveški valpet – temu priganjaču tudi modernih tlačanov.

Obstal sem trenutek pred tovarno: visoki in široki zidovi poslopij, povezanimi med seboj s prehodi, železnimi svodi in okni, zadelanimi s cementnim prahom, ki pada nanje odzgoraj, se vzdiguje odspodaj in lepi od strani; strmim v dim iz štirih visokih in vitkih stolpov, ki ga bruhajo štiri žgalni plavži; bučanje skrivnega ognja in drobitev in mletev kamenja z ropotajočimi verigami čutim v ušesih in pa v tresenju zemlje pod nogami; šumeče transmisije s kolesa na kolo mi stiskajo srce; železni orjaški žerjavi segajo kot z lovkami po meni ... V strahu se obrnem k delavski koloniji: dim in cementni prah se neseta čez drevesa drevoredov in se vrtita v vrtincih vetra po cestah v okna domov ... Globoko izdihnem iz prsi stari zrak, da dam prostora v svojih pljučih cementnemu prahu.

Nato sem stopil petdeset korakov naprej v sprejemni urad ob robu velikega parka in se prijavil.

Določili so mi stanovanje v uradniški vili sredi tega lepo dišečega visokega evkaliptovega nasada. Dim se tu useda na srebrne vrhove, ki trepetajo pod njim.

Sive grlice so se spustile z vej meni pod noge, kot da bi mi hotele pokazati pot po beli stezi v novi dom, ki bo zdaj – kot moj rojstni neboč – spet Pod Gradom – Tovarno.

2.

Prej kot ustroj tovarne sem spoznal slovenske ljudi v njej.

Zdaj sem sedel jaz v tisti stražnici ob vhodu tovarne. Že ob pol štirih zjutraj sem zapiskal na tovarniško sireno in budil delavce, da ob štirih nastopi prva delavna skupina. Nadziral sem prihajanje na delo, markiranje na avtomatično uro, potem pa beležil zamude in izostanke, ki jih ni bilo malo. Ob osmih sem dajal znamenje uradnikom, ob dvanajstih za odmor in spremembo delovne skupine. Ob odhanjanju delavcev sem pa gledal, kaj odnašajo in bi zato smel tudi odpirati kovčke; moral pa sem jih, če sem dobil za koga namig odzgoraj. Najraje sem opravljal ta jutranji „turnus“, da mi je večerni čas ostajal za branje. In rad sem imel ta posel. Prebral sem jutranji časopis in si kuhal mate-čaj. In srečaval sem se z „našimi“ ljudmi. Tedaj jih je bilo tam še kakih dvajset družin, ki so ostale od tistih tridesetih, ki so se v letih velike gospodarske krize trumoma preselile z buenosaireskega Paternala v pampo gradit novo cementno tovarno. V temeljih te tovarne, kjer zdaj službujem, je mnogo znoja slovenskih čel, pa žuljev slovenskih rok.

Zdaj sem se slednji dan srečaval s temi „našimi“ ljudmi. Prve dni so me gledali z nezaupanjem, potem pa smo se že spuščali v pogovor, in kmalu sem vedel, kdo so in odkod so vsi ti štularji, Pezdirci, Golobiči, Vukšiniči, Bajuki, Stojniči, Žlo-

garji, Žlembergerji, Mežnaršiči, Janžekoviči, Vrhi, Težaki, Šta-
varji, Grahki, Zajci, Oražmi, Faturji, Boštjančiči, Packi, Pu-
glji ... kdo od teh je novonaseljenc in kako sodijo nas in
mene. Čez dva tedna so me že povabili v družbo:

„Pridete k Adamiču?“

„Kam?“

„V gostilno, ki jo ima Laščan Adamič. Tam smo ob sobotah
in nedeljah Slovenci, pa tudi vsak dan je kdo tam. In ob vsaki
uri: ko prihaja na delo in ko odhaja.“

„Pridite, bomo eno zapeli!“

Kot sem rekel: preden sem pregledal tovarno, sem spoznal
slovensko oštarijo.

Med visokimi evkalipti in kostanji, koj onstran skladišča,
kjer so nakladali cement na tovornjake, že v delavskem naselju,
je čepela skoraj zakrita tovarniška gostilna, ki jo je imel v
zakupu tedaj Lojze Adamič, pristen krčmar iz Jurčičevih časov
z naše Dolenjske. Točil je vino in pivo po stari tukajšnji delavski
navadi: eden je plačal za vso družbo ob mizi ali „šanku“, in
nato se je drugi „revanžiral“, in potem tretji ... in tako pozno
v noč. Krčmar je točil vrčke, jih nosil k mizam, kjer so pele
razne narodnostne skupine, vsaka v svojem jeziku in na svoj
način. Rad je s svojim basom pritisnil, kjer je bilo treba, ali pa
tudi samo, da jih je opomnil na že prazne vrčke.

Vstopil sem v pivnico v soboto zvečer. Vse polno. Delavci
so dobili štirinajstdnevno plačo in tedaj se je plačevalo vsevprek.
Vame je bušil slab zrak, pa petje, kričanje in prerekanje. Tudi
politično. Vse se je mešalo: Slovenci in Hrvati pa Srbi, pa še
Črnogorci in Bosanci. Slovaki in Poljaki, Ukrajinci iz Galicije,
pa Nadvolžanski Nemci. Italijani in Španci. Pa seveda tudi oko-
liški kriolski gavči v svoji noši: privezal je konjiča h kolu ob
vratih, kjer bo zdaj čakal na svojega gospodarja pozno v noč.

Brisal sem si še pri vhodu očala, pa sem že videl tam v
kotu dolgega Lojzeta Puglja, ki sem ga edinega poznal v tej
tovarni, kajti srečaval sem ga v povojnih taboriščih. Vsi drugi so
bili staronaseljenci. On pa je bil domobranec, tisti, ki so prišli
iz vaških stražarjev. Mlad, visok in močan, postaven fant nekje
od Novega mesta, ki je slovel kot iskan tenorist. Nisem ga po-
drobneje poznal, le videl sem ga že, dočim sem druge spoznal
še le v čuvajnici. Dober pevec, pa tudi dober pivec. O njem so
pravili, da – kadar je vinjen – postane sentimentalen in pozna
eno samo pesem: Gor čez izaro. Glava mu omahne, skloni jo
v roke, s komolci uprtimi ob mizo, pa brunda v mizo; hipoma
pa vstane, pa le toliko, da dá vnovič takt za svojo staro pesem.
Od vrat sem videl, kako je spet segel po pivu, se dvignil in
začel z visokim tenorjem: Sem še majhen bil... Vsa družba

Slovenec je povzela, tudi krčmar Lojze je pritisnil s svojim basom, pa videti je bilo, da tenor ne bo speljal do konca... Pa jo je. Srečen je sedel, solze so mu prišle v oči in spet je začel mrmrati vase. Ni se več brigal za družbo in ni se mu hotelo govoriti.

„Ta bo zaspal“, je rekel krčmar.

V tem sem prišel k slovenski skupini. Poznal sem Slovence sicer, ko so hodili na delo in z njega, nisem se pa seznanjal z njimi pobliže. Zdaj sem pravzaprav zvedel, da je Stojnič Belokranjec, pa Golobič, pa Bajuki... Vrh Notrânjec, štavar Kraševc s Knežaka, Fatur Vipavčan... Pugelj Dolenjec, žlogar iz Semiča, Oražem iz Trsta...

„Kaj se delite med sabo ne samo po deželah, že tudi po mestih?“

„Med sabo samo, na zunaj smo pa vsi eno: staronaseljenec; novi... Jugoslovani, Slovenci. Nekaj nas je tukaj, ki smo še vedno Italijani... tudi Avstrijci iz stare Avstrije...“

„Avstrijci in Kranjci“, je rekel Stojnič, najstarejši. „Mi pa ostanemo, kakor smo bili!“

„Ha, ha seveda,“ se je zasmel Vrh. „Sedemnajsetega leta za Avstrijo, devetintridesetega za Hitlerja, dvainštiridesetega za Mihajloviča, štiriinštiridesetega za Tita...“

„Za Mussolinija pa nikdar.“

„Zanj pa ne. Mi družji,“ je rekel štavar, „ga poznamo s Primorskega.“

„Mi novi pa fašiste iz Ljubljane,“ sem rekel.

„Tukaj,“ se je vtaknil vmes krčmar, „pa je zdaj vseeno. Vse karkoli in kjerkoli si bil, je pozabljeno, je zgodovina... Če pijemo, trkamo vsi vprek... Plačujemo in pijemo z Nemci in Lahi, in če pojmemo, pomagamo slednji slednjemu... samo da je glas dober...“

„Rekli smo vam, da bomo eno zapeli“, mi je rekel Vukšinič. „No, ali jo bomo?“

„Kakšno?“ pripomni Golobič, „Kranjsko, dolenjsko, štajersko? ...“

„Koroško!“ sem rekel kar tako.

Pri tej besedi, kakor da se je Pugelj zbudil. Pogledal me je in me motno spoznal.

„Pa koroško, tisto mojo.“

In že je začel Gor čez izaro... precej visoko, previsoko..., pa smo vendarle vsi pritisnili. Uглаšeno petje, le tenor ne bo zmogel. Žila se napenja Puglju, celo na noge se vzdiguje, da „bi dosegel višino“, kot je rad rekel... pa se je oprijel mize, da bi ne pal... samo za hip se mu je pretrgal glas. Tedaj pa se je iz drugega kota gostilne oglasil za čuda svež glas in poprijel

tam, kjer je obstal Pugelj ... „zibali mamica moja ... Hojli hojla!“

Pugelj ni več pel. Vsi smo pogledali tja v kot, da bi uganili kdo mu je prevzel glas in pesem. Ta pa je začel z drugo kitico, vsi smo navdušeno pritisnili, kajti glas je bil nenavadno čist in pevec se je nesel z lahkoto kot na krilih v višino in spet padel v pojemajočo tišino ... Vsa pivnica je prisluhnila. Kdo poje? Nihče med Slovenci ga ni poznal.

Ploskamo in vsi ga povabimo med nas; on pa vzame svoj vrček piva v roke, stopi k nam, trka z nami in reče v italijanski kasteljanščini: „Scusate, soy italiano. Giannino Battista. Di Napoli.“

Vsi smo presenečeni obstali. V hipu smo spremenili domačo govorico v „našo“ kasteljanščino: „Pa znate slovensko pesem?“

„No, soltanto esta canción.“

„Kdaj ste prišli? Kje delate? V tovarni?“ smo silili vsivprek z vprašanji.

„Sem v tovarni in tudi ne. Sestavljam peti plavž iz kosov, ki prihajajo iz Nemčije.“

„Pa odkod znate slovensko?“

„Ne, ne znam slovensko. Samo to pesem. Bil sem vojak v Sloveniji med drugo vojno. Provincia di Lubiana. Melodija mi je prišla v uho.“

„In besedilo?“

„Z melodijo.“

„In znate še kakšno?“

„Še eno, veselo: Mi se imamo radi... radi... radi...“ je začel in spet smo jo vsi poprijeli in navdušeno zapeli.

Lep glas ima ta Italijan. Kako lepo se zlijemo z njim v zboru.

„Ostanite, vas bomo še kakšno drugo naučili“, smo mu ponujali tovarišijo. On pa se je opravičil in šel k svoji italijanski družbi.

„Pesem združuje, ne samo province in dialekte, tudi narode“, je pripomnil Težak.

„Pa tudi sovražnike in prijatelje“, je menil štular.

„Vseeno. Tu smo na vse pozabili. Kar je bilo, je za vekomaj preč!“ je pripomnil Golobič. A Vrh: „Delavec sem Argentine. Kdor poje z mano, je moj brat. Pevski brat.“

„Ali pa pivski!“ In smo spet trčili.

Le Pugelj je brundal v svoj vrček. „Prekleti Lah, le kdo ga je naučil? Kakšna kelnarca, porka ... Fašist! ... Naj bi pel Eja, eja lalala!, ne pa naše... ne moje! Kako mi jo je prevzel, makaronar ... Pa vsi za njim!...“

Nino Battista pa je že pel s svojim laškim krogom napolitanske barkarole... sur mare luccica... argento ... vento ... Santa Lucia... Santa Lucia.

Nizek, zagorel Napolitanec z valovitimi lasmi, z ognjem v črnih očeh, ki požiga lilije... Predstavljam si ga kot vojaka v črni srajci z alpskim klobukom, ali kot bersaglerca s peresi... najlaže pa kot trubadurja z mandolino. Ta glas in ta južnjaški ogenj, pa neizkušeno slovensko dekle: dala mu je slovensko melodijo, slovenske besede, pa morda še srce... kdo ve? Lepa Vida in črn zamorec – v argentinski pampi, sem pomislil. Pripomnil pa sem glasno: „Ljubezen in pesem ne poznata narodnostnih mej, še manj nacionalističnega šovinizma. Kaj hočemo: doživel je pač mednarodno ljubezensko idilo. Mi se imamo radi...“

„Hudiča, radi?!“ je pripomnil Pugelj. „Pa idila? Še avantura ne – porkerija! Svinjarija! Poznam te laške tičke – te fašiste in komuniste, te trubadurje in zapeljivce... pa vojake za en drek!“ Pugelj je spet lezel vase in glava mu je klonila v s komolci podprte dlani.

„Ta bo zadremal“ je spet razsodil krčmar.

Ali pa se je samo zaprl pred nami, se potegnil iz naše družčine, da se laže pogovori s seboj in s svojo bolečino, sem mislil.

Da sem se bolj zanimal zanj in manj za osebne pomemke in napivanje z drugimi, bi morda uganil film, ki se je odgrinjal med tem samogovorom pred Pugljevimi zaprtimi očmi:

Ko je poskusil bežati pred partizani z Dolenjske, so ga prijeli Lahi in poslali na Rab. Tam se je sušil in gnil in obiral uši ter gledal tisto laško morje in luči na njem... Sul mare luccica... Zdramil se je. „Ti tam, boš že nehal s tem napolitanskim morjem!“ se je skušal dvigniti, pa je samo zabrundal in obsedel in se zagledal v prazno... Vsak dan jih je umrlo par sto. Zakaj? Ker niso šli s komunizmom! Pa tudi ne s fašizmom. Ko so ga vrnil domov, ni imel več doma: Lahi so mu ga požgali. Šel je k vaškim stražarjem: Lahi so jim bili samo za oviro, da niso pognali komunistov iz dežele. Roke so držali s komunisti, nje so pa hoteli predati partizanom, ko so bili že oni sami na tleh. Zdi se mi, da je vzdihnil ‚Turjak‘... Bil je v Zapotoku, ko je Turjaški grad gorel. Lahi so ga razbili s svojim kanonom: raztreskali so vrata in zažgali streho. Potem so imeli komunisti samo še lahek posel: poklati ranjence pred vrati. Če bi natančneje prisluhnil njegovemu mrmranju, bi morda razumel: „O, moj brat Tone, nikdar nismo dočakali tvoje nove maše!“ In potem s Turjaka v Kočevje, iz Kočevja v Jelendol, v jamo. Zopet: „Moj brat Jože!“ ... Nato je zamahnil z roko: „Hej, ti tam! Da ne boš več slovensko pel, veš ... najmanj tisto mojo...“ Skušal je zapeti Gor čez izaro, pa nihče ni potegnil

z njim. Dobro, da ga Lah ni razumel. Morda niti opazil ni, da govori njemu.

Krčmar pa se je ustrašil prepira: „Kaj, ko bi šel domov? Kdo ga bo spremljal – Puglja, domov?“

Ponudil sem se jaz, že zato, ker je bil novi naseljensec in sem razumel njegovo bol in srd.

Pokazali so mi njegovo hišico blizu Kamnitnika. Kamnoloma. Tam je še gorela luč. Stanoval je z dvema Črnogorcema v sobah za samce. Vzel sem ga pod pazduho in peljal „iz bolicha“, medtem ko so drugi rojaki še peli in pili v pevskem in pivskem medsebojnem vnemanju.

Zunaj je sveži zrak kot z dobro dlanjo šel čez Pugljevo težko glavo. In spomin. Že skoraj trezen mi je govoril spotoma:

„Videl sem vas že v taborišču v Italiji, zato vem, da ste novi. Veste, kaj so delali Lah i z nami – in zdaj poje on slovensko pesem? Predrznost! Lah i so s topom odprli partizanom vstop na Turjak. Dva brata so mi tedaj ubili. Iz Zapotoka sem gledal ogenj... Ne veš, ali so bili fašisti ali komunisti ali oboje skupaj, vse obenem, hudiči! ... Pa poje moja pesem, kot da ne ve, kaj pomeni ta pesem meni, ki so mi dom zažgali Lah i...“

Pred vrati sobe sem ga pustil.

Noč je bila lepa. Visoka poletna noč. V starem opuščnem kamnolomu, so regljale žabe. Kot da bi se kosale s petjem v gostilni. Tam pojejo vsi narodi – zdaj skupno, zdaj drug preko drugega. Nadvolžanski Nemci, ki so jim rojake izgnali Rusi v Sibirijo, pojo rusko pesem: Večerni zvon... Zvoni v noč, kot da je počen ...

Ob pol štirih pa sem že klical s sireno na delo nedeljski turnus.

Bil sem dežurni. In kot navadno nedeljskemu dežurnemu se je tudi meni dremalo po slabo prespanem sobotnem pitju.

3.

Življenje mi je teklo ob šumenju tovarne kot pod slapom – ne podnevi ne ponoči ni prenehalo meljenje kamna v mlinih in bruhanje ognja v plavžih. V štirih jeklenih ogromnih valjih, nenehno se vrtečih okrog osi, ni nikdar ugasnil ogenj v vseh naenkrat: vedno je bil vsaj eden v obratu. In vedno se je valil iz dimnikov temen dim, ki ga je veter potem razpotegoval čez delavsko naselje, čez drevje in pampsko travo. In ko je delavec vtisnil svoj prihod v kontrolno uro, se je vključil v ta mehanizem, kot da je stopil na transmisijski jermen, ki ga je peljal od stroja k stroju, iz praha v prah, od stop k stopam, udarjajočim kot geslo: de-lo... pro-duk-ci-ja... de-lo. Ljudje so postali mravljinici. Slednji poprime svoje breme, svojo travico, svojo betvico, zrno ali

smet vseeno, in leta z njo iz poslopja v poslopje, z nadstropja v podprtiličje, da pro-du-ci-ra ... pro-du-ci-ra ... iz žive kamnite skale mehki žametasti - cement. Svoj kruh.

Bil sem že tedne v tovarni, a nisem si še ogledal tega produkcijskega procesa od začetka do konca. Zaposlen sem bil s svojo „betvico slame“ v čuvajnici, in ko sem resnično odsviral svojo piščal, sem stopil v „svoj“ čas, pohitel k samemu sebi, v svojo tihoto, da po počitku spet stopim na ta tekoči trak pro-duk-ci-je, pod ta valpetovski bič Déla ...

Danes pa so mi menjali delovni red od 20 ih do 4 ih zjutraj. Prijelo me je, da bi si zdaj ogledal tovarno, pa me je lep dan zvabil ven v polje, v pampo. Vroč poletni dan, da mi je zrak migotal pred očmi. Zavil sem vstran od skladišč, od prahu čez pot, odstranil leso - 'tranquero' - in jo za sabo zaprl, ko sem vstopil v z žico zagrajeni prostor pampskega pašnika. Šel sem mimo črede ovac, pa zopet skozi drugo leso naprej, naprej mimo špalirja mladih krav in juncev, ki so dvigali glave od šopaste trave in me gledali s strahom. Bali so se mene, pa tudi jaz njih. Ravnina. Iz enega zamreženega terena na drug brez drevesa in sence. Pred mano pa se dviga hribček. Bolj nasip kot griček, deset metrov visok. Zavil sem tja in sem videl: res je to umetna vzpetina, na katero vodi avtomobilska pot, ob strani je nekaj borovcev šele v prvi rasti, in na vrhu klopca in kamen „Friderikov park“. Friderik? Pravili so mi, da je to nemški delovodja, ki je začel odkrivati ta kamnolom. Zdaj leži ta kamnolom - pod mojimi nogami!

Ni to tak kamnolom, kot je moj loški Kamnitnik, rdeči Kamnitnik, kot so ga slikali Grohar, Jakopič, Jama... pa vse do mojega soseda Franceljna Koširja: rdeči, odsekani hrib, ki so ga rezali v skladih za bohinjski predor, v mojih mladih letih je služil samo še za drobljenje gruščca za okoliške ceste, nam pa se je nudil za prve pleže v žlebovih odspodaj navzgor. Tu pa kamnoloma ne zapaziš, dokler ne stopiš na rob prepada: izkopavajo ga - v tla. Na ravnini odkopljejo najprej rušo in prst pod njo, tudi par metrov!, da zadeneš na trdo skalno žilo; odkrivajo skalo kot pri nas rudo. Kopljejo v - globel, od vrha navzdol deset, petnajst metrov v dol in tam nato okrog sebe, da izkopljejo resnično lunin krater, z dnom tudi petdeset metrov v premeru. Odvišno prst in grušč pa odvažajo v kamijonih na ta pampski teren, kjer se dviguje zdaj umetni griček, resnično „nasip“. Na vrhu je postavil Don Friderik svoj najvišji „razglednik“ čez vso pampo. Če je deset metrov visok, je veliko...

In tu sem zdaj jaz in gledam v krater pod seboj: na vrhu vrtajo z jeklenimi svetri v živo skalo, jo napolnijo z dinamitom, in ko dá kapataz znamenje s sireno, obstane vse delo v območju

nevarnosti, vžge se dinamit in izbruhne s silno eksplozijo; razsujejo se kamnite stene in razbijejo v kose, ki padajo navzdol na pot. Tam pa že stoje pripravljene buldožeri, ki zajemajo razbite skale, razsuto kamenje in ga stresajo na kamijone; ali pa ga dvigajo v dvigalih navzgor do roba prepada, kjer čakajo nanj prazni vagončki tovarniške „mini“ lokomotive, ki odpelje ves „vlak“ v pol kilometra oddaljeno tovarno cementa. Gledam to vrvenje v dnu kraterja, poslušam eksplozije in noga se mi kar sama pomika z grička na rob kamnoloma ob strani visokega lesenega lijaka, po katerem dviga dvigalo kamnito gradivo na vrhno pot. Po njej vozi „vlak“ po ravnini kar naprej. Kamnita ruda je siva, prav nič podobna mojemu rdečemu Kamnitniku v soncu. Je črna jama v senci visokih bregov. Črni Kamnitnik!

Stojim ob robu prepada in strmim v razkopano brezno kamnoloma.

„Dober dan!“ me pozdravi nekdo, ki mi pride naproti.

„O gospod Zajc, vi tukaj?“ sem spoznal slovenskega staro-naseljenca.

„Ne več Zajc, zdaj sem Saitti.“

„Kako, zadnjič pri Adamiču ste se mi predstavili Zajc?“

„Med Slovenci Zajc, uradno Saitti; že par mesecev.“

In povedal mi je svojo zgodbo: Istrski Slovenec Lojze Zajec iz Dekanov pri Kopru se je že pred desetletjem preselil v Argentino, da se ogne fašistom „Vseh 20 let sem bil Zajc. Zdaj po vojni me je prosil brat Ivan, naj ga pokličem sem. Njemu je Mussolini poitalijančil ime Zajc v Saitti. Zato sem prosil za prihod brata Ivana Saittija. Vrnili so mi prošnjo, naj navedem natančno vrsto sorodstva, kajti Zajc ni brat Saittija. Brat me moleduje in moleduje naj pohitim, hočem mu ustreči, grem in spremenim ime v Luis Saitti. V redu, mi rečejo. V tem pa doma uradno razveljavijo vsa poitalijančena imena in brat je vesel, da bo zdaj lahko prišel k meni, ker zdaj nosi moje staro ime. Ampak jaz sem medtem že postal Saitti! In zdaj naj Saitti prosí vnovič za brata Zajca!? Razumete to?

„Komedija zmešnjav. In kako ste jo rešili?“

„Nikakor. Jaz nisem več spreminjal imena v drugič. Njemu pa so tam uradno pripisali v rojstni list, da sta imeni Zajc in Saitti identični, da je bilo prvotno ime poitalijančeno s fašističnim dekretom tem in tem, pa spet poslovenjeno z dekretom tem in tem. No, brat je prišel sem in dela v cementarni in se piše Zajc, jaz pa sem delovodja tukaj in sem uradno Saitti. Tako je. Tudi to je ena tistih laških krivic do Slovencev, ki jih Lojze Pugelj ne more pozabiti, kakor ste videli zadnjič pri Adamiču.“

„Res, Pugelj. Pozabil sem že nanj. Kako je zdaj z njim?“

„Nič. Zdi se mi, da sta z Lahom prijatelja, večkrat tudi govorita pri novem plavžu, kjer sestavlja mašinerijo. Pri nemški firmi. Kot je povedal, se je boril kot partizan proti Mussoliniju; po njegovem padcu pa so ga zajeli Nemci. Potem je ostal pri njih kot mehanik in zdaj ga podjetje pošilja okrog, da jim sestavlja stroje.“

„Je inženir?“

„Kajše! Pri vojakih, je rekel, se je naučil mehanike. Bil je pri motoriziranih.“

Nisem se več zanimal zanj.

„In kam zdaj?“ me vpraša ‚kapataz‘-delovodja.

„Kam? Nazaj. Moram še večerjati. Imam nočni turnus.“

„Naj vas pelje Boštjančič, ki je pri vagončkah. Tu dela precej Slovencev. Oni-le, ki vrta za dinamit, je Polde Šabec, spodaj pri nalaganju tovornjakov je Tone Vrh. Sami Kraševci.“

Peljal me je po vrhu roba kamnoloma do lilputanske motorizirane „železnice“ za prevažanje kamna. In je potegnila. Odzadaj za vagončkom sva stala Boštjančič in jaz in se peljala v tovarno mimo starega kamnoloma, ki je bil že zapuščen in zalit z vodo kot malo jezerce.

„Pravega apnenca ni tu veliko. Ko se ‚rudnik‘ izprazni, odpremo zemljo drugje. Ni vsako kamenje dobro. Tu v pampi ga je malo. Ej, če bi sem lahko prenesli kraške kamne, bi imeli Ameriko!“ Pa takoj nato dodal: „Pa saj jo imajo drugi, a ne mi!“

Ustavili smo se na bregu v višini prvega nadstropja tovarne, da so lahko stresli kamenje z vagončkov v široke lijake velikih mlinov pod njimi.

„Zdaj stopite navzdol po teh stopnicah in boste ob vhodu v pravo tovarno. Imate priložnost, da si jo ogledate, če si je še niste.“

Ves čas sem čutil, da bi mi rad še nekaj povedal. Končno je spravil iz sebe. „Upokojil bi se rad. Ali bi mi napravili prošnjo za rojstni list iz domovine? Imam težave z imenom. Imam tri dokumente in vsak je drugačen; eden na Boštjančič, drugi Bostianich in tretji na Bastiani. Zdaj ne vem prav za prav, kdo sem. Ali boste?“

Seveda sem obljubil, pa si mislil: Tudi eden tistih Pu-gljevih žrtev!

Spustil sem se v pritličje in strmel v mline, ki meljejo kamenje in ga mešajo istočasno z ilovico. Na stotine debelih členkov verig in drugih jeklenih kosov je ležalo po tleh. Prav Ivan Zajc, brat Lojzeta Saittija jih je metal v mlin.

„S temi debelimi verigami in kosi železa in jekla razbijamo kamne v grušč. V vedno drobnejše kose. Skoraj v pesek. V mline mešamo ilovico. V to zmes prilivamo vodo, da dobimo

pravo blatno brozgo. Poglejte to rjavo in gosto blato! Od tu ga bomo poslali po zajemalkah navzgor v onele velike silose, ki jih vidite tam zgoraj. Kočever je tam in vam jih bo pokazal in razložil.“

In Janez Kočever mi je potem, ko sem se vzel za nadstropje višje, pokazal velike kadi, kamor se steka to blato in neprestano vre, da se dobro premeša. Od tu se pošilja blato po jermenih naprej na ‚filtre‘, ogromna sita, kjer se blato posuši, razpada v majhne ploščate kose in se pomiče proti žrelu velikega poševno ležečega vrtečega se valja.

Peljal me je do velike odprtine-žrela tega vrtečega se zmaja, velike gosence, ki požira blato, da ga v svojih črevah prebavi... in sežge...

„Glejte, tu je srce fabrike! Toda videti ga morate odspodaj navzgor, in zato pojdite po teh polžnatih stopnicah v podnožje. Belokranjčan Marko Bajuk je tam spodaj in bo rad pokazal.“

In spet sem se spustil po zavitih stopnicah v pritličje.

Tam me je že prestregel Marko Bajuk z Drašičev. „Dober dan! šele zdaj prihajate med nas, da vidite naše delo. Malo pozno. To-le je najvažnejši del tovarne, tile ogromni valji, cilindri, ki leže poševno nagnjeni in se nenehno vrte in obračajo blato v sebi. Mi tu spodaj pazimo na ogenj, ki nenehoma gori, in uravnavamo višino vročine.“

Nato razlaga:

„V vrhu je toliko vročine, da se blato dodobra presuši, nato se pomika vedno niže, v vedno večji žar. Ta ga spreminja v kamniti ogorek, v neke vrste premog, ki mu pravimo klinker. Ogromna vročina, pravijo inženirji, spreminja z zmes v čisto novo sestavino. Verjemite ali ne, da ima zdajle to žarenje 2.500 C! Ne moremo gledati v žar z nezavarovanimi očmi, zato imamo barvasta stekla. Poglejte!“

Da mi je rdečo šipo in odprl okence, zavarovano z debelim belim steklom: plamen bruha pred mano iz cevi – zdi se mi kot izpod mene, in izza hrbtna; izpod tal vidiš, da se odpira zmajski gobec z ognjenim jezikom in se oblizuje po vsem obodu vrtečih se obokanih sten... od tam pa mu drsi proti žrelu črna žgana žindra, žarenje, ki ga kroti in drži v pravih mejah naš belokranjski rojak.

„Računajo, da se porabi 400 kg premoga za eno tono pridelanega cementa. Mi kurimo s plinom. In takale ognjena peč pripravi na dan tudi 500 ton klinkerja.“

Preneha z uradnimi podatki, ker si lahko misli, da jih poznam. Zanima me bolj to, kar pove o sebi:

„Skrbim za dva valja; za tretjega in četrtega pa Nemec. Fritz Schmidt, svoj čas velik hitlerjanec. Ne smemo iti stran

od peči. Imam pa pomočnika, ki nama streže in pospravlja, tisti vaš novi Dolenjec Lojze Pugelj. Dober delavec in vesten. Prav nič tak kot, kadar je pijan. Včasih nam govori o dogodkih v domovini, da skoraj ne verjamemo. Nемеc odločno oporeka, Lah se pa samo muza.“

„Kateri Lah?“

„No, tisti Napolitanec. Dokončava sestavljanje novega plavža.“
Prav tedaj je zlezel iz tega plavža Lojze Pugelj.

„Kaže, da ga bomo kmalu zavrteli“, je rekel.

„Čez en mesec“, sem rekel, ker sem tako zvedel od uradnikov.
„S slovesno ceremonijo. Za praznik godu Črnega Kamnitnika.“

„Tudi monter tako pravi. Tisti Napolitanec“, je rekel Bajuk in se obrnil k Puglju: „Včeraj si se pogovarjal z njim, ti je kaj omcnil!“

„Nič se nisem pogovarjal z njim. Le študiram ga. Gruntam njegove besede. Pa sem ga pogruntal. Hudič je, pravim. Baraba je. Ne vem, zakaj gledam v njem vse Lahe, ki so bili v tistih letih pri nas. Tale portir“ in pokaže name, „bo razumel, ker je živel tam, vi drugi ne. Lah misli, da vem toliko o njem, kolikor mi je povedal on sam. Pa vem več. Rekel mi je, da je bil v Novem mestu pri topničarjih. Topove smo imeli za parade“, pravi. „Streljali smo v zrak, v prazno.“ Ni mi rekel, kdaj a jaz pa vem, kdaj: kadar so preganjali partizane v Rogu. Bil je v diviziji generala Ceruttija, m! je zaupal. Tale gospod portir bo vedel, kdo je bil laški general: držal je s partizani. Pa je bil fašist. Naš Napolitanec tudi: pel je Giovinezza. Pa seveda napolitanske barkarole slovenskim dekletom: zapirale so oči, se naslanjale na svoje laške brodnike in se zibale kot na barki. Hudiča!“ Zaklel je, pa se pri tem takoj nasmejal: „Ampak tu sem ga vjel. Izdal se je. Vprašal sem ga, kdo ga je naučil slovenske pesmi. Nasmehnil se je s svojimi belimi očmi. ‚E, belle fanciulle! Betti e . . .‘ ni izrekel do konca, le zažvižgal je Gor čez izaro. ‚Ne poj!‘ sem mu rekel. ‚Ne pojem, žvižgam!‘ je odgovoril in še zažvižgal ‚Mi se imamo radi. . .‘ Preklet! sem gledal za njim, ko je odhajal. Pa sem zavpil za njim: ‚Napolitanke!‘ in pljunil. Nagloma se je obrnil: ‚Comme?‘ ‚Nada!‘ sem rekel. ‚Comme?‘ ‚Nada!‘ sem ponovil. Ustavil se je, potem pa zasmejal; ni vedel, ali naj Nada razlaga kot slovensko dekliško ime ali argentinsko Nada, to je: Nič!? Le žvižgal ni več. . .“

Pugelj je odložil kapo in rokavice ter šel k umivalnikom v drugi sobi, da bi se umil in preoblekel pred odhodom.

„Pa kako, da se je s tem izdal, kot ste rekli prej?“ sem ga vprašal.

„Vidite“, je stopil nazaj. „To pa je tisto, česar mi ni povedal in kar vem jaz bolje kot on. In še več. Betti in Nada! Nič več.“

Pa sem ga imel. Ni mu treba reči: v Kandiji. Sem Novomeščan. Tja čez Krko v Kandijo so hodili študentje, pa pozneje laški soldatje. Tam je bila gostilna 'Pri dobri nadi'. Gostilničarka je bila Nada, pa hčerka tudi. Oče je že umrl. Ko so bežali štajerci pred Nemci, se je preselila k njim daljna očetova sorodnica, vdova s sinom in hčerko. Vdova je pomagala v kuhinji in na vrtu, fant pa je študiral v Ljubljani. Ta je šel kmalu v partizane. Hčerka Beti pa je pomagala Nadi pri postrežbi. Nista bili „kelnarci“, bili sta „domači hčerki“. Naš Jože, ki je bil na Turjaku, pa so ga pozneje pobili v Jelendolu, je gledal za to Nado, in bi se verjetno tam ženil, da ni prišla vojska, štajerci in Lahí ... Mislím, da je tudi še umiral z mislijo na njo. Tam v tej gostilni so plesali in peli Lahí, Beti in Nada... „Napolitanke! Sladke Napolitanke!“ so vpili dečaki na ulici za njima. Kdor je poznal predvojne slaščice „napolitanke“, je lahko vedel, kaj to pomeni. Vsi so vedeli, na koga to cika. Pa bi vojaki ne vedeli!? Zakaj pa so nekoč ti spremljevalci hoteli streljati na paglavce? Maledetti!“

Prenehal je. Pa samo za hip. Obrnjen k Bajuku je nadaljeval: „Na ‚osvobojenem‘ terenu so po septembrskem laškem padcu partizani takoj vsem dekletom, ki so imele kakšne zveze z Lahí, porezali lase. Tako so jih dali v posmeh ljudem. Tudi Nado in Beti, čeprav sta zatrjevali, da sta delali za OF in da sta imeli nalog izvabljeti od laških vojakov vojne tajnosti. Po naročilih Betinega brata, ki je bil višji funkcionar v hosti. Tudi sta zatrjevali, da so prav ti vojaki bili v spremstvu tistih, ki so vozili partizanom v Malo Loko municijo in živež. Sploh: da niso bili nikdar fašisti, temveč komunisti. Tudi sami da sta bojkotirali delo Vaških straž. Nič ni pomagalo – ostrigli so ju. Veljali sta za laški kurbi. Pa ta sramota ni najhujše. Najhujše je to, da je Nada resnično imela rada tega Napolitanca, ki ji je pel z mandolino in obljubljal vse sladkosti na zemlji, pomaranče in fige. Pa je dobila oboje: pankrta in eno figo ...“

„Pa on ve, da vi toliko veste o njem?“

„Ne ve. Pa je res, verjemite mi. Bil sem domobranec, pa vem, da ga je tedaj Nada iskala, da bi mu vsaj to povedala, da bo mati. Tudi tega morda ne ve. Zvedela pa je samo to, da je odšel s partizani.“

„Ko gledam ta-le ogenj v plavžu“, se obrne k meni, “se mi zdi, da spet vidim Turjak v žarenju! Zidana trdnjava, ki odznotraj gori! Vi veste, kaj je Turjak! Lahí so ga odprli, prekleti. Nado mu odpustim, brezvestnežu, ampak Turjaka Lahom ne!“

Stopil je k univalniku malo vstran, da se umije in preobleče.

Med tem časom mi je Bajuk razlagal: „Glejte, klinker pade v to cementno korito pod pečjo da se ohladi, nato pa na trak, ki ga prepelje v poslopje tu zraven. Tam se vsuje spet v mlin, kjer

je skupaj z mavcem zmeljen šele v pravi cement. Tega pošljemo v najvišje nadstropje po dvigalih. Tam ga mehanično vsipljejo v vreče z določeno težo, nato pa vreče drugo za drugo spuščajo v drči, razpeti nad cesto in celo čez železniški tir, v poslopje onstran; tam jih love na dvokolesne vozičke in jih tovorijo na vagone ali kamijone, ali pa v skladišča. Tu se najbolj praši in je treba močnih ljudi, ki na teh ročnih vozičkih prevažajo tudi po osem vreč obenem do vozila. Najbolj nezdravo mesto: prah delavcem pljuča naravnost zacementira. Pa so vendar ti ljudje najbolj zdravi, dokler so tu. Če spremene podnebje, jim pljuča odpovedo kaj kmalu. In tu je zaposlenih največ Slovencev: oba Golobiča, Pezdirc, štular ... Ko je šel Pacek domov, ga je kmalu zlomila težka sapa... "

Pugelj se je vrnil k nama, teroč si še roke z brisačo. „Glejte ga, tamle gre, proti kamnolomu.“

Res je bil Lah, ki je šel mimo skladišč. Zdi se, da nas je celo pozdravil. Če ne nas, pa Frica Schmidta, ki je opravljal posel ob tretjem plavžu. Seveda. prijatelja sta, Lah in Nemeč: skupaj sta nas uničevala.

„Če bo pa še slovensko pel moja pesem, ga zadavim...“ je rekel Pugelj in šel.

„Dober fant, ta Pugelj, ampak spomni naj se Turjaka, pa zbesni. Obseden je, verjemite. Veliko je njegovo sovraštvo“, je opomnil Bajuk.

„Velika je njegova bolečina“, sem omilil jaz in stopil iz prostora plavžev k svojemu stanovanju v uradniško vilo.

Spotoma sem v električni centrali pozdravil še Slovenca Vukšiniča iz Semiča. Na drugi strani pa v mehanični strugalnici tehnika Oražma. Ta je bil med vojno italijanski vojak v Afriki in se je pri Tobruku vdal Angležem, Montgomeriju.

„Vstopil sem v kraljevo jugoslovansko vojsko v Egiptu, da se borim za naše Primorje in Trst. Pa so nam Trst vzeli Lahi nazaj in sem zdaj tu, kakor nisem nikdar mislil ...“

No, še to: spet snov za Puglja!

Opravil sem obisk v tovarni mimogrede, kakor nisem imel namena, in pozdravil rojake. Stopil sem še na večerjo k gospodinjji Angeli Mežnaršičevi, ki vodi uradniško menzo. Postregla mi je lepa hčerka Verica.

„He, tudi kuharica je Slovenka in prelepa njena hčerka kelnarca! Ni tam pri plavžih srce tovarne, tukaj gori ogenj vsaj za polovico samskih uradnikov!“

Po vsej tovarni so se vžgale žarnice. Stopil sem v čuvajnico. Ko sem skozi majhno okno pogledal proti Adamiču, je prav tisti hip stopil v gostilno Pugelj...

Zapiskal sem na sireno. Delavci so začeli prihajati na nočni red dela. Menjajo se ljudje, Delo pa ostane. Spet sem povezan kot s transmisijami s Produkcijo ... De-lo ... pro-duk-ci-ja ... de-lo ... drsajo jermeni, v mlinih se tró skale z zvenečimi verigami ... voda lije v kadi ... blato se prevaža na tresoča se sita ... in pada v žrelo plavža od zgoraj, da se ob vrtenju ogromnega valjastega kolesa pomika po razbeljenih obodnih opekah v dol, v objemih ognjenih zubljev, ki jih bruha plinska cev ... Zmajevi jeziki v ognjeni peči jeklene trdnjave! štirje dimniki mečejo dim, ki vihra v vetru kot zastava na palači uradujočega kralja Dela ...

Delavci v koloniji pa mirno spe v ljubezenskih objemih. Kruh se dela in družina bo dobila svoj hlebec. Četudi ga prinaša delo v umazanem gobcu kot pes sv. Roku, je sladak. V evkaliptovem parku se rahlo tresejo listi, kot da jih ziblje mesečina in ne tresenje tovarne.

Pripravim si mate-čaj in bom vso noč bdel kot pes na verigi.

4.

Priprave na novem plavžu so končane. Prvo preskušnjo je dobro prestal; ogromni cilindrični valj se vrti, stene so odznotraj dobro obokane z visoko refraktarno opeko, plinske cevi so v dobrem stanju: potrebno je samo še sprožiti gumb v električnem „tableru“ in – plin bo udaril z gromom in bliskom eksplozije v valj, ki bo ves zagorel v oči slepeči razbeljeni svetlobi požara ...

Toda tak važen dogodek je potrebno izvršiti na slavnosten način.

Slednje leto – v začetku poletja, v novembru ali decembru (smo na južni poluti!), priredi tovarna svoj poseben tovarniški praznični dan God Črnega Kamnitnika. Tedaj lastnik, ta moderni graščak, povabi vse svoje sodelavce v tovarni – od najvišjega do najnižjega, od valptov do tlačanov – na god k svoji mizi. Ne, da delavec pobira kot Lazar ostanke z njegove mize, temveč da sede z njim k skupnemu kosilu. Kdor bi rad primerjal starodavne fevdalne graščake z modernimi tovarniškimi kapitalisti, bi dobil mnogo skupnih lastnosti. Toda prav tako pa je res, da smo v starih bukvah brali o dobrotljivih grofi in groficah, ki so se ginljivo približevali ljudstvu in iskali v njem prijateljev. Danes ta dobrohotnost ne izvira iz humanitarnega občutja, ampak iz dolžnosti izpolnjevanja socialnega zakona, ki prisili tovarnarja k „dobrodelnosti“. Res pa je, da nekateri dajo več, kot pa jim zakon predpisuje. In tak graščak je bil tudi lastnik Črnega Kamnitnika, Alfredo Fortabat, ki je postregel mimo obveznosti zakona svoji delavski družini z mastnim kosilom na god svojega podjetja.

Ta tovarniški god so določili na dan slavnostnega odprtja petega plavža, trenutek, ko bo izbruhnil vulkan, da se bo -divjak!- vjel v kletko, v plašč s tisočimi vijaki pritrjenega jeklenega ogromnega ležečega valja.

Vroč dan se je napovedoval ob zori.

Še pred dnem so začeli prihajati na prostor pri delavskem stadionu, športnem prostoru, posebni kamijoni, frigorifično pripravljene za prevažanje mesa. Pripeljavali so ga s hladilnikov našega graščaka, lastnika čez trideset estancij. Te so pripravile za ta dan čez sto glav živine - ovac in drobnice, krav, volov in prešičev - za pogostitev štiri tisoč oseb, družinskih članov svojega delavstva, prebivalcev tega delavskega „mesta“ ... Že prejšnji večer so delavci pripravili dolgo vrsto goriva, dračja in nizkega grmičevja, pa štorov -quebrache- in tudi premoga, da še pred zoro prižgo velik sto metrov dolg kres. Ta že gori in spreminja les v tlečo žerjavico. S kamijonov snemajo meso očiščenih živali, razpenjajo jih na železne križe, zasajene v tla, raztegnjene kot v mesnici in pritrjene s kavljji na vseh štirih nogah. Te ražnje, par sto, zatikajo okrog velikega nasipa žerjavice v obliki podkve, zrak se trese od žgoče vročine izgorevajočega oglja, ki povzroča topljenje masti in cvrčanje mesa. Uprava računa po 2 kg na osebo!

Na športnem prostoru pa pripravljajo kruh in vino v steklenicah ter sadje, sadne sokove in Coca-colo. Računajo na vsakega odraslega eno litrsko steklenico vina, na ženske in otroke pa steklenico sadnega soka ter dve banani, dve pomaranči ali dva jabolka... Kakor si kdo poželi ...

Za asado pribora ne potrebujejo. Vilic ni treba, nož pa ima vsak gavč in delavec vedno s seboj: z njim si odreže meso tik pred nosom - mojstri so v temi! - sicer pa znajo rabiti tudi zobe: meso trgaš kot pes ...

Tudi mize so pripravili že prejšnji dan.

Tako se mi zdi, da bo to kosilo v slogu staropoljskih in kozaških pojedinj v času Tarasa Bulbe ...

V evkaliptovih vrhovih okrog uradniške vile so se že zdavnaj zbudili ptiči. Grlice se spreletavajo z drevesa v travo in na peščene steze, ki vodijo med pisanimi gredicami in nizkimi bori k vhodu v pisarniško poslopje, kjer se je cesta razširila v majhen trg. Tam so postavili oltar, ki so ga zakrili s platnenim baldahinom, kajti sonce je pripekalo že zjutraj s padekvatorsko vročino. V polkrogu oltarja sta že stala lastnik in gospa s predstavnikoma državnih in vojaških oblasti, pa z občinskimi veljaki in predstavniki sosednih cementnih tovarn; tovarniški uradniki in sindikalisti, povabljenec in delavci in njihovi člani. Tudi vojaška godba na pihala iz Olavarrie. Godba je med sveto mašo igrala cerkvene pesmi in sveto opravilo je imel mestni župnik

Plaza, v katerem pa nisem tedaj še videl prihodnjega laplaškega nadškofa...

Po končanem svetem opravilu je lastnik povabil vse goste k poslopju visokih frenkvenčnih peči, plavžev. Štiri peči niso prenehale z delom; zato govorov niso slišali tisti, ki so bili ob govornikih, ampak tisti daleč, ki so slišali zvočnike...

Zrak je žarel od sonca zunaj, pa od ognja znotraj, ko je župnik blagoslavljal novi plavž.

Ob ogromnih valjih so stali kot vojaki ob topovih njih stražniki in nadziratelji: ob prvih dveh Marko Bajuk, ob tretjem in četrtem Fric Schmidt, ob petem pa Lojze Pugelj, dozdej pomočnik obema, zdaj začasni nadziretelj novega petega plavža. Zraven njega pa je stal zastopnik graditelja firme Pullitzer, konstruktor Giovanni Battista. Vsi so stali v napetem čakanju, kdaj bo vztrepetal novi plavž.

Lastnik tovarne – visok sedemdesetletnik z obrazom kot brezlična maska idiota ali genija? – je spregovoril o svojih načrtih za blagor naroda in v dobro države in delavstva. Kako bo zdaj prižgal ta peti plavž, a ima v načrtu že šestega in sedmega tukaj, pa drugod spet novega. „Hočem industrializirati pampo v lepi medsebojni zvezi gospodarstvenikov in delavcev, pa delavcev med seboj – (pogledal sem Battista in Puglja, ki sta stala skupaj), – povezani v ljubezni delavnih ljudi, ki bodo ustvarili gospodarsko suverenost velike sile bodočnosti Argentine“. Izdal je novo zamisel, da bo drugo leto začel z novim gigantskim plavžem, 160 metrov dolgim, ki bo največji na svetu. Zdej pa bo pognal v obrat ta peti plavž „z željo, naj bo njega delo za vse plodonosno in za vsakega posameznika srečno.“ Stopil je k marmornati plošči električnih gumbov in pritisnil na enega – tedaj se je ogromni valj premaknil in začel vrteti. In pritisnil je na drug gumb: skozi plinsko cev v spodnjem delu valja je brizgnil ogenj, kot da bi ustrelil iz topa ... in takoj nato je zažarela vsa notranjost okromnega valja v velikem požarnem siju.

Velika peč je začela žgati glinasto blato v ognjeni kinker. Novi plavž se je pridružil drugim štirim in vsi skupaj se vrté... vrté ... vrté ... šipe v oknih se tresejo ... vročina raste ... ustnice vse suhe... prah lega na jezik...

Občinstvo je zaploskalo in se razšlo takoj na stadion, kjer je bilo vse pripravljeno, in posedlo krog miz. Pred vsako mizo so zapičili ražnje s celo razpeto ovco ali velikimi kosi goveda. Zdej sleherni lahko reže in jé, kolikor hoče, in pije, kolikor želi. Danes je god Črnega Kamnitnika in gospodar plačuje ‚delo‘.

— — —

— — —

Pri pečeh pa so ostali varuhi peči, Marko Bajuk, Fritz Schmidt in Lojze Pugelj. Do zvečer, ko jih bo nadomestil nov turnus.

Ostal pa je pri njih tudi monter Giannino Battista. Ne kot varuh, temveč kot zastopnik tvrdke, ki je peč zgradila. Iz zavesti odgovornosti se je pač odločil, da bo nekaj ur ostal tudi on tam, da vidi, kako je uspel. Pa tudi, da poseže takoj vmes, če bi kaj ne teklo prav.

Danes so bili lepo razpoloženi in prijateljski med seboj. Kaj bi ne? Saj je zagorel peti plavž! To je slovesen dan, zanje kot varuhe, predvsem pa za Battista, ki ga je sestavil. Fritz mu je čestital in ga prijateljsko potrepljal po hrbtu, prav v hipu, ko so tudi njim k pečem prinesli razkošeno pečenje in pijače več kot jim pritiče. Slovenca sta takoj prišla vsak svojo steklenico in stopila k Italijanu, da mu čestitata. Tudi on je prijel svojo steklenko in, ko je Pugelj odprl usta, da zapoje Kolkor kapljic... je Battista že začel Mi se imamo radi... Pugelj je požrl slino, roka s steklenico mu je podrhtela. –Bajuk je nepočakano že pil iz steklenice–, se premagal in –prvič sta skupaj z Italijanom zapela v lepem dvospevu slovensko pesem prijateljstva „prav zares“. Nato so –Lahu– vsi stisnili roke k čestitkam, pil vsak iz svoje steklenice in –zdi se mi, da so bili srečni.

Nato so segli po pečenju, rezali sočne kose z ražnja in se zalivali z vinom.

V plavžih pa je gorel ogenj, plin je bruhal dolge ognjene jezike v valj, in čas je bil, da varuhi pogledajo rast vročine in jo uravnajo. Bajuk in Schmidt sta stopila k svoji peči, Pugelj pa je segel še po drugi steklenici –„Da se pripravi za vročino ob ognjeni peči!“ in tudi stopil k petemu plavžu. Le Battista je ostal ob ražnjih, si rezal pečenje z njih in zdi se mi, da je mlaskal z jezikom. „Dio mio, che bene... ottimo...“

Pugelj je odgrnil okence v peč. Skozi rdeče steklo se je zastrmel v žarenje. Nato je pogledal vanj še z golim očesom skozi belo steklo, se odmaknil in samo vzdihnil: „Moj Bog!“

Spet se je zagledal v ogenj. Saj je že večkrat nadziral žar pri drugih pečeh, pa kaj takega še ni doživel. Zdaj pa se je jasno zavedel: „Turjak je tako gorel. Tako je udaril top iz bližine v grajski zid kot prejle pri prvem prižigu plina: bruhnilo je iz cevi med opeke... Luknja se je naredila v zidu, opeka je padla s strehe in začelo je greti tramovje. Potem pa je znova bljuvalo iz topa, edinega topa, ki so ga imeli Italijani. Zid se je sesipal... ogenj je zajel sobe... oblizoval stene... na obzorju so goreli že oblaki... rdeče in rumeno kot krvavi sij... On je to gledal iz Zapotoka – kot zdajle brez rdečega stekla – in stikal

pesti. Prekleti Lah! Ko bi tega topa ne bilo, bi morda še živel Tone, bogoslovec, in tudi Jože. „Hudiči!“ ... Skoraj omahnil je nazaj. Prijel se je za čelo. „Moj Bog!“ je bilo slišati vzdih.

Battista je videl, da nekaj ni prav. Vzel je Pugljevo steklenico vina in stopil k njemu.

„Vam je slabo?“

Samo pogledal ga je. Potegnil je požirek in odložil steklenico.

„Prekleti Lah!“

„Maledetto Italiano, ne? Porque prekleti?“ je silil vanj monter.

„Zaradi Turjaka. Veste, kje je Turjak? Turiacco?“

„Od Novega mesta proti Ljubljani. Že tik Ljubljane. Stari srednjeveški grad. Dobro utrjen.“

Puglju so se široko odprle oči.

„Kako to veste?“

„Rekel sem že: bil sem v Sloveniji. V Novem mestu.“

„V Ceruttijevi diviziji?“

„V Ceruttijevi diviziji.“

„In po kapitulaciji Italije?“

„So nas prevzeli partizani Nas, topničarje.“

„Topničarje?“

„S topovi vred.“

„In kam ste šli?“

„Nismo šli. Gnali so nas. Prisilili so nas.“

„Kam?“

„Nad četnike. V Grčarice.“

„In potem?“

„In potem so nas s topom podili pod oni grad...“

„Turjak?“

„Turiacco, si!“

„S topom?“

„Z enim topom.“

„S tistim, ki je predril vrata, razbil zid, zažgal streho, zrušil zid? ...“

„Pustimo spomine. Žalosti so ... Na, pijte!“

„Ne bom!“ je odrinil steklenico, a prijel Laha za roko.

„In kdo je ustrelil prvi? Kdo?“

„Kdo?“

„Kdo, vprašam?“

Lah se mu je hotel izviti iz rok. Puglju so se napele oči. Zvili so se mu prsti v krču. „Kdo je ustrelil prvi? Povej! Ti?“

Lah se mu je izvil iz klešč, stekel in zavpil: „Jaz!“

„Ti?“

„Jaz.“

Pugelj se je pognal za njim. Zobje so mu zašklepotali. Ujel ga je in zagrabil za vrat. „Zadavim te, prekleti! Zadavim, kot sem rekel.“

Battista ga je prijel za roki in mu odpiral stisnjene dlani. Strahoten obraz se je spačeno sklanjal nanj. Uspel je, da je zaklical „Aiuta! Ayuda!“ Pugelj ga je hotel podreti na tla, da bi pokleknil nanj in mu stisnil vrat. Lah ga je sunil v trebuh, da se je Pugelj upognil, a izpustil ni. Le toliko, da je utegnil zahreščati skoz Pugljeve prste vnovič „Aiuta! Ayuda!“ Tedaj ga je Pugelj podrl in se vrgel nanj s celim telesom, stisnil mu s koleni noge, s katerimi ga je suval od sebe. Lah se je upiral, trgal mu prste z vrata in se skušal preobrniti na drugo stran. Puglju so silile pene iz ust: „Za Turjak ... za brata. Za vse, za Nado ... Za prvi strel, maledetto ...!“ „Verfluchter!“ je priskočil izza četrtega plavža Nemeč Fric Schmidt in udaril Puglja po glavi z gredljo, s katero je pehal klinker, če se je zatikal v koritu pod pečjo ... Pugelj je samo zastokal, razklenile so se mu pesti, glava mu je omahnila krvaveč na prsi Laha, ki jo je z grozo odbil, in roke so mu padle ob bok. Zgodilo se je v trenutku. Ko je pritekel varuh prve peči Marko Bajuk, je videl samo še, kako Schmidt postavlja Battisto na noge, in kako teče Puglju kri po glavi. Segel je po steklenici, ki jo je prinesel še Lah, in mu začel izmivati rano kar z vinom.

— — —
— — —

Tudi mi na športnem prostoru smo se zalivali z vinom in gostili s pečenko. Rezali smo jo kar s cele razpete ovce in z govejega plečeta s kožo vred, ki je najslajša, jo obrizgavali s „čimičuri“ in prigrizovali s kruhom. ženske so pile sadne sokove, otroci Coca-colo ter jedli banane in pomaranče. Kot navadno smo se Slovenci zbrali okrog ene dolge mize. Seveda bi že zdavnaj zapeli, da nismo morali poslušati slavnostnega govora iz dvorane športnega kluba, kjer je tovarnar gostil svoje uradne goste in višje uradnike in njihovih gospe in kjer so si izmenjavali napitnice in čestitke. Po zvočniku so jih razglašali po širnem športnem in pampskem prostoru velikega kreolskega „asada“, kot ga ni bilo tudi pozneje nikoli več niti tu v Črnem Kamnitniku.

Že se mrači in vžigajo se prve žarnice po tovarniških poslopih.

Na igrišču pred glavno dvorano športnega kluba začenjajo z velikim ljudskim plesom. Volili bodo najlepše dekle v Črnem Kamnitniku. Kmalu je osebni referent Gedro oznanil po zvočniku, da je za „Miss Črni Kamnitnik“ izvoljena gospodična Verica Meznarsich! in dodal: „Gospa predsednikova ji je pripela slavnostni

trak in jo bogato obdarovala. Gospod predsednik bo zdaj zaplesal z njo njen prvi častni ples.“

Skozi misel me je spreletelo: graščak in njegova pravica... Veselo pa sem zaoril z drugimi Slovenci: „Živijo! Verica, Slovenka, najlepše dekle Kamnitnika!“

Zdaj se je odprla zatvornica našim grlom in začeli smo peti. Vse se je zgrnilo krog nas. Ni bilo Puglja, da bi zapeli svojo in našo Gor čez izaro, zato smo zapeli najnavadnejšo Mi se imamo radi... radi... radi... objeli smo se čez hrbte in peli... In kdor znanec – kdor si že bodi: Španec, Lah ali Črnogorec – je šel mimo nas, smo ga prijeli, potisnili na klop in mu peli na uho: Mi se imamo radi... radi... in mu dajali pit na zdravje naše in vaše Miss. „Vse je naše... naše tudi najlepše dekle... Zdaj pridi, Pugelj, pa bo tudi naša pesem najlepša...!“

Kje je? Pravkar je že bila zamena turnusa. Ko bi prišel vsaj Nino Battista, bi jo pa on pel po naše. Kadar jo poje, je naš...

Zdaj prihaja. Ni zavil k nam. Nekako ognil se je nas. Zato gredo naši k njemu. „Pridite, bomo po naše zapeli, tisto vašo...“

„Mojo?“ Čudno je pogledal, nekam zmedeno, odgovoril pa je le: „Ne bom je več pel po slovensko, no más esloveno...“ in zavil drugam.

Zakaj Puglja še ni, saj so ga zamenjali istočasno kot druge?

Par kvadrov vstran je že par ur gorel peti plavž zraven prejšnjih štirih. Čutili smo, da se tovarna bolj trese kot včeraj. Tudi dim je večji.

Kako da ni Puglja s svojo pesmijo?

Haedo, 28. septembra 1976.
Na obletnico padca Turjaka.

FRANCE PAPEŽ

SREČANJA

Najprej smo se srečali na cesti,
ki gre iz Ljubljane proti Kranju
in se nato med polji in gozdovi
obrne
v planino –
takrat smo se zavezali za to vstajo,
pustili vse, kar je bilo v preteklosti,
mah se je razraščal po skalnih stenah
gorovja, ki nas je združilo
v skupni usodi.
Nato smo sedli, pogrnlili mize
na polju, poč zvezdami
in se spet srečali.
Skupaj smo premagovali začetni strah
po cestah, ob morju, v gorah.
Srečanja so se razraščala,
spoznavali smo nov svet,
tudi sebe videli v drugi luči,
v povojnih taboriščih.
O, tista srečanja
v Lienzu in Spittalu,
v Monigu, Serviglianu, Senigalliji,
kjer smo prebirali Prešerna in Balantiča,
poglobljali spoznanja o ljubezni in smrti,
se predajali hrepenenju,
govorili o usodi,
kako je biti zdoma,
skušali doumeti skrivnost prelite krvi,
prestane groze pekla.
Mar ni bilo to kljubovanje?
Še vedno se srečujemo,
bolj ali manj zreli,

v času, ki zažiga nov ogenj,
ko je skrivnost noči blizu
v mestnih okameninah,
po ameriških ravneh,
govoreč o stvareh svobode
in človeškosti.
Srečanja so nam v obstanek,
v možnost biti –
sestanki ob sobotah, nedeljah,
skupna romanja,
kjer se najdejo prijatelji in znanci,
in ne morem misliti, da bi prišel dan,
ko bi ne bilo več srečanj,
ko bi se več ne zbirali,
ne kljubovali,
takrat bi ne bilo več besed
med nami,
ne bilo bi več biti.

„Malo!“
Nato smo se spogledali in
in zavil drugam.
Zaka? Fugija je ni, se je
Par kvadrat vrhun
prejšnjih tih
Tudi din je večji.
Kako da ni Fugija v

Na 28. septembra 1978
Na obletnico podka Turjaka

v Monju, Sovjetskemu
kjer smo prebrali Prošera in
pogledali spoznanja o ljubezni in smrti,
se prebrali preprosto,
kavril o smrti,
kako je bil tih,
skupni domeni skrivnost prelite krvi,
prestane zora pakla,
kar ni bilo to ljubovanje!
še vedno se raje
boji ali manj zivi!

KREJČI

W. K. K.

Tiger, tiger, tiger,
 ki si tako velik,
 ki si tako močan,
 ki si tako silen,
 ki si tako hrabro,
 ki si tako pameten,
 ki si tako korenit,
 ki si tako korenin,

PANTER

Ki si tako korenin,
 ki si tako korenin,
 ki si tako korenin,

Pogled mi je ob noje mimo drogov
 tako otopele, da nis več ne zazna.

**Gore so stopile v zbor
 in zapele vijoličnomodri napev
 tam pod Karavankami.**

Če se z živavo gibčnostjo sprejema,
 kroče po najzgodnejši liniji,
 se zdi, da plaše moč oljnih tečajev,
 kjer stiva vojta omanjerna leti.

**O sinfonija,
 ki jo je veter potegnil
 preko kraškega brinja!**

Le kdaj pa kdaj zanje se zavema
 neslišno odziva. V oko podobna
 napeto mirnost sprejeti letava
 in zdi se, ko dobe v zvezi.

**Tu pa Ganges valovi
 in ob robovih nagubanih bregov
 poje 'bina' pesem davnih tisočletij.**

**Ne morem odtod, ker si me ujel
 in potopil v molk
 karminastega 'krištočura'.**

**Ne morem odtod, odkar sem ujel vase
 Tvojo veliko žalost
 v smehljaju mlade gobavke.**

PANTER, TIGER IN OSEL

Poslovenil KAREL RAKOVEC

*Kakšno lepo onostranstvo
je naslikano v tvoj prah.
(Nelly Sachs, Metulj)*

R. M. Rilke

PANTER

Pogled mu je od hoje mimo drogov
tako otopel, da nič več ne zazna.
Da tisoč, se mu zdi, je drogov v krogu
in onstran vseh teh drogov kraj sveta.

Ko se z žilavo gibkostjo sprehaja,
krožeč po najnotranji tirnici,
se zdi, da pleše moč okrog tečaja,
kjer silna volja omamljena leži.

Le kdaj pa kdaj zenice se zavesa
neslišno odstre. V oko podoba gre,
napeto mirnost spreleti telesa
in zgine, ko dospe v srce.

NEKAJ MISLI O MIŠI JENJU

W. Blake

TIGER

Tiger, tiger, burni sij,
ki goriš v gozdih noči,
delo katerih večnih rok
je tvojih udov strašni lok?

V katerem daljnem dnu nebes
ti je gorel kres očes?
Ktera krila so vzletela,
ogel v smeje roke vzela?

Ktere rame silovite
so ti zvile srčne kite?
Ko je privrel srca utrip,
kterih nog, rok grozni gib,

kteri vigenj, kleščče, kladvo
so skovali tvojo glavo?
Ktero naklo in zamah
sta lobanje zmogla strah?

Ko so iz zvezd zletele pšice
in nebu se orosilo lice,
ko te je videl, je bil ganjen?
Je isti ustvaril tebe in jagnje?

Tiger, tiger, burni sij,
ki goriš v gozdih noči,
smelost katerih večnih rok
je tvojih udov strašni lok?

W. Blake

TIGER

OSEL

Ko je gozd hodil, letel gad,
rodila fige omela
in mesec krvavel, takrat
me je norost spočela.

Glavan glasu priskutnega,
krilastih uhljev dolgih,
sem parodija parkljeva
vseh bitij štirinogih.

Na mestni tlak capin ne smem,
izdavna top za brce.
Norčujte se, tepite: nem
ne izdam, kar hranim v srcu.

Bedaki! Tudi jaz nekoč
sem stopal v divji omami:
krog ušes hura oglušujoč
in palme pod nogami.

G. K. Chesterton

NEKAJ MISLI O MIŠLJENJU

1. Prav, pristno in polno je mogoče živeti le, če poprej prav mislimo. To se pravi, če najprej ugotovimo, kaj je prav in kaj ni. Življenje v vsakem času proži vprašanja, katerim moramo v resnem miselnem naporu iskati odgovorov in rešitev. Kdor le hoče, lahko uvidi, da so mnoga vprašanja, ki jih življenje danes stavi, druga, nova, in da moramo iskati njim prikladnih rešitev, ki niso vselej iste, kot smo jih odkrili kot odgovor na drugačne izzive v prejšnjih časih.

To nikakor ne velja le za nas; ves svet je danes v nekem prenavljanju in povsod so ljudje primorani, da z novim miselnim naporom iščejo poti iz zmed našega časa in položaja. Povsod se tudi slišijo pritožbe, da je potrebnega miselnega napora premalo. Heidegger je bil le eden od glasnikov teh tožb, četudi eden od največjih.

Z nami pa se je usoda še posebno poigrala in nam položaj otežila. Zato nam je treba toliko več mišljenja, vsak hip našega življenja naravnost vpije po njem. Zakaj tedaj ne mislimo tako in toliko, kakor bi bilo treba?

2. Pred nedavnim nam je pripadnica našega mladega že v zdomstvu rojenega rodu razvijala svoje misli o kulturni integraciji in o našem razmerju do nje. Nekako mimogrede je omenila, da so se v tem pogledu delale napake in da je skraja to bilo umljivo. Hotela je pač povedati, da nas je zaneslo v zdomstvo, v tujino, na kar nismo bili pripravljene in zato svojega položaja nismo razumeli, pa smo marsikdaj in v marsičem ravnali napak. To je bilo umljivo. Bolj nakazala, kakor pa izrečno povedala, je drugo misel, da bi se po 30 letih zdomstva že lahko česa naučili, da bi sedaj morali svoj položaj in svoje probleme že jasneje videti, pravilneje presojati in temu primerno reševati.

Morali bi se že česa naučiti. Kako? S tem, česar se ne utrudim ponavljati, s študijem, z mišljenjem. Razčlenjevati bi morali tudi svojo dosedanjo prakso, ugotavljati, kaj je bilo v njej zadetega in kaj zgrešenega (če smo res delali tudi napake in mislim, da smo jih in še hude), odkrivati, zakaj je bilo eno zadetek in drugo zgrešitev, in iz vsega dobiti nauk za nadaljnje ravnanje, da vsaj vnaprej ne bomo toliko grešili, ker to že ni več umljivo in opravičljivo.

Misliti nam je treba, miselno razčiščevati življenjski ali bivanjski položaj. Ugotavljati, prvo, kaj je v tem položaju prav in kaj ni, nato pa še, zakaj je prav to in ono. Ni namreč dovolj, da

nekaj prav menimo ali odločimo, da je mnenje resnično in odločitev prava. Da bo mnenje naše spoznanje in odločitev naša zasluga, moramo še vedeti, da sta pravilni in ju sprejeti kot taki, pa tudi poznati razloge, zaradi katerih ju sprejemamo kot pravilni.

Misliti nam je treba in o tej potrebi bomo še nekoliko premišljali. Ob tem se bomo vprašali, kaj se prav za prav pravi misliti, nato, katere so ovire, zaradi katerih ne mislimo dovolj, in končno, kaj bi mogli storiti, da bi več mislili.

I. KAJ SE PRAVI MISLITI

1. Mišljenje nikakor ni vsako nizanje predstav in misli v naši zavesti, še manj je to vsako fantaziranje in sanjarjenje. Mišljenje je stvarno in urejeno, metodično in kritično reševanje problemov, ki nam jih postavlja stvarnost, ali drugače povedano, je iskanje in odkrivanje resnice o stvarnosti, navadno o nekem izseku ali celo le vidu stvarnosti. Ta stvarnost, ali pa naš položaj v tej stvarnosti, nas nekako vznemirja, nam povzroča neko neugodje, ki ga hočemo odstraniti. Često poskušamo to storiti nekako tipaje, na prst, s poskušanjem in šušmarjenjem, kar se nam lahko bolj ali manj posreči, še raje pa spodleti: neugodje ostane, morda se še poveča. Tedaj pa vsaj nekateri uvidijo, da se je zadeve treba lotiti stvarno in metodično, da je treba odkriti jedro in bistvo stanja, ki nam povzroča neugodje, izluščiti problem, ki ga to stanje stavi, nato ga skušati rešiti in preseči ali položaj vsaj nekolikoboljšati, če cele rešitve ne najdemo ali ne dosežemo.

Tako ukvarjanje s problemom je v svojem jedru mišljenje, kakor ga tukaj umevamo. Ponovili bi tedaj, da je mišljenje umno, stvarno, urejeno in kritično reševanje problemov, ki nam jih stvarnost ali življenje stavi. Kako se to dogaja ali dela?

2. Preden skušamo iskati odgovor na vprašanje, zakaj se svojih problemov ne lotevamo vedno tako, z mišljenjem, in zakaj ne mislimo dovolj in prav, kakor položaj to od nas terja, si dajmo nekoliko ogledati mišljenje samo!

Mišljenje je reševanje problemov, ki nam jih življenje stavi, iskanje rešitev tem problemom. V najdeni rešitvi je smisel in opravičilo duševnega napora, ki ga mišljenje od nas terja. Da do take rešitve pridemo, moramo prehoditi pot, na kateri bi mogli razločiti te korake: videti jedro ali bistvo stanja ali položaja in izluščiti problem, ki nam ga stavi; iskati možne rešitve temu problemu; pretresti te rešitve s presojo, ali res rešujejo problem in koliko to storijo, če jih več to doseže, katera je najugodnejša s tega ali onega vidika; odločiti se za neko rešitev in nato ravnati v smislu te odločitve.

Da ne bo naše premišljanje preveč abstraktno in temno, si

oglejmo potek možnega napora na dveh konkretnih primerih! Za določen dan in uro sem obljubil predavanje v kraju, ki je kakih 100 km oddaljen od mojega bivališča in morem priti tja z avtobusom v poldrugi uri. Kupil sem si že vozovnico. Dve uri pred napovedanim začetkom predavanja sem odšel zdoma na avtobusno postajo. Tam pa sem nepričakovano zvedel, da avtobus iz kakršnegakoli razloga ne odpelje. Čez komaj dve uri bi moral predavati v 100 km oddaljenem kraju, sedaj pa ne morem tja. Tak je moj položaj in ta položaj mi proži problem, morda celo več. Problem moram najprej izluščiti, razmejiti, natančno pregledati. V bistvu je tale: kako sedaj priti v kraj, kjer naj predavam; med drugimi problemi pa je, recimo, kaj naj storim, če mi sploh ne bo mogoče tja priti.

Sedaj iščem rešitve, najprej seveda za glavni problem, kako priti na kraj predavanja. Nizam možne rešitve ali delovne podmene: morda je tudi letalska zveza med obema krajema; morda bi mogel dobiti taksi za tja; morda kje blizu stanuje prijatelj, ki ima svoj avto in bi me utegnil zapeljati na cilj; morda pokličem prireditelje predavanja in jih prosim, da me pride kdo iskat; morda se postavim na cesto in skušam doseči, da me kdo sprejme na kako vozilo, ki gre proti mojemu cilju; morda vidim še kako drugo rešitev.

Naslednji korak je v tem, da te možne rešitve preizkušam drugo za drugo, da tako ugotovim, ali katera od njih reši moj problem. Morda se mi pri tem premerjanju odpre kaka druga možnost, ki je sprva sploh nisem videl. Če ugotovim, da letalske zveze ni, da so taksiji vsi na poti, da morda niti nimam pri sebi dovolj denarja za tako vožnjo, da je prijatelj s svojim avtom zdoma, da prirediteljev predavanja ne morem priklicati, ker je telefonska zveza pretrgana, da je cesta prazna, zaradi zgodnje ure še ni na njej vozil... , kaj potem?

Če bi katera izmed zamišljenih rešitev bila res dejanska rešitev mojega problema, bi ta nehal biti problem, ker bi mogel pravi čas priti in predavati. Ker pa dejanske rešitve nisem našel in mi je že tudi iz časovne stiske nemogoče priti za časa predavat, stojim sedaj pred novim problemom, ki sem ga označil kot drugotnega: kaj naj sedaj storim, ko me ljudje pričakujejo, ni pa mi mogoče priti?

Zopet bom skušal zamisliti čim več možnih rešitev ali delovnih podmen: ali naj brzojavim, da ne morem priti, in prosim, da predavanje odložijo; brzojavim besedilo celega predavanja, da ga bo lahko kdo tam prebral; prosim svojega znanca v tistem kraju, ki je tudi več predavatelj, naj uskoči in predava, o čemer pač hoče in ta trenutek more; se obrnem na sv. Antona, naj mi pošlje kakršnokoli pomoč; ali se požvižgam na vse skupaj, češ saj ni moja krivda, da ne morem priti, prireditelji si naj pomagajo, kakor pač morejo...

Vse te možne rešitve sedaj zopet precejam in presojam glede na njihovo izvedljivost in morda odkrijem kako, ki more rešiti

problem brez moje navzočnosti v kraju predavanja. Če ne, lahko stojim pred novim problemom in morda rešitve sploh ne najdem. A vsaj iskal sem jo in to je tudi nekaj.

3. Oglejmo si še nekoliko drugačen primer mislečega reševanja problemov! Mislimo si, da me šele vabijo predavat v nek kraj. Ob tem pa me ne naprošajo, naj govorim o tej ali oni določeni zadevi, marveč prepuščajo, kakor je pri nas že skoraj ustaljena navada, meni samemu izbiro primerne teme: Moj položaj je sedaj tak: Predavat skoraj moram iti, neka dolžnost ali karžekoli me obvezuje, da prošnji ugodim. Izbrati moram neko stvarino, o kateri vem kaj povedati in bo poslušalce tudi zanimala in jim kako koristila.

O čem naj predavam? Ob moji razgledanosti in predavateljski praksi je pahljača tem, med katerimi morem izbirati, precej odprta. A kaj vem o poslušalcih, kako morem uganiti, kaj njih zanima. Kakor nihče tudi jaz ne govorim rad in ne lahko, kadar vidim, da me nihče ne posluša. Ne bi rad govoril gluhim stenam, kakor pravimo, čeprav primera šepa, saj od sten včasih pride kak odmev, od poslušalcev marsikdaj ni nobenega. Gre tudi za moj ugled ali ponos in me ne bi ravno vzradostila sodba poslušalcev, da sem kot predavatelj suhoparen, da ne znam povedati nič zanimivega ali kaj podobnega.

Zato bom skušal svoji domiselnosti iztisniti čim širšo panoramo tem, od katerih bom nato iskal tisto, ki se mi bo zdelo najprimernejša. Naj govorim o letočih krožnikih ali o medsvetovnih poletih; o gospodarski krizi v naši deželi in o možnostih izhoda iz nje; o vzrokih in oblikah sodobnega mladinskega nemira; o možnostih in potrebi samostojne slovenske države; o Mahničevem presojanju poezije s posebnim ozirom na S. Gregorčiča; o ženskem duhovništvu v katoliški Cerkvi in v drugih verskih občestvih; o idealni podobi uspešnega politika; o ateizmu in o takoimenovani zavesti Boga v človeku; o svetovnih nazorih in ideologijah; o naši skrbi za večnost slovenstva v naši skupnosti; in še o tem in o onem?

Vrsta je dejanski neizčrpana. Vsaka od omenjenih tem je lahko neka rešitev, je delovna podmena, ki jo potem skušam pretestiti in pretehtati glede na to, ali je ali ni prikladna, ali je bolj ali manj primerna za poslušalce in za priložnost. Ko sem vse pretehtal, se odločim za neko temo in sporočim prirediteljem, o čem bom predaval. S tem je prvi problem rešen. Takoj pa se znajdem pred drugim: izbrana tema je sicer taka, da o njej upam in morem govoriti, predavanje pa vendarle moram pripraviti, marsikak podatek osvežiti in podobno; kje bom to našel, in še, kako bom dobil čas za to delo. Tako se tudi tukaj vrsta problemov ne konča z izbiro teme.

4. Ozrmo se nekoliko na razliko med obema navedenima problemoma in iz njih izvirajočo razliko med reševanjem obeh problemov!

V prvem primeru mi je iti predavat. Čas, kraj, tema in še kake okoliščine, celo način mojega prihoda, vse je že določeno in na videz brez problema. Vse bi se gladko in brez težav izteklo, če se zadnji trenutek ne bi znašel pred dejstvom, da mi je že izbrano, zagotovljeno prevozno sredstvo odpovedalo. Cilj je bil določen, le pot do njega je nenadoma postala problem. V svojem mišljenju sem zato iskal drugo sredstvo, ki bi me pripeljalo na cilj. Iskal sem razne možnosti, vendar je bilo njihovo število omejeno po že določenem cilju; izbrati sem mogel le taka, ki bi me pripeljala na cilj, ki je bil določen in nepremakljiv.

V drugem primeru, ko sem moral najprej najti temo svojega predavanja in se zanjo odločiti, sem prav tako stal pred problemom, ki sem ga moral rešiti. A tukaj ni šlo za iskanje sredstev, ki bi me pripeljala do že določenega cilja, marveč za cilj sam. Možnosti ali delovne podmene so v tem primeru dejanski neomejene; od svoje domiselnosti moram terjati mnogo več in ta se mi tudi mnogo bolj plodno in raznovrstno odziva, ker ima mnogo večjo razsežnost možnih rešitev. Čim iznajdljivejši sem, tem več možnosti bom odkril in pretehtal in tem verjetneje je, da bom izbral najboljšo, česar ne bi mogel storiti, če bi imel na izbiro le dve ali tri teme.

Reševanje danega problema je torej v prvem primeru mnogo bolj vezano, iskanje se mora sukati okoli trdno določene osi, namreč okoli potrebe, da do te in te ure pridem na kraj napovedanega predavanja. V drugem primeru je iskanje mnogo bolj prosto, povsem prosto seveda tudi ne, ker morem vendarle izbrati le temo, o kateri morem kaj povedati in bo poslušalcem v prid.

5. Mišljenje nikakor ni lahko, marveč zelo težko in zapleteno opravilo. Namreč mišljenje, kakor ga imamo tukaj v mislih: urejeno in stvarno iskanje rešitev resničnim problemom; iskanje resnice, če gre za teoretska vprašanja, iskanje pravilnosti ravnanja, če gre za praktične težave.

Mišljenje, kakor ga imamo tukaj v mislih, je ustvarjalno delo. Ustvarjalno delo pa je tisto, ki prinese nekaj novega, kar ni le mehanična ali rutinska ponovitev nečesa že znanega. Da moremo to vrsto mišljenja natančneje označiti, velja omeniti neke pojme, ki so lastni zlasti današnji psihologiji mišljenja. Prvo naj omenimo J. P. Guilfordovo razliko med konvergentnim in divergentnim mišljenjem. Pred časom sem že na drugem mestu opozoril nanjo. Konvergentno ali, kakor ga imenujejo drugi, vertikalno mišljenje, po slovensko bi mu mogli reči zaprto, premo ali enosmerno mišljenje, je tisto, ki gre za neko v problemu ali celo pred problemom že dano ali nakazano rešitvijo, ki pa je mislec še ne pozna in jo prav zato išče, ali pa je dana rešitev, le problem je treba razvozljati tako, da se ona doseže. Najpreprostejši primer takega mišljenja je reševanje kake matematične naloge: koliko je 2.365 pomnoženo z 871 , je dano že v problemu samem; tega razrešiti se pravi, to tudi miselno odkriti. Podoben primer bi bil:

kje se je mogoče najesti za tistega malo denarja, ki ga imam v žepu.

Divergentno, za druge lateralno, za nas morda odprto, raznosmerno ali razvejano mišljenje pa je tisto, ki rešuje kak problem, katerega rešitev nikakor ni dana, tudi v istem problemu in skrita ne, marveč jo moramo šele iznajti, ustvariti. Prav klasičen primer za tako mišljenje vidim v Cankarjevem neprestanem iskanju možnosti, da pride do kakega denarja. V potrebi priti do njega, in to je bil njegov, v tem primeru praktičen problem, rešitev nikakor ni bila niti latentno dana, moral jo je, da tako rečemo, šele nekako od zunaj v problem prinesiti. Pri tem je mislil na svoje založnike, na prijatelje, na mecene, na kogarkoli, od kogar bi mogel izvabiti kak goldinar ali več; pri tem je ponujal v objavo, v zastavo, v last svoje spise, ne samo enkrat iste spise raznim upnikom. (Gl. ZD XXVI-XXX, na mnogih mestih.)

Često se to odprto ali razvejano mišljenje že kar isti z ustvarjalnim mišljenjem, vendar pa je to nekaka sinteza obojega, divergentnega in konvergentnega: v prvem iščemo čim več možnih rešitev, v drugem pa jih premerjamo glede na iskani cilj ter tako skušamo dobiti končno rešitev danemu problemu.

6. V odprtem, večsmernem mišljenju torej iščemo čim večjo lestvico možnosti, ki bi utegnile služiti rešitvi danega problema. Čim več jih najdemo, bolj verjetno bo med njimi tudi tista, ki bo dani problem čim prikladneje rešila. Težava utegne biti v tem, da naša šibka iznajdljivost ne zna ugledati mnogih možnosti in se suče le okoli nekaterih, morda celo že izrabljenih. Večja in plodnejša iznajdljivost pa je lahko že naravni dar, kakršnega je imel npr., naš Janez Ev. Krek. "Bil je fabrika idej", je nekdo menil o njem, pa takoj pristavil: „Vse polno zamisli, vse polno začetkov – toda do konca ni izpeljal nobenega, vse so morali drugi prevzeti...“ (V. Brumen, *Srce v sredini*, str. 336). Kakor da bi mislec, ki zna kaj zamisliti, vedno moral tudi sam to izpeljati in dokončati! Mar naj general, ki se je odločil za napad in ga je zapovedal, osebno napade in osvoji nasprotnikovo postojanko? Mar ni njegova naloga, da napad pravilno zamisli in pripravi, nato pa ga s svojimi vojaki in ne osebno izpelje? Kdor da idejo, zamisel, je že opravil velik, pač celo najvažnejši del naloge, na drugih je, da misel tudi ostvari.

Iznajdljivost, smo rekli, je torej lahko že naraven dar, ni pa vedno dovolj močna ali plodna. Na poti so lahko razne ovire, ki jih psihologi ustvarjalnega mišljenja raziskujejo in različno naštevajo. Omenimo naj le nekatere: pretrdna ali pretoga povezanost nekih dejstev (kot če bi Cankar, navajen dobivati preudjme od svojih založnikov, rutinsko iskal denarja le pri teh in se miselno ne bi mogel ločiti od teh ter se zateči k prijateljem, mecenom in podobnim), ali prevlada nekih idej, ki zapirajo pot drugačnim zamislim (Cankar bi lahko mislil le na prodajo svojih spisov, ne bi pa se spomnil na možnosti daril, posojil, nagrad...), čustvene

ovire (sram prositi za denar ali strah pred osramotitvijo, če bi bila prošnja zavrnjena), tudi takoimenovane socialne kontrole (npr. javno mnenje, ki vnaprej odklanja kako možnost) in podobno.

Da premagajo take ovire, si psihologi izmišljajo razne metode ali tehnike, s katerimi hočejo sprožiti čim večjo plodnost v razvejanem mišljenju. Ena izmed mnogo omenjanih in uporabljenih tehnik je to, kar A. F. Osborn in drugi v angleščini imenujejo „brainstorming“; v nemških spisih sem našel izraze „Ideensturm“ ali „Geistessturm“. Slovenskega imena ne poznam, mogli pa bi to po naše imenovati „vihar v možganih“ ali morda lepše „previharjenje glave, ali možganov, ali tudi pameti“.

To hoče doseči čim več novih misli, zato izloča v prvem trenutku vsako presojo ali vrednotenje, vsako kritiko; ne samo dopušča, marveč izrečno terja, da se izrazi vsaka ideja, naj se sprva zdi še tako čudna, nemogoča ali celo nespametna. Šele ko so bile te misli izražene, se pristopi k njihovi obdelavi. A tudi ta ne pomeni le izbire „dobrih“ in odklonitve „nepravih“ idej. Vsaka ideja se tudi preobrača, skuša se v njej odkriti čim več, kar morda skriva v sebi, celo kaka druga ideja, ki bi bila z njo povezana ali ji nasprotna, sploh skuša se doseči čim več izvirnejših domislic.

Bistveno v tem možganskem viharjenju je torej, da začasno odstranimo vse ovire, ki omejujejo, zadržujejo, prepovedujejo, sploh kakorkoli preprečujejo porajanje novih domislekov.

II. KATERE SO OVIRE MIŠLJENJU

Zakaj tedaj ne mislimo tako in toliko kakor bi bilo treba? Kaj nas pri tem ovira? Kaj naš napor slabí?

1. Ne mislimo dovolj in ne prav, ker nočemo, ali bolje povedano, ker ne hočemo misliti. Volje nam manjka. Mišljenje je napor, hud napor, tega pa sprejmemo, kadar si od tega napora kaj obehamo, največkrat gmotno korist ali vsaj kak užitek. Po težkih doživetjih preteklosti hočemo najprvo živeti in nato edino živeti. Kultura kot taka, resnica, lepota, dobrota so izgubile za nas mnogo svoje cene, zato ne morejo motivirati našega prizadevanja, ne morejo nas nagniti, da bi hoteli napor, katerega uspeh za nas osebno nima zadostne vrednosti.

Pa je več. Zdi se in menda vedno bolj, da so nas doživetja in leta notranje strli. Naše življenjske sile so v korenini vsaj nalomili. Smo kot napol prelomljeno drevo, ki se komaj more držati pri življenju, ne more pa se razbohotiti v zelenju, cvetju in sadu. Kultura je razkošje, njej posvetimo sile, ki ostanejo, ko smo zadostili osnovnejšim življenjskim potrebam. Naša duhovnost peša, ker smo življenjsko šibki, ker često ne zmoremo napora, ki ga kultura terja. Kulturno ustvarjanje zmeraj izčrpava živce in jmlje spanje, vendar so težave, o katerih danes vsepovsod poslu-

šamo tožbe, posebno hude in so svarilo, narekujejo previdnost. Zato pa marsikak napor mora ostati nedovršen, marsikaka misel nedomišljena, marsikako delo nedodelano. Ta nedodelanost boli in ni le strah pred brezobzirno, če ne celo kritično kritiko, temveč groza, ki jo ustvarjalec čuti pred izdelkom, ki ne ustreza zamisli in ne dosega ideje, kar mu hromi misel in roko in slabi voljo do dela. Neuspeh, a ne toliko zunanji kot notranji, nesočasje z zamisljivo, ki boli, je kriv, da ustvarjalec često ne more zares hoteti napora, kakor je mišljenje in kulturno delo sploh. Kritika, ki bi se zavedela svoje prave naloge in bi poskusila pomagati pri miselnem naporu, ki bi pa kazala šibkosti in nakazala možnosti boljše rešitve, bi pač mogla spodbuditi ustvarjalno voljo. Toda te je malo, tako malo, mnogo premalo.

2. Ne mislimo dovolj in ne prav tudi, ker se bojimo misliti. Mišljenje je iskanje in odkrivanje resnice, ta pa je tudi vrednota, neko dobro. Kot taka se nam javlja še kot najstvo, kot obveznost, zapoved, dolžnost. Kakor hitro smo spoznali, kaj je nekaj ali kako je, to spoznanje terja od nas, da v njegovem smislu oziroma v skladu z njim tudi uredimo ali preuredimo svoje življenje. S tem pa od nas terja novega napora, često tršega kot je bil prvoten, potreben za spoznanje resnice. Mnogo udobneje je živeti po sprejetih in že izdelanih pravilih, katerih smo vajeni in jih prilagajamo novim razmeram le toliko, kolikor nas te prisilijo. Kaj več razmišljati o njih je nevarno. Utegnilo bi se pokazati kot manj trdno in gotovo marsikaj, kar imamo za nedvomno dobro, in marsičemu v svojem življenju bi morali dati drugačno smer.

Bojimo pa se misliti tudi, ker se včasih pretirano bojimo zmote. Uspeh mišljenja namreč ne zavisi le od naše volje in našega napora. Včasih dosežemo resnico, marsikdaj pa ne. V tem je prava tragika. Zmota, vsaka zmota je nevrednota, je zlo in kot take se je je treba varovati. Toda v svojem položaju, kot ljudje ki smo, se ji dostikrat ne moremo ogniti. Često moramo tvegati tudi zmoto, če hočemo najti resnico. Včasih je prav zmota prva stopnja do resnice, zlasti še ker je v vsaki pošteni zmoti kako zrnce resnice, ki je iskalca premotilo, da jo je vzel za resnico, in je treba iskati dalje in globlje, da se odkrije več resnice in spozna, kaj v prvem spoznatku ni bilo resnica. Skoraj se zdi, da človek, in še bolj človeštvo, neogibno mora včasih do dna premeriti kako zmoto, da se mu odpre pot do čistejše, popolnejše resnice. Motiti se more biti kdaj neke vrste črna milost, da povemo z izrazom Fultona Sheena.

Zmota je sicer zlo in ker moramo vedno težiti k dobremu, zmote kot take ne moremo hoteti. A tudi kot zlo je zmota navadno pomešana z resnico, to je z dobrim, tedaj je naše teženje naravnano na resnico in ne na primešano zlo. Resnice zaradi te morebitne zmote ne smemo zavračati, marveč jo čistiti.

To je vedel in povedal A. Ušeničnik, ko je npr. ugotavljal, kako se je moderna filozofija oddaljila od sholastične tradicije in za-

padla raznim zmotam, potem pa se je zopet pognala „iz skepse in relativizma, preko objektivizma in realizma do metafizičnih višin“, tudi pri našem Fr. Vebru. Tej ugotovitvi je Ušeničnik dodal: „Dejali bi, da je človeški duh vse poskusil in preskusil, da je šel do globin popolnega dvoma in do višin neposredne božje intuicije. Zdi se, da je to delo moralo biti opravljeno, preden se je mogel človek zopet mirno vmisлити v večne filozofske probleme.“ (IS X, 244 in sl.)

France Veber pa je v svoji knjigi o sv. Avguštinu napisal tudi, da je Avguštín bil človek, ki so ga zares vse njegove življenjske skušnje, dobre in zle, polagoma delale in končno storile velikega. Njegovi prejšnji porazi so se pri tem nekako sami po sebi spreminjali v tem večje poznejše njegove zmage. Avguštín tudi sam v svojih spisih poudarja, kako utegnejo tudi zmote pospeševati poznejše krepostno življenje. Tako sklepajo kmetje, ki pravijo, da bo tam, kjer uspeva kaka posebna divja rastlina, kaj dobro tudi žito uspevalo. (Fr. Veber, *Sv. Avguštín*, str. 11 in sl.)

Avguštín je vedel, in še marsikdo drugi, da se utegne marsikdaj zmotiti, kdor misli, a da more vsaj kdaj spoznati tudi resnico. Kdor ne misli, se seveda ne more zmotiti, a do resnice se ne bo nikdar dokopal. Zato mislec mora tvegati tudi zmoto, tvegati, ne iskati, niti v njej ostati, da more doseči tudi resnico. Tisti, ki skušamo vsaj za njim misliti in ki zato laže zavzamemo primerno razdaljo do njegovih spoznatkov, pravih ali ne, mu moremo in moramo pomagati, da si jih izčisti, da zmote odpravi in spoznanja izpopolni. V tem smislu se more reči, da celo zmota utegne voditi k resnici in da je ne smemo tako preganjati, da bi z njo ubijali tudi resnico.

Kakor tedaj zmota je zlo in se je je treba varovati, strah pred njo ne sme biti tolik, da bi dušil iskanje resnice. Le da moramo biti vselej pripravljeni meriti ob stvarnosti resničnost svojih spoznatkov ter poslušati in tehtati razloge tistih, ki so morda uvideli, za kar smo sami ostali še slepi. Volja do resnice mora biti in ostati prvi nagib iskanja, odprtost oči za vsako zrnce resnice, ki ga najdemo na poti, prva vrlina iskalca. Le hotene slepote ne smemo hoteti, saj nihče ni tako slep kot tisti, ki noče videti.

3. Pa ne mislimo dovolj in ne prav tudi, ker si ne upamo misliti, ker se nam celo rado zameri in šteje v zlo, da mislimo. Kajti misliti, da ponovimo, se pravi iskati resnico, seveda še ne poznano ali pa kdaj že pozabljeno. Resnica je sicer božja hčerka, a kako bi mogla pričakovati, da bo dobro sprejeta med ljudmi, saj so celo Boga samega križali, ker niso hoteli poslušati resnice. Iskalci resnice so ponajveč posamezniki, ki jih ne zadovoljuje izročilo ali splošno mnenje, vsaj ne v obliki, kot se na splošno umeva in uporablja. Ustaljenim nazorom in vodilom skušajo najti globlji smisel, včasih prvotnega, že pozabljenega, včasih novega. V vsakem primeru pa so presojevalci danega. Zato se v njihovem delu često vidi nevarno početje.

Kajti kakor budni in kulturno zavzeti posamezniki miselno in kulturno prizadevanje podpirajo, mu je brezimna množica rada sovražna, saj vidi v njem rušenje verovanj, katerih se krčevito oprijemlje, ker meni videti v njih trdno točko sredi vsesplošne negotovosti. Razkošje iskanja si namreč morejo privoščiti le močne duše. V množici se utapljuje šibkejšje. Iščejo opore in navidezno trdnih geslih in vodilih, katerih trdnost se krepi s skupnim čustvovanjem, s katerim se povezujejo.

Množica, ki je bila, kakor mi, nenadoma vržena s tira do tedaj urejenega življenja ter pahnjena v novo, kateremu se ji je težko privaditi, rada beži iz sedanjosti v preteklost, v njej išče opore in jo še ožarja z vso silo domotožja, kar je razbolela kolektivna duša premore. Taka množica miselnega iskanja, ki je vedno tipanje v prihodnost, tudi kadar se mudi v preteklosti, seveda ne more ne umeti ne ceniti. V njem vidi rušenje zadnjih opor svoje duhovne biti in če že ne vzroka skupne nesreče, vsaj neobčutljivost zanjo. Mišljenje je namreč hladno in trezno iskanje resnice, objektivno raziskovanje stvarnosti, ki zato često ne more najti v geslih tistega pomena, kakor se jim pripisuje. Od njih zato tudi ne more pričakovati nikakih rešitev.

Misliti se pravi iskati resnico zmeraj in v vsakem pogledu. Mislec ne sme biti na tem, da za vsako ceno ohrani svoj prav, pa tudi za to ne, da bi komurkoli drugemu dal prav zaradi njega in ne zaradi resnice. Edino, kar vedno velja, je resnica. A mišljenje, kakor smo videli, ne vodi vselej in nezmotljivo do resnice, marsikdaj se najde v zmoti, seveda nepoznani kot taki. Zato se tudi ne sme ne braniti in ne bati kritike. A vsak mislec sme in ima vso pravico pričakovati, da se bo vsaka njegova misel merila ob drugi misli, ob boljši in pravilnejši, in končno ob stvarnosti. Misel se čisti in izravnava v razgovoru, v iskreni in poštenu diskusiji mislecev. Nikakor pa ne z ovirami, ki se stavijo misli na pot, ne s prepovedmi, ki hočejo misli zapirati pot do te ali one teme, ne z očitki, ki morejo pač zadeti, po pravici ali po krivici, misleca, a ne prispevajo k očiščenju misli. Misleca je mogoče ubiti, misli ne, prej ali slej bo zopet vznikla.

Najhuje pa je, da nepravšni posegi v svobodo mišljenja ne pomagajo k izravnavi misli, kadar je zares kriva, marveč s svojo nestvarnostjo misleca še potrdijo v njegovem mnenju, obenem ga napravijo trdovratnejšega. Bolj kot tisti, ki je kake hereziji zapadel, se pri tem često krivi tisti, ki so jo očitali, ko je še ni bilo ali se je morda ponujala le kot možnost.

Tudi med nami je mnogo in preveč ovir trezni in stvarni misli in pa mnogo premalo poštenega dialoga med tistimi, ki presojujejo kako zadevo v različni luči. Omejimo se na dva ali tri primere v ilustracijo tega, kar menimo!

Najprej vladajo med nami najraznejši tabuji, deklarirana ali tiha nedotakljivost stvari, mimo katerih buden duh težko gre molče. Pripovedoval mi je tukaj nekdo, neslovenec, ki je z avtom potoval po predvojni Nemčiji, da se mu je zlasti vtisnila v spo-

min beseda „verboten“ (prepovedano), ker jo je našel napisano vsepovsodi; tako je odnesel iz Nemčije vtis, da je tam sploh vse „verboten“. Če se ozremo po naši izseljenski skupnosti, naletimo vsak hip na področje, ki je tabu za vsakogar, kdor slepo in brez misli ne ponavlja o njem, kar trdijo drugi. Pomislimo, recimo, ali bi med nami smel krožek mislečih ljudi pretresti vse dogajanje v naši zdovski skupnosti. To je med nami vsaj dejanski „verboten“. Kdor tega ne ume, je nergač, je samohodec in rušilec edinosti med nami, ki da išče le samega sebe ter hoče priti v ospredje. (Pred leti je Pavle Verbič želel zbrati nekaj ljudi, ki bi čisto teoretsko pretresli vprašanja zlasti naše politike; ker je bil sam politično vidno opredeljen, me je naprosil, da bi jaz o tem spregovoril z nekaterimi ljudmi. Poskušal sem to storiti, pa sem naletel na toliko pomislekov in izmikov, da sem zadevo opustil. In vendar sem danes bolj kot kdaj prepričan, da bi nam tako razpravljanje bilo samo v prid. Podobno bi mogel navesti poizkuse z drugih področij. Težave so bile vedno osebnega, ne stvarnega značaja, strah, da se ne bi dotaknili posvečenih ljudi in metod ali mnenj.)

Že sam očitek rušenja edinosti ali enotnosti bi terjal razpravo zase. Mnogim je enotnost isto kot uniformnost, popolna istost in skladnost mnenj in nazorov, čustev in teženj, to je izravnano in neogibno na čim nižji ravni. Saj je že Napoleon vedel, da kjer vsi isto mislijo, nihče ne misli mnogo. Kjer pa se ne misli mnogo, ni dviga ne napredka, pa tudi je zelo težko najti pravilne rešitve vprašanjem, ki se stavijo na pot. Enotnost, ki je vrednota, to je neko dobro, je ena sama volja v vseh, truditi se za resnico, za čim večjo resnico, v mejah možnosti za popolno resnico. Samo v resnici je mogoče zbrati vse umove in vse volje, posebno še najboljše. Ko bo vsakdo storil vse, kar more, da se resnica odkrije, ko bo odkrito resnico posredoval vsem drugim, ko bo vsakdo ugotovljeno resnico sprejel, vsi pa se bomo potrudili, da v skladu s spoznano resnico uredimo vse naše življenje, bomo dosegli naravnost idealno enotnost v sožitju, kulturi in napredku.

Še en očitek se marsikdaj sliši in tudi hoče zavreti osebni napor v kulturnem delu. Kdor kaj dela, se trdi, dela le, ker išče sam sebe, ker se hoče dvigniti nad druge, ker se hoče pokazati boljšega kot so ostali. A kdor dela več kot drugi, v tem pogledu gotovo je boljši kot drugi, in če to pokaže njegovo delo, pokaže le resnico, kar nikakor ni zlo. Razen tega je prizadevanje, da postanemo boljši kot smo, da se izpopolnimo, da ostvarimo vse možnosti svoje narave, celo naša npravna dolžnost, ki se ji niti ne smemo izogniti. Saj v svoji človeški slabosti kdaj zares utegnemo bolj iskati sebe in svojo veljavo kot pa resnico, ki jo oznanjamo. To je delež naše človeške nepopolnosti, napaka, ki jo moramo skušati odpraviti. Ne opravičuje pa niti mislecev, da iskanje resnice opuste, niti drugih, da resnico, ki so jo oni pokazali, zato odklonijo. In končno tudi ni res, da bi vsak, ki išče resnico, to delal le zato, da bi se pred drugimi uveljavil; med svetniki jih je mnogo, ki so si prav z iskanjem in odkrivanjem

resnice zaslužili svetniško krono, pač ne zato, ker bi pri tem iskali sami sebe.

4. Ne mislimo dovolj, da poglobimo že omenjeno misel, tudi iz strahu pred možnimi izsledki mišljenja. Saj bi nas to lahko pripeljalo do česa, kar nam ne bi bilo ljubo. Ta nekaj bi bila lahko kaka zmota, ki se je pretirano bojimo. Lahko pa bi bila tudi resnica, namreč drugačna resnica, kakor pa je to, kar sicer imamo za resnico in hočemo imeti za resnico. Bojimo se resnice, ki bi nas lahko spravila v zadrego, ker bi nas silila, da svoja mnenja in prepričanja spremenimo ali sploh opustimo. Tako v strahu pred zмотo kakor v strahu pred neljubo resnico raje ostanemo pri prejšnjih mnenjih.

Gotovo je vsako pravo mišljenje iskanje resnice, kaj pa bo dosežek tega iskanja, pa ni že takoj skraja razvidno, saj tedaj iskanje niti ne bi bilo potrebno. Če tedaj mislimo, tvegamo tudi kaka presenečenja. Ker v mišljenju kako resnico že naprej postavljamo, to je, ker navadno imamo o stvari, o kateri premišljamo, že neko mnenje, morda prevzeto od drugih, morda tudi lastno, iščemo v mišljenju le preradi le potrditev tega mnenja. Zato nam je neprijetno, če se nam izkaže kot nepravilno in bi ga morali spremeniti. Ker je v celoti naših mnenj ali našega nazora o svetu in življenju to mnenje do neke mere povezano in prepleteno z drugimi mnenji, bi se lahko zgodilo, da bi sprememba tega mnenja terjala tudi spremembo drugih, morda globljih, osebno pomembnejših. Zato se spremembe bojimo, zato celo raje ne mislimo ali vsaj ne mislimo tako, da bi v mišljenju iskali le resnico in nič drugega. Če sploh kako mislimo, iščemo raje potrditev svojih prejšnjih mnenj, pri čemer skušamo bolj ali manj spretno resnico obiti ali oslabiti.

Če bi v nas bila zares prava in pristna ljubezen do resnice, tako da bi zares le to želeli in iskali, tedaj bi nas moralo še posebej zanimati, ali ni morda vendar kaj resnice tudi v drugačnih mnenjih in nazorih, morda je v njih vsaj kaka delna resnica, ki bi mogla naše nazore vsaj obogatiti, če že ne očistiti ali popraviti. Tudi tedaj, ko bi zares imeli močne razloge za prepričanje o resničnosti svojih mnenj, bi nas vendar moralo zanimati vsaj to, zakaj tedaj drugi ljudje o isti stvari sodijo drugače, kakšni so razlogi za to drugačnost.

Še posebej bi se morali zanimati za razloge te drugačnosti, kadar želimo za svoje poglede na svet pridobiti tudi druge. Saj ni zadosti, da smo mi osebno prepričani o pravilnosti svojih nazorov, niti ne da komu pokažemo razloge za pravilnost in trdnost svojih mnenj, pokazati mu moramo prav tako, zakaj njegova mnenja ne drže, zakaj razlogi, ki jih ima on za svoja verovanja, niso zadostni ali veljavni. Tega pa ne moremo storiti, če teh njihovih razlogov ne poznamo ali nismo premerili njihove dokaznosti ali nedokaznosti.

V tej zvezi bi bilo dobro, da bi se kdaj poglobili v smisel stare, srednjeveške diskusijske metode, ki so jo označevali z besedicami

„sic et non“, „da ali ne“, oziroma „za in proti“. Ko so postavili kako trditev, je niso le naravnost dokazovali, marveč so se tudi vprašali, kateri bi utegnili biti razlogi, ki bi govorili proti njej. To metodo je uporabljal tudi sv. Tomaž Akvinski. Celó v vprašanju, ali je Bog, kjer ga pač ne moremo sumničiti, da bi sam osebno o tem kdaj vzdvomil, je najprej omenil dva razloga za mnenje, da Boga ni: a) Bog je nekaj neskončno dobrega, kot tak izključuje vsako zlo; če bi tedaj Bog bil, ne bi bilo zla; na svetu je zlo, torej Boga ni. b) Kar lahko ostvariyo neka počela, za to ni treba drugih; za dogajanje v svetu lahko odkrijemo druga, bližja počela, zato ni potrebno nobeno višje počelo; torej ni treba, da je Bog.

šele ko je omenil razloge, ki govore proti dejstvu, da bi Bog bil, je povedal razlog, ki potrjuje božje bivanje, namreč lastno izjavo Boga, ki se je predstavil v puščavi Mojzesu z besedami: Jaz sem, ki sem, to je bivajoči (2 Mojz 3, 14). Za tem je Tomaž skušal dokazati, da Bog je, z razvitjem svojih znanih petero poti do Boga. Na koncu pa je zavrnil v začetku omenjene razloge za mnenje, da Boga ni ali ga ni treba. (S.Th. I, q. 2, a. 3).

Če popazimo na vrstni red, lahko vidimo, da je sv. Tomaž celo prej kot razloge za svojo trditev, pokazal razloge proti njej, čeprav jih je zavrnil šele na koncu svojega razpravljanja. Ni se jih bal, ker je videl moč in dokaznost lastnih razlogov. Bil pa je zadosti pošten in moder, da je tudi nasprotne razloge resno upošteval, da ni le dokazoval svojega mnenja, marveč je pokazal tudi šibkost nasprotnih razlogov.

5. Ne mislimo dovolj ali z zadostnim zaupanjem v svoje mišljenje, ker se bojimo, da bi se izkazalo, da morda vendar naša prepričanja niso pravilna in bi jih zato morali vsaj izčistiti, če ne celo docela popraviti. Ta strah se izraža zlasti tudi v našem odporu proti vsakemu razgovoru ali dialogu. Ta beseda se je poprej le malokdaj omenjala, nato je postala modna, zadnji čas je zopet utonila precej v pozabo. A vedno je dialog pomembno sredstvo za iskanje resnice, namreč možnost ugotovitve, kaj imajo za resnico drugi in kašne razloge imajo za to.

Ponovimo: če hočemo zares vedeti, kaj je res, in če hočemo tudi vedeti, zakaj je to res, tedaj ni zadosti, da smo o resničnosti nekih misli prepričani, niti ni zadosti poznati kake razloge za vero v njihovo resničnost. Prav tako je potrebno, da vemo, ali je še kako drugo mnenje o isti stvari, na kakšne razloge se to drugo mnenje opira in kaj druge ljudi moti, da ne sprejmejo našega mnenja. Kako moremo to bolje odkriti kot v iskrenem razgovoru z drugače mislečimi, torej v dialogu?

Kako je torej mogoče, da je tako malo volje za dialog, da se mnogi celo dialoga ogibljejo, drugi ga načelno odklanjajo? Nekdo, ki mu nasprotuje, mi je izrazil bojazen, da bi ga sogovornik utegnil prepričati in bi mu moral dati prav. Ta strah je zares značilen. Izpričuje dvoje ali troje: Moj znanec ne išče resnice, ni pripravljen spremeniti ali vsaj popraviti svojega mnenja, tudi

če bi se pokazalo, da je vsaj delno ali tudi povsem napačno; hoče imeti za pravo, kar on misli, tudi že ceno zapiranja oči pred vsem, kar bi mu moglo omajati trdnost njegovega prepričanja. Vendar to njegovo prepričanje niti ni tako trdno, kakor bi on rad, da bi bilo; saj če bi bil zares trdno prepričan o svojem prav, se ne bi tako bal, da bi ga sogovornik utegnil prepričati o nasprotnem. Ali pa njegovo prepričanje ne sloni na zadostnih razlogih, s katerimi bi ga mogel v razgovoru podpreti in obratiti; teh pa ali ne išče, ali pa jih sploh ni.

Nekdo drugi, ki sem ga povabil na razgovor o zadevah, o katerih sva različnega mnenja, kakor se vsaj zdi, pa mi je razgovor odklonil z izgovorom, da nima smisla, da bi se o tem prepirala, kakor da razgovor pomeni isto kot prepir. Saj vendar v razgovoru niti ne gre nujno za to, da razgovornika prideta do istega mnenja; zadostuje, da sta oba spoznala tudi drugačno mnenje, kot je lastno, in razloge zanj, in moreta potem v tihem razmišljanju vsak svoje mnenje izčistiti, morda popraviti, morda pa tudi še bolj utrditi.

6. Ne mislimo dovolj in ne prav tudi, ker ne utegnemo misliti, ker nam za to manjka časa. Mišljenje je dolgotrajno prizadevanje, terja mnogo časa, zlasti takozvanega prostega časa. Ne da se spraviti v tak in tak urnik; vsak ustvarjalec pozna plodnost nekih trenutkov, pa sušo drugih dni in mesecev. Misliti je lahko takrat, ko se misli nekako same razvijajo, ko se v prebliskih domisleki kar ponujajo. To more le, kdor je gospodar svojega časa in se more povsem postaviti v službo misli, ki ga išče in kadar ga išče. Komur se ni treba bati zapravljanja časa v zunanjem brezdelju ali mirnem branju, ki ni naravnost v službi trenutnega miselnega iskanja, kdor more počakati, da v podzavesti dozori, kar bo ob svojem času prišlo na dan, tak more zares kaj velikega domisliti.

Skupnosti, ki poznajo vrednost miselnega in sploh kulturnega dela, in ki si morejo to razkošje privoščiti, vzdržujejo število izbranih ljudi v položajih, kjer morejo ves svoj čas posvetiti mišljenju in tistemu plodnemu čakanju, tisti „schöpferische Pause“, ki jo dozorela misel nato bogato poplača. Skupnost, ki si tega ne more privoščiti in morda ne čuti potrebe po tem, tudi ne more pričakovati sadov, ki jih brez tega ni.

Ali kdo sploh sluti, kako je pri duši našemu ustvarjalcu, ko mora v predavanjih in natisih kazati javnosti nebogljenе otroke nedozorele misli? Kako rad bi več mislil in bolje domislil, kar misli! Ali je Heidegger v svojem scharzwaldskem zavetišču, na svojih sprehodih po izgubljenih gozdnih stezah, mogel čutiti, s kakimi težavami se srečujemo, ko je tožil, da danes da največ misliti, da ne mislimo dovolj?

7. Ne mislimo pa dovolj tudi, ker za to ne dobivamo dovoljne spodbude. Resnica, ki se odkrije, sicer bogato poplača miselni napor, a ta resnica je marsikdaj še daleč, volja in sile so šibke, časa premalo. Potrebna je spodbuda, da nas ohrabri za nove na-

pore. Dobiti jo moremo v knjigah, teh „umrlih učiteljih“, kakor jih je imenoval Mortimer Adler. Dobiti jo moremo v stiku s še živimi mojstri pri predavanjih, diskusijah, razgovorih. Dobiti jo moremo v medsebojnem stiku s tistimi, ki se bijejo s podobnimi vprašanji, z izmenjavo misli in sodb, že s samim razumevaločim spremljanjem. Dobiti jo moremo še zlasti v kritiki, ko v izsledkih dela išče vrlin in slabosti, ko nakazuje možnosti rešitev, ki jih zunaj dela stoječi kritik laže opazi kot pa v delo zakopan in v množico problemov in problemčkov pogreznjen mislec.

V vsem tem moremo dobiti spodbudo, bolje povedano, bi mogli dobiti, ker je v resnici ne dobimo. Do najbolj potrebnih knjig je marsikdaj težko priti, še teže je najti čas za mirno branje. Mojstrov ni mnogo, zlasti jih ni najti v bližini. A, Bogu bodi potoženo, navadno ni mogoče upostaviti takih plodnih stikov niti s tistimi, s katerimi bi se zdelo to najbolj naravno.

Kajti da mislec in pisec marsikdaj ne dobi ustreznega odmeva pri množici, je umljivo. Da ga kdaj ne doume kak kritik, se tudi da razumeti. Tragično pa je, kadar ne znajo najti stika ali si ga pokvarijo z ničevostmi tisti, ki se posvečajo mišljenju in pisanju, zlasti kadar jih je malo, kakor je to pri nas. Vsakemu od njih bi bilo le v prid, ko bi mogel svoj nemir deliti z drugimi, slišati njihove pripombe in pomisleke ter se z njimi okrepljen vračati k svojemu delu.

Zlasti bi bila mikavna in plodna izmenjava misli med tistimi, ki se ubadajo z istimi vprašanji, pa v svojem razmišljanju prihajajo do različnih, morda celo nasprotujočih si izsledkov. Ti bi bili taki nenasilni, spoštljivi in razumni „sovražniki“, kakršne ima v mislih ameriški psihiater Thomas S. Szasz, ko meni, da oni človeku povedo, v čemer nima prav, in se zato od njih more naučiti več kot pa od „prijateljev“, ki mu v vsem dajejo prav. Tudi naš Janez Ev. Krek se je zahvalil F. S. Finžgarju, ko mu je v neki zadevi ugovarjal, ker je že imel preveč takih, ki so k vsemu prikimali, malokdaj je slišal zares kritične pripombe k svojim mislim in načrtom. Menil je: „Za človeka je strašna nevarnost, da ga zgrabi napuh, ako mu vse vsi potrjujejo. Mene že kar boli, ko ne naletim skoraj na nobenega, ki bi mi pošteno ugovarjal.“ (Prim. V. Brumen, Srce v sredini, str. 390.)

III. KAJ BI MOGLI STORITI?

1. Prečesto čisto nekritično menimo, da je zmotno vse, kar ne soglaša z uradno ali morda večinsko sprejetimi prepričanji, in da je kriv vsak stik s takimi nazori. Ne vemo in ne umemo, da bi s takimi stiki mogli le gotoveje doseči resnico. Če je to, kar imamo za resnico, tudi zares resnica, jo bomo mogli ob drugačnem mnenju le očistiti in okrepiti, zlasti pa jo pokazati drugim. Saj je to mogoče le, če vemo, zakaj drugi te resnice ne uvidijo, kaj

jih moti, da je ne morejo uvideti, kateri so razlogi, ki jih drže in podpirajo v njihovem prepričanju. Če bi mi vse to vedeli, šele tedaj bi mogli, ne pravim, da pokazati zmotnost drugih prepričanj, marveč, kar je mnogo važnejše, pokazati pravilnost našega. Ko bodo drugi to uvideli, bodo že sami ob tem pretresli svojega, ne da bi se morali pred nami ponižati v priznanje svoje zmote. Kolikokrat prav strah pred tem ljudem brani, da resnice drugih ne sprejmejo, več, da se celo ogibajo ali branijo razgovora z ljudmi, ki mislijo drugače. Verjetno ima v tem svoje zadnje, najgloblje korenine tudi tisto nerazpoloženje, da ne govorimo o sovražnosti, ki smo ga opažali, ko je zadnji koncil pokazal na važnost dialoga med različno mislečimi.

Sv. Tomaž Akvinski, pri katerem ne moremo sumiti niti sledi kakega modernizma, je v svojem filozofiranju dialogiral, kot smo že videli. Mar ne omenja pri obravnavi vsakega vprašanja najprej svojemu nasprotna mnenja, nato pove svojega in ga utemelji, šele nazadnje zavrača nasprotna. To je, ne zavrača drugačnih mnenj, dokler ni razložil in podprl svojega. Tako dela v svojih spisih. V ustnem dialogu pa si ga predstavljam, da je prav tako najprej poslušal, kaj mislijo drugi in zakaj tako mislijo, pa zopet ni takoj zavračal niti dokazoval zmotnosti njihovih mnenj, marveč je zopet prvo prikazal in utemeljil svoja spoznanja in verjetno šele ob novih ali ponovljenih ugovorih sogovornikov pokazal na neutemeljenost njihovih prepričanj ali trditev. Ob tem pa je sam očistil in trdneje utemeljil svoj nauk, sogovornikom pa je pomogel, da so sami mogli pretehtati pravilnost svojih trditev in jih sami popraviti, če ne takoj, pa pozneje sami s seboj.

Ne smemo pozabiti, da tudi naša mnenja, pri vsej trdnosti našega prepričanja o njihovi pravilnosti, in pri vseh razlogih, za katere mislimo, da govore zanja, nikakor niso nujno in povsem nedvomno resnična, ali vsaj ne povsem in v vsej celosti resnična. Na drugi strani pa tudi tisti, ki drugače mislijo, niso nujno niti povsem in v celosti v zmoti. A. Ušeničnik ponavlja po Aristotelu, da je v vsaki zmoti tudi kako zrnce resnice. To zrnce resda lahko vsebuje že tudi naše spoznanje, mogoče pa je, da tudi ne, da namreč mi sami tega zrnca (in še marsikaterega drugega) nismo odkrili niti nismo postali pozorni vanj v naukih drugih. Nanj nas more opozoriti razgovor s tistimi, ki ga poznajo, čeprav ga mešajo z zmotami.

Iz vseh teh razlogov je zares le škoda za vsakogar izmed nas in za vse skupaj, da tisti, ki se trudimo, da bi mislili in kaj domislili, ne znamo priti do odkritega in odprtega medsebojnega razgovora. Zakaj, npr., tisti, ki meni, da v mojem mišljenju, govorjenju in pisanju kaj ni prav, ne pride in pravi: Ali se ne bi o tem in tem, o čemer se v mnenjih razlikujeva, malo porazgovorila? Prepričan sem, da bi iz takega razgovora oba izšla obogatena in zlasti oba odnesla spodbude, ki bi mogle oploditi najino nadaljnje razmišljanje, tudi če v razgovoru samem ne bi prišla do enotnosti spoznanj.

Seveda pa je tak razgovor mogoč le med resnično mislečimi ljudmi. Kdor slepo sprejema in ponavlja kako mnenje, kdor vidi ne vem kakšen greh v vsakem razpravljanju o njih, kdor sploh ne more niti prisluhniti drugačnemu mnenju, ne da bi se razvnel, čigar prepričanja imajo zanj vrednost enkrat in za vselej odločenih dogem — tak seveda ni dostopen za noben razgovor, ne more drugim ničesar dati in sam ničesar pridobiti. Tak človek je nesreča na svetu, obenem pa največja ovira na poti k resnici.

2. Zdomci imamo še posebne razloge za to, da gojimo in pospešujemo mišljenje, zlasti še ustvarjalno mišljenje. Eden izmed njih je že večkrat omenjeno dejstvo, da smo bili nenadoma postavljeni v čisto nov življenjski ali bivanjski položaj, za kar nismo bili pripravljeni in v katerem se neprenehoma srečujemo z vprašanji in nalogami, ki jih ne moremo rešiti z že znanimi, izročenimi obrazci in vzorci.

Drug razlog je v našem številu. Ker nas je malo, je seveda med nami tudi malo takih, ki so zmožni in pripravljene misliti. Tudi če je njihov odstotek ali odtisoček enak onemu pri drugih, večjih skupnostih, njihovo število je manjše. S svojimi zmožnostmi bi že zato morali skrbneje gospodariti. Posebnih nadarjenosti ali talentov seveda ne moremo po volji ali po načrtu proizvajati. Zato pa moramo dane čim boljše izkoristiti.

Zato tudi ne bi bilo napak, ko bi se kdaj zatekli k novim tehnikam buditve ustvarjalnega mišljenja, recimo k temu, čemur smo poskusili po slovensko reči previharjenje pameti ali vihar v možganih. Kaj bi se zgodilo, če bi se nekdo odločil in zbral skupino ljudi, ki naj bi poskušali povedati vse, kar bi jim le prišlo na misel, o naši zdovski politiki, o našem dušnopastirskem delu, o naših organizacijah in kulturnem življenju, o rabi in zlorabi voditeljstva in avtoritet, o našem mladinskem vprašanju, posebno pa še o resnosti našega prizadevanja, da pravilno presodimo naš zdovski položaj in da odkrijemo najpravičnejše in najuspešnejše službe pravim in pristinim interesom naše skupnosti, posebej še naše mladine, katera si življenje šele ustvarja?

Uspeh takega poizkusa bi mogli pričakovati le, če bi zares spoštovali pravila takega previharjenja, zlasti še temeljno pravilo, da namreč ni le dovoljeno, marveč celo iskano, da vsakdo zares prostodušno izrazi vsa mnenja, ki so o zadevi mogoča, naj bodo kakršnakoli, tudi če so na videz nesmiselna, neupravičena ali nepravična, saj se šele pozneje podvržejo obdelavi in izrazi.

Seveda bi tako početje, zlasti skraja, sprožilo nekaj težav. Ko bi ljudje vedeli, da zares smejo izreči vse, kar jim le pride na misel, bi čisto gotovo sprva izkričali svoja dolgo zadržana kritična mnenja o sedanjem stanju in delu med nami. To bi bil ventil za dolgo zadržano napetost, ker se med nami ni gojila, celo pa ne poslušala sprotna kritika odločitev in ukrepov ali vsakdanje prakse. Potem pa bi se to zgodilo tudi zaradi tega, ker se med nami ves čas goji brskanje po preteklosti, namesto da bi predvsem iskali pravo in boljšo prihodnost; nič čudnega

bi tedaj ne bilo, če bi odprtje duševnega ventila povzročilo kake ostre sodbe dosedanje prakse.

A s tem moramo računati. Besede, ki so bile dolgo zadržane, ki dolgo niso upale ali niso smele na dan, namreč rade postanejo še trše, nasilnejše, celo hudobne. Tudi to je dobro povedal Ivan Cankar: „Napak je, če se misli strahoma zaklepajo in ne marajo na očitno cesto; še bolj so črne in težke v samoti. Napak je, če se besede branijo na jezik, nedogovorjene so še bolj hudobne in krivične.“ (ZD, 23, 226.) Še bolj napak je, če so ostale zaprte v duši po zunanjem pritisku, fizičnem ali moralnem. Ko ta preneha in izbruhnejo na dan, so rade hudo črne in trde in res celo krivične. To se nam utegne zgoditi. A o papežu Janezu XXIII. pravijo, da je rad ponavljal besede sv. Gregorija Velikega: „Če resnica prinaša pohujšanje, je bolje dopustiti pohujšanje kot opustiti resnico.“ Kaj tedaj, če bi kaka beseda povzročila kak vihar. S tem moramo računati. A ko bi se razne zagrenelosti razblinile, pa bi se morda vendarle mogli vedro in trezno obrniti k našim problemom in njihovem reševanju.

Iz omenjenih razlogov bi pač kazalo začeti z manjšimi skupinami izbranih ljudi in v zaprtih sestankih. Ljudi za to pa seveda ne bi smeli izbirati po že preizkušenem pravilu, da iščemo tiste, za katere že vemo al vsaj upamo, da bodo govorili v prid kakemu stališču ali komurkoli le pritrjevali in prikimali. Ne smemo prezreti, da so posebno vredna prav tista mnenja, ki se razlikujejo in oddaljujejo od prevladujočih, ker se le v njih more razodeti kaj novega, in to vendar iščemo. Kajti za tistega, ki morda misli ali vsaj govori, da je bilo in je med nami vse prav in ni treba ničesar predružačevati, za tistega ni rešitve in njegovih možganov ni mogoče previhariti.

Glede na mladino velja dodati še neko pripombo. Mladina pomeni nadaljnje življenje vsake skupnosti, zato pravi znani rek, da kdor ima mladino, ima prihodnost. Ne gre za to ne sme nam iti za to, da bi „imeli“ mladino, za čimer morda res često in preveč težimo (in ne samo mi), važnejše je, da bomo imeli prihodnost, to se pravi, da ne zapadejo pozabi in se ne izgubijo vrednote, ki smo jih podedovali po svojih prednikih in kaj tudi sami dodali. Za ohranitev tega in nadaljevanje takega dela pa potrebujemo mladino, ki bi živela in delala za nami in ki je že po svoji mladostni naravi usmerjena bolj v prihodnost. Zato bi morda prej omenjeni rek nekoliko spremenili in menili, da kdor ima prihodnost, kdor zna gledati naprej in pripravljati prihodnost, ta bo imel tudi mladino, ki jo zanima prihodnost. Pripravljati prihodnost pa moremo le, če jo resno in stvarno iščemo, če o njej razmišljamo, če se zanjo trudimo.

IVAN BUKOVEC

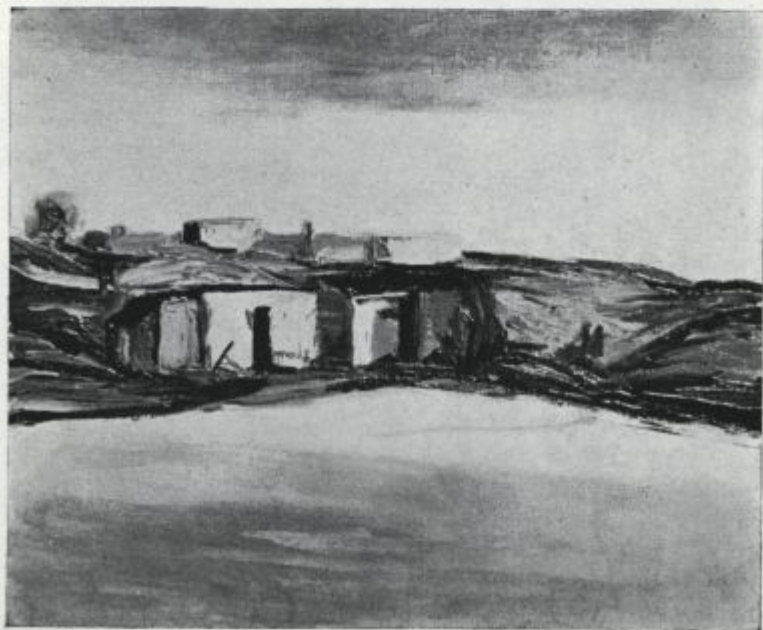
Argentina

OLJA

GOZD, 1977

REVŠČINA, 1977

PLANINE - LA CUMBRE, 1976

TANDIL, 1975

ROŽE, 1977

POČITNIŠKA HIŠA, DOLORES, 1976

GOROVJE V CAPILLA DEL MONTE, 1977

SLOVENSKA PESEM

PESMI

Stran in duša si mi odvojila -
 iz deteta, strahotnega v valove,
 si z sanjami, težavni občutki -
 vstala iz svoje volne obkrožila

Da kdaj, iz koga? Za roko, za roko,
 za enajstletno mlado ženo,
 dolgi rodni zemlji poljubila
 kot mati ali duša, jedina zemlja

Objavila si mi, da je, da je, da je
 za roko - kakor dobra roka
 objemala me, objemala me
 v priložnosti, v priložnosti, v priložnosti

KO BOM UMIRAL.

Ko bom umiral, mi oči zaprite
 z mehko, z vonjem pisanih ciklam,
 ob vzglavje mi jih nežno položite,
 ko zrl takrat bom vanje, ko bom sam

Morda pomlad me v sanje bo klicala,
 morda jeseni me bo vabil sad,
 jaz vrnil vse ti bom, kar si posodil,
 kar dal na posodo si mi - moj brat.

Ne maram joka, ne obleke črne,
 ne maram gledati nikjer solza,
 saj roke v večnosti so vse srebrne,
 blagoslovljene spet so od Boga...

JESENSKA.

Ognji še tlijo. Po dimu diši.
Pastirji gonijo čredo domov,
gozd zdaj v molitvi ubrano drhti,
zajema neba blagoslov.

Vinske gorice ponujajo grozd
zadnjemu soncu že v vroči poljub,
zemlja in nebes stkala sta most,
srečnim ga srcem dala v zakup.

Kot mati si dobra, ledina zemljé,
Stvarnika večna igrača:
dekliške zdaj čare ponujaš smeje

sprejemaš objeme orača.
Pobožno prekrižaš z materjo kruh:
zahvaljen Bog Oče, Sin, sveti Duh...

KDAJ PRIDEŠ NA BESEDO.

Sneg je prekril nocoj potí,
nikamor več se ne mudí,
še luč molče umira.

V kaminu ogenj prasketa,
povživa se in se razda –
boleče od nemira.

Sedimo vsi: teži nas čas...
Boš stopil spet nocoj med nas,
kot brat ljubeč na sredo?

Prijatelj, kje si... znanec kje?
Omahnil si, mi govore...
Kdaj prideš na besedo?

(Mauserju ob obletnici smrti.)

SLOVENSKA PESEM.

Srce in dušo si mi osvojila –
že deteta, strmečega v valove,
si s sanjami, željami obkrožila –
vklenila v svoje večne ga okove...

Le kod, le kam? Za rožo, za mogoto –
za encijanom mi oči hitijo,
dotiki rodne zemlje poživijo
me kot medica sveža – kot pijača
iz zidanice naše v breg pripete.

Objela si mi dušo, zdaj me vodiš
za roko – kakor dobra zvesta starka –
objemam bele cerkvice na gričku –
v pristan me pelješ, ti srca krmarka –
ko brijejo vetrovi, burje s Krasa.

Povsod so razpeljane v svet stezice,
kjer vasovala so mi mlada leta,
kot gnezdo je ljubezen – v kot pripeta –
kjer molijo polglasno v noč ženice.

Da, v sanjah sem te videl žalovati
za njimi, ki so v svet šli in na tuje,
ki jih ljubezen tvoja obiskuje,
ko ni moči na grob jim luči dati...

Ne vem, kdaj noč mi zopet bo posula
oči s pepelom sanj. Kdaj se napijem
spet vrečev tvojih – sonca naužijem,
ki ti na moj si dvor ga razložila...

Vse, kar biló mi je v življenju dano
v veselje – morda tudi v bolečino,
odložil sem – zdaj skozi božjo lino
poslušam pesem, kakor dete vdano...

LE TEBI LAHKO TO POVEM

VSTOPNA PESEM SLOVENSKE MAŠE

Le Tebi lahko to povem, le Tebi na križu.

Le Ti si še bolj kot jaz črv na tleh.

Lepota neba je zgoreli rob na spominu:

bolj – kjer zemlje bi moral tleti smeh.

Le Tebi lahko vse pokažem, Tebi v goloti.

Naj Tvoja me kri pokrije v čist škrlat.

Ker rad bi se znova podal na pot med Skrivnosti

in nekaj dobrote Tvojih ran bi rad.

Le Tebi lahko šepetam med prahom in blatom:

ne suvaš, ne biješ me, ne poteptaš.

Od križa me Tvoje oči k pogumu peljajo –

ne moreš mi dati rok. Srcé mi daš.

LAHKO TO POVEM PRVO SVETO OBHAJILO

KO se je Petrček zbudil, je bila njegova soba polna jutranjega sonca.

Ni, kot ponavadi odprl najprej le eno oko in potem še drugo in leno poležal; to pot je planil iz postelje. Pognal se je v okno in razgrnil čipkaste zavese. Sklonil se je daleč čez okensko polico, pogledal proti Krimu, – in se oddahnil. Gora Krim je bila brez kape, kar je pomenilo lepo vreme. Pogledal je še na sever, v Kamniške Alpe. Tudi te so bile brez oblakov. Nebo je imelo barvo spominčic. Zrak je bil tako čist, da se mu je zazdelo, da so bili vrhovi Kočne, Grintavca pa še štruce prav med prsti njegove iztegnjene desnice.

„Bog bodi zahvaljen!“ je rekel.

Od sreče mu je šlo na smeh.

Pogledal je na stol, kamor je bila prejšnji večer njegova mama razpostavila njegovo praznično obleko: marinarsko jopo z belimi našivi, temno modre hlače pa črne nogavice dokolenke.

Pod stolom so se lesketali novi šolni s srebrnkasto zaponko.

* * *

V SOBO je stopila služkinja Mica.

„Poglej, poglej!“ se je čudila.

„Pokoncu si že ali kaj? Tako zgodaj. Prvič, da si se sam zbudil, kaj ne?“

Petrčku je šlo na smeh.

Objel je Mico, ki mu je šaljivo skuštrala lase.

„Imaš vse?“ je pobarala.

Pokimal je.

„Zgodaj je še, imaš še mnogo časa.“

Zopet je pokimal.

Srce mu je bilo v radosti, kot še nikoli poprej.

„Oja, da ne boš pozabil! Tu je beli nagelj pa bršljan. Tu, ti si taka neroda,“ je rekla Mica. Vzela je iz svojih las iglo, jo malce upognila in pripela pušeljca na levi rokav njegove skrbno zlikane mornarske bluze.

„Tako!“

Ko je odšla, je Petrček potegnii s sebe spalno srajco.

Pogledal se je v ogledalu. Odprl je usta in pokazal jezik, kot je bil videl včasih papana.

Skrbno se je počesal.

Kar naprej mu je v glavi rojila tista pesmica, kot vedno, kadar je bil dobre volje:

„Lisička je 'na zvita zver

v hosti 'ma svoj kvartir..."

tra - la - la - la - - -"

Tudi to, kot papa.

STOPIL je v kopalnico.

Umil si je roke dvakrat. Potem obraz in vrat vse doli do ramen.

Odmeril je natančno zobno pasto na ščetko in pričel z očiščevanjem zob.

Izplaknil je usta s čisto vodo.

Grgral je kot vsako jutro. Predno je izpljunil, mu je po nesreči ušel požirek vode.

„O ljubi Jezus!“ je vzkliknil. „Sveta Marija! O Bog! Kaj sém napravil!“

Čelo se mu je oznojilo od groze.

„Po polnoči ne uživaj nobene hrane!“ je naročal po dolgih pripravah gospod katehet vsemu šolskemu razredu. „Ne hrane! Ne pijače. Niti požirka ne!“ Niti požirka juhe, kave, čaja; niti vode!“

Petrček je hrkal, kot da bi hotel izprazniti grlo. Vedel je, da je bilo prepozno.

„Kaj pa zdaj,“ je tiho zajokal. „Kaj bo pa zdaj?“

Bil je to dan njegovega prvega sv. obhajila.

ZAUPAL je le Mici.

Oče in mati sta se poslovlila zelo zgodaj zaradi službe.

„Nič ne jokaj!“ je rekla Mica.

„Kar je, je! En majhen požirek vode ne pomeni nič. Ušlo ti je, kaj pa je en požirek vode!“

Petrček jo je pogledal hvaležno z mokrima očmi in jo objel.

„Toda gospod katehet je rekel, da...“

„Kaj boš; kar pojdi! Nikomur ne povej, pa bo, saj nisi našla storil!“ ga je tolažila Mica.

„Bog je usmiljen! Nič ne skrbi, ah!“

To ga je pomirilo. Pa ne za dolgo.

ODPRAVILA sta se torej in šla po Peričevi ulici prav ob neskončno dolgi železni ograji topniške vojašnice, zavila okoli vogala, kjer je iz lesene stražnice pasel srbski vojak temne oči po Micinih nogah, dokler nista zavila pred carinarnico čez travnik do Linhartove ceste, mimo vrtnarije Keše, proti centru Ljubljane, ki se je svetila v jutranjem soncu.

Šla sta mimo stare livarne med kostanji in se ustavila pri zatvornici, za katero se je počasi pomikal tovorni vlak.

Prečkala sta Kolodvorsko ulico in obstala za hip pred trgovino Meinl, kjer so z imenitnim strojem pražili kavo prav v izložbi.

Mica je pogledala po Celovski cesti, na gostilno Figovec, na Severjevo trgovino s semeni pa še na kavarno Emono, kjer je v oknih sedelo nekaj zehajočih, v časopise zatopljenih gostov.

Šla sta roko v roki mimo nebotičnika in mogočne Kreditne banke, v katere oknih se je zrcalila apoteka „Picolli“ pa še vhod v gostilno „Pri šestici“, če je človek pogledal od strani.

Pri pošti je Mica kupila nekaj znamk.

Šla sta mimo automata „Daj-Dam“, Bonačeve knjigarne in ob Kazini zavila čez Zvezdo na Kongresni trg.

Stari kostanji so bili lepo zeleni v kontrastu s sivo arhitekturo Nunske cerkve in še Filharmonije na spodnjem delu asfaltiranega Kongresnega trga.

Petrček je smeje opazoval golobe, ki so sedeli na portal Univerze in se spreletavali med strehami stare Realke.

Šla sta po Vegovi ulici mimo Univerzitetne knjižnice, Napoleonovega in Gregorčičevega spomenika pa Križank do Mestnega muzeja mimo gostilne „Pod skalco“ po tesni srednjeveški cesti doli do gostilne „Pri Vitezu“, čez št. Jakobski most do cerkve Sv. Jakoba.

Ob vodnjaku pred cerkvijo so se podili Petrčkovi sošolci, se suvali in smejali.

Mica je obstala pri spomeniku sv. Trojice, čigar senca je, kot temno moder klicaj sekala enoličnost cerkvenega trga.

„Tako! Zdaj moram iti domov. Napravi kot sem rekla, pa bo!“ Ozrla se je po nebu. „Kako lep dan je to. Nič ne skrbi! Adio!“

Pobožala je Petrčka po glavi.

„Adio!“ je komaj slišno odzdravil Petrček. Objel ga je strah, ko je gledal za Mico. Če ne bi bilo zaradi sošolcev, bi bil stekel za njo.

Premaknil se je šele na ponovno klicanje sošolcev, ki so ga klicali iz cerkvenih vrat.

NOTRANJŠČINA cerkve je bila mrzla in vkljub soncu zunaj, mračna.

Oltar je ogrevala rumenkasta luč sveč in pa vonj sveže natrganih cvetic v vazah.

Prvih deset klopi na vsaki strani je bilo okrašenih z nageljni.

Tam so klečali celebranti v tihi zbranosti. Za njimi, v neokrašenih klopeh: starši, znanci, prijatelji.

Odsev luči, ki je sijala od oltarja, je mehko božala ponajveč resne poteze teh obrazov.

* * *

S KORA so se oglasile orglje.

Pevci so zapeli. Sv. maša se je pričela.

Končno so se vrste v prednjih klopeh le zganile. Celebranti so vstali. Pomikali so se iz klopi v sredino cerkvene ladje proti glavnemu oltarju. Miza je bila pognjena z belim čipkastim prtom.

Zvrstili so se ob mizi.

Oni v prvi vrsti so pokleknili, kot so jih bili naučili.

Iz zakristije je stopil gospod katehet z ministrantom.

„Gospod, nisem vreden,

da me sprejmeš pod svojo streho,

reci le z besedo,

in ozdravljena bo moja duša.“

Petrčka je stisnilo pri srcu.

Namesto sreče je čutil grozo.

„Gospod, nisem vreden ... se je znova zaslišalo od leve strani. Potem duhovnikovo šepetajočo molitev.

Prvi obhajanci so že vstali in se s sklenjenimi rokami pa z glavo na prsih, vračali v klopi.

Vrsta, v kateri je stal Petrček, je zdaj pristopila k mizi. Pokleknili so.

„Gospod, nisem vreden...“

„Bog je usmiljen,“ je slišal zopet Micin glas. „Nič ne skrbi, saj nisi nalašč storil.“

„Gospod, nisem vreden...“

Petrček bi najraje pobegnil.

Ozrl se je v oltar.

„Usmiljeni Jezus, pomagaj!“

„Gospod, nisem vreden...“ je slišal komaj za stežaj od sebe.

Potem je mila vrsta na njem.

Pred njim in daleč nad njim je stal v mašniškem oblačilu gospod katehet.

V duhovnikovi desni roki je bila sveta Hostija. Pod brado je ministrant podprl Petrčku pozlačeno luno.

Zlat ciborij se je svetil kot opoldansko sonce.

Petrček je dvignil glavo.

„Saj nisi nalašč“, je zopet zaslišal Micin glas. „Nihče ne bo vedel! Bog je usmiljen!“

„Gospod, nisem vreden“ ... je zajeceljal. Molitev se mu je ustavila. Usta so bila brez sline.

Z vso silo je skušal zbrati svoje misli. Zdaj je pozabil še tisto enostavno molitvico.

„Odpri usta!“

„Ne morem“ ... je jeknil Petrček.

„Ne smem. Veste ... ušlo mi je ...“

„Kaj praviš?“

„Vodo sem pil ... en sam majčken požirek ... nisem nalašč!

Res ne!“

Potem se mu je glas utrgal. Skozi solze je videl katehetov strogi obraz.

Ozri se je še enkrat po oltarju v pomoč. Potem v kateheta. V obrazu nad njim ni bilo nikakega usmiljenja.

Katehet je dregnil ministranta, ki je takoj umaknil luno. Premaknila sta se in obhajala celebranta na Peterčkovi desnici.

Petrčku se je zavrtele pred očmi. Solze so mu znova preplavile lica in vso dušo.

* * *

TAKOJ po sv. maši je katehet poklical Petrčka v zakristijo in mu suho povedal, da bo prvo sv. obhajilo prejel drugo nedeljo ob navadni šolski maši. Takrat, da bo prejel tudi spominsko podobico; prej ne.

* * *

ŠLI SO v sprevedu skozi Tivolski park, po gozdni cesti pod Rožnik v gostilno „Pri Čadu“.

Na vrtu so bile pogrnjene mize. Natakarice so že nanosile kupe slaščic in pridno natakale vročo čokolado v lepo okrašene skodelice.

Ko so se odteščali, so se fantiči zagnali v gugalnice, ropotali z lesenimi krogli po kegljišču, se obešali po vejah dreves polnih pojočih ptic in popoldanskega sonca.

Petrček je sedel zdaj ob mizi sam. Silil se je z velikim povniliji dišečim piškotom, ki pa ni imel pravega okusa. Nedo-taknjena skodelica čokolade pred njim je bila že mrzla.

V njegovem srcu ni bilo nobene radosti. Zato je komaj slišal čebljanje svojih sošolcev. Zavedal se ni več ne toplega sonca ne senc, ki so se spreletavale po belih namiznih prtih.

Pred očmi sta mu še vedno lebdela prijazni obraz Mice in trdo obličje gospoda kateheta.

„Mica je rekla, da je Bog usmiljen. Če je Bog usmiljen in je gospod katehet njegov namestnik na zemlji, kot je sam tako rad ponavljal; zakaj ni potem gospod katehet pravitako usmiljen?“

Zaman si je poizkušal urediti misli. To ga je delalo še bolj žalostnega.

* * *

MNOGO let pozneje je Peter pri pospravljanju pisem in dokumentov našel v predalu že orumenelo podobico, ki naj bi bila spomin na tisti sončni dan.

Vedel je tedaj več o življenju, o krutosti ljudi.

Verske in še druge dogme ga že dolgo niso več vznemirjale ali zanimale.

„Kdo ve“, je pomislil. Morda je tisti katehet, čigar imena ali obraza se ni več spominjal, vstal tisti dan slabe volje.

Morda je bil bolan?

Kdo ve, če ni bila celo smrt v njegovi družini?

Morda je imel sitnosti s svojimi predstojniki?

Kdo ve?

* * *

PETRČEK tisti dan ni takó mislil. Bil je komaj sedem let star in ta dan, na katerega je tako težko čakal, bi moral biti najlepši v vsem njegovem življenju.

MITI V SV. PISMU.

Danes se mnogo govori in piše o mitih v sv. pismu. Mnoge tako govorjenje in pisanje vznemirja, kar je razumljivo. Vedno so namreč slišali trditve, da je sv. pismo nezmotljiva božja beseda, nekaj kar je v popolnem nasprotju z miti ali bajkami, ki naj bi bile proizvod človeške domišljije; izmišljene zgodbe o božanskih bitjih in njihovi vlogi v svetu. Ali ni govoriti o mitih v sv. pismu nekaj protislovnega, nekaj kar sv. pismo po svoji naravi, kot nezmotna božja resnica že a priori izključuje? In ako so svete knjige pisane pod posebnim božjim vodstvom – navdihnjenjem – ki jamči resničnost teh knjig, ali ne bi že samo odkritje sledov nečesa mitološkega v bibliji spodkopalo temelje verodostojnosti celotnega sv. pisma? In po drugi strani, ali ni sv. pismo ravno proti-mit, to je demitizacija mitološkega pojmovanja sveta in življenja? Taka in podobna vprašanja si kristjan nujno postavlja, ako jemlje resno svoje krščansko življenje, ki je vse zgrajeno na sv. pismu, izvira iz sv. pisma in se hrani v njem.

I. MIT V STARI ZAVEZI

Vprašanje mitologije v sv. pismu, predvsem v stari zavezi, se je začelo resno postavljati z odkritjem in dešifriranjem mezopotamske, kanaanske in egiptovske stare literature, v kateri mitologija zavzema znaten del. Dejstvo, da babilonski miti vsebujejo podobne zgodbe o stvarjenju, o padcu v greh, o vesoljnem potopu itd. kot sveto pismo, je sprožilo živahno in včasih ostro polemiko med razlagalci sv. pisma. Tradicionalno prepričanje vsestranske nezmotnosti sv. pisma se je zamajalo v koreninah. Nasprotniki so hitro zaključili, da je sv. pismo navadna zbirka bajk in mitov kot druge literature starega bližnjega vzhoda. Tisti, ki so se postavili v bran biblije, so videči v izvensvetopisemskih vzporednih zgodbah dokaz za neko prvotno razodetje, ki se je ohranilo, čeprav pokvarjeno, tudi v poganskih tradicijah. (Problem in reševanje tega problema ni bila in ni enostavna zadeva.) Odkritje izvenbiblične literature bližnjega vzhoda je sprožilo dolgo vrsto vprašanj, o katerih do tedaj ni bilo niti slutnje. Prenekateri pojmi, ki jih je Cerkev imela o sv. pismu, njegovem navdihnjenju, o resnici odnosno nezmotljivosti sv. pisma, so prišli pod kritično obravnavanje. Moderne naravoslovne znanosti so ovrgle biblično predstavo o svetu; ugotovile so, da je človek mnogo starejši kot to predpostavlja sv. pismo. Arheološka odkritja so v nekaterih primerih podprla in potrdila svetopisemske

podatke, v drugih pa so odkrila zgodovinske netočnosti. Nastane vprašanje, kako vskladiti znanstvena in zgodovinska dejstva z očitnim mitološkim izražanjem sv. pisma in prav tako očitnimi zgodovinskimi netočnostmi?

Problem mitologije pa ni omejen le na staro zavezo. Strauss je že v prejšnjem stoletju (1835) predlagal mitološko razlago Kristusovega življenja, kar naj bi pomenilo, da je izmišljeno, ne v pomenu, da Jezus ni bil zgodovinska oseba, ampak da so Evangeliji namišljena pripovedka njegovega življenja, ki ne odgovarja zgodovinski resničnosti. Tako mitično pojmovanje je prepletalo protestantovsko razlago sv. pisma vse do leta 1941. ko je Rudolf Bultman prišel na dan s svojo idejo o „demitiziranju“ sv. pisma. Bultmanu pomeni mitološko vse, kar je v sv. pismu nadnaravnega in neznanstvenega značaja. Le-to, pravi, je za modernega človeka nesprejemljivo. *Demitiziranje* sv. pisma pomeni pretolmačenje letega v moderne, današnjemu človeku razumljive pojme, kajti le táko sveto pismo more postati življenjska alternativa za človeka. O tem bo govora v drugem delu. Za sedaj omenim le to, da to kar Bultman imenuje mitološko v sv. pismu, ne pomeni nujno, da je zmotno ali neresnično, pač pa za človeka brezpomembno, zato ker je nerazumljivo in ga zaradi tega ne more pripraviti, da bi se odločil za krščansko pot življenja.

Pojem ali definicija mita.

Pojem mita nikakor ni enovit. Različni razlagalci razumejo pod isto besedo različne, včasih zelo različne stvari. Ta neenotnost je vzrok za mnoga nerazumevanja. Oksfordski slovar definira mit kot „zgolj izmišljeno pripovedko, v kateri navadno nastopajo nadnaravne osebe, vsebujeje dejanja in dogodke nadnaravnega značaja ter ljudske pojme o naravnih in zgodovinskih pojavih“. Mit se v eni ali drugi obliki javlja v vseh kulturah, ki jih pozna zgodovina in antropologija. Obravnava izvor sveta in človeka, nastanek človeških ustanov, človekovo iskanje sreče, uspehe in poraze, ki jih pri tem iskanju doživlja in govori tudi o koncu sveta. Posebno se mit zanima za odnose med bogovi, naravo in ljudmi. Mišljenje, da mit nujno predpostavlja mnogoboštvo in da monoteistične religije mit nujno odklanjajo, danes ni več splošno. Iz najnovejših dognanj mnogi znanstveniki zaključujejo, da mit ni ne politeističen ne verski po definiciji, ampak *svojska oblika ali vzorec mišljenja in izražanja*. Je ena izmed vrst izražanja kot sta na primer umetnost ali znanost. *Mit je simboličen način izražanja*. Vsaka teh oblik izražanja ima svojo podobo o svetu, si ga razlaga na svojski način. Ako torej mitološka (simbolična) razlaga sveta ne odgovarja znanstveni, še ni rečeno, da je zmeta. Gleda namreč na svet s svojskega stališča in dojema realnosti, ki jih znanstvena logika ne more zajeti v svoje kategorije. Mit se predvsem *zavzema za transcendentalno realnost*, to je tisto, ki je onstran izkustva in logičnega sklepanja, a se javlja in deluje v svetu s tako silo, da je ni mogoče prezreti. Mit te

skrivnostne sile navadno posebi, govori o njih kot osebah, ne pa kot stvarih ali pojavih. Mit je simbolična predstava realnosti (v nasprotju z znanstveno), ki jo dojema nejasno in po intuiciji. *Realnost dojema in izraža v dogodkih, ne v abstrakcijah.* (Primer: Sedanja ureditev sveta izvira iz nekega pradogodka, recimo zmage stvariteljskega počela nad kaosom). Mitični dogodki se odigravajo na kozmičnem, vesoljnem nivoju; njih igralci so osebna bitja: razni bogovi. Ta *praigra je vzorec* in osnova dogajanj v svetu izrednega in skrivnostnega. Mit tako ničesar ne prepušča slučajnosti, kot jo razume moderna filozofija in znanost. Mitičnemu prijemu realnosti stoji nasproti logična točnost filozofsko-znanstvene predstave o svetu, ki si edina lasti zajetje realnosti, čeprav nekateri sodobni učenjaki začenjajo dvomiti o uspešnosti in veljavnosti filozofsko-znanstvene predstave sveta, v kolikor si lastita monopol razlage celotnosti. Prav isti učenjaki pravijo namreč, da *mit spada k osnovnim vzorcem človeškega mišljenja in izražanja, ki ga nikoli ne bo mogoče popolnoma nadomestiti z logično govorico*, zlasti o stvareh, glede katerih logika ne more dati človeškemu razumu zadovoljivih odgovorov. „Mit, pravi Burrows, je simbolični, približni izraz resnice, ki je človeški razum ne more jasno in popolno dojeti, temveč jo le nejasno vidi in je zato ne more točno izraziti. Vsebina mita ni napačnost, lažnost, zmotnost, ampak resnica; ni primitivna, naivna in napačna predstava, ampak vpogled v stvarnost, ki je globlji od znanstvenega opisa in logične analize. V tem pomenu je mitološki jezik zavestno nejasen in netočen, a je končno najprimernejši za izražanje stvarnosti, ki jo le medlo vidimo.“ Proti klasični definiciji mita, ki smo jo zgoraj navedli, moramo reči, da miti niso toliko zgodbe o bogovih, ampak svojski način mišljenja in predstavljanja o božjem elementu v svetu. (H. Davies.)

Tu imamo najprej neke vrste demitizirani pojem mita, kot skupek izmišljenih pripovedk o bogovih, o nastanku sveta i. dr. Poznanje načina mišljenja in izražanja starega bližnjega vzhoda, v čigar območju je sv. pismo nastajalo, je predpogoj za pravilno razumevanje in razlaganje biblije. Najprej se moramo vživeti v mišljenje in govorico ljudi, ki so te knjige pisali, šele potem jih bomo mogli razumeti. Največja nevarnost, da potvorimo resnico sv. pisma, je presojanje le-tega z modernimi znanstvenimi kategorijami (miselnimi obrazy). Gre za neko demitiziranje v obratni smeri: namreč naših pojmov in predstav o sv. pismu, ki so, gledani s stališča mišljenja starega bližnjega vzhoda, prav tako naivni, kot se nam s stališča moderne znanosti zdijo naivne svetopisemske predstave. Seveda bi bilo drzno trditi, da ima moderna eksegeza (razlaga svetega pisma) vse odgovore in čisto jasno sliko o bibliji, vendar je bil napredek ogromen in to v glavnem zaradi znanstveno kritične preiskave biblične literature in globljega poznanja zgodovinskega, kulturnega in sociološkega okolja, v katerem je sv. pismo nastajalo. Stara mezopotamska in kanaanska literatura sta že do sedaj vrgli mnogo luči na sv. pismo, in to ne samo na jezikovnem področju, ampak tudi vsebinskem. Vse-

binska podobnost pa nujno sproži vprašanje odvisnosti sv. pisma od teh izvensvetopisemskih literarnih virov. Podrobnosti so najbolj očitne v prvih 11 poglavjih 1. Mojzesove knjige (Geneze), v nekaterih prerokih in psalmih. Znale zgodbe iz stare zaveze, ki vsebujejo dozdevno mitološke elemente, so poročilo o nastanku sveta in življenja, o padcu v greh, o vesoljnem potopu in dr.

Na splošno moremo vse te zgodbe v smislu gornjega razmišljanja o mitu označiti kot približni izraz resnice v simbolično - mitičnih oblikah, to je resnice, ki je bila nejasno dojeta po intuiciji. Avtorji sv. pisma so po svojem razmišljanju in vodstvu sv. Duha ustvarili neko vrsto teologije stvarjenja, stanja prvega človeka in pojava grešnosti v svetu. Iz opazovanja konkretnega stanja stvari in grešnosti človeka so prišli do zaključkov, ki so jih izrazili v svojstem simboličnem jeziku. Način mišljenja in izražanja v teh svetopisemskih zgodbah se zdi v vseh ozirih enak načinu mišljenja in izražanja v vzporednih zgodbah izvensvetopisemske semitske mitične literature. To, kar razločuje svetopisemske zgodbe od mitičnih, je čisto svojska ideja, ki so jo Hebrejci imeli o Bogu. Hebrejci pripisujejo poznanje Boga osebnemu srečanju z Njim: Bog sam se jim je razodel. Ta jasna ideja in poznanje Boga vodi celotni miselni proces stare zaveze in jo bistveno razločuje od mitov. Stara zaveza zavrača vse elemente, ki niso v skladu s idejo Boga, ki ga ona pozna. Toda to, kar so Hebrejci vedeli o Bogu, je bilo mogoče izraziti le v simboličnih oblikah in v konkretnih kozmičnih dogodkih; prav tako so mogli odnose med Bogom, svetom in človekom izraziti s podobami ali celo enakimi vzorci kakor miti. Tak je način mišljenja in izražanja stare zaveze, kakor koli ga že hočemo imenovati.

S to značilnostjo hebrejskega mišljenja in izražanja v mislih si oglejmo nekaj primerov iz stare zaveze v pojasnitev gornjega razmišljanja. Prva dva stavka prve Mojzesove knjige (Geneze) sta značilni primer, kako je svetopisemski avtor ravnal z mitološko stvarino.

1.- „V začetku je Bog ustvaril nebo in zemljo.

2.- Zemlja pa je bila pusta (tohu) in prazna (vabohu) in tema je bila nad brezdanjim vodovjem in duh božji je vel nad vodami.“

Preprosta veličastnost teh uvodnih besed prikriva problematičnost navadnemu bralcu. Toda že od vsega začetka krščanske dobe so si razlagalci sv. pisma belili glave, kako vzkladiti ta dva verza. V čem je težava? Vprašani sta sledeči: ali je kaos (tohu vabohu) obstajal pred stvarjenjem ali po stvarjenju? In ali je kaos obstajal neodvisno od božje stvariteljske dejavnosti? Ideja namreč, da bi Bog najprej ustvaril kaos, to brezoblično puščobo, je po prepričanju večine razlagalcev logična kontradikcija, nasprotje, in jo moramo kot tako zavreči. Prav tako se zdi nesprejemljiva razlaga, da bi bil kaos prva stopnja stvarjenja, kajti to razbije jasno shemo sedmerodnevja, ki sledi in v kateri je vključena celotna stvariteljska dejavnost. Čeprav prvi verz jasno in izrecno zatr-

juje, da je božje stvarjenje absolutni začetek vse vidne realnosti, pa drugi verz predpostavlja neko predhodnje stanje kaosa brez zveze s stvarjenjem. (Ne spada v božjo stvariteljsko dejavnost.) Spričo dejstva, da stara zaveza jasno in dosledno zavrača dualistično pojmovanje narave, to je obstoj dveh absolutnih nasprotujočih si počel – zlega in dobrega, je prisotnost drugega verza vznemirljiva. Problem poveča še dejstvo, da je avtor tega poglavja (P) izredno natančen v pripovedovanju stvarjenja ter se izogiba vsake naivne svežosti, ki je značilna za avtorja 2. poglavja (J), ki obravnava isto temo. Skozi celotno poročilo si avtor zavestno prizadeva, da povdari popolno in breznaporno kontrolo Boga nad svojim stvarstvom. Nikjer ni nobenega namiga na kako nasprotno božanstvo, proti kateremu bi se Bog moral boriti, ko je ustvarjal.

Poleg tega je svetopisemski pisatelj imel pred seboj starejše vire preroka Izaija, čigar podoba stvarjenja onemogoča sleherni dualistično razlago. Mnogi razlagalci so s pomočjo bistrumnih razlag skušali odklopiti ta dva verza, da bi odpravili nerazložljivo nasprotje in napetost med njima, vendar se vsi poizkusi zde nezadovoljivi. Vse kaže, da gre v tem primeru za neko koeksistenco prvega stavka, ki zatrdi, da je Bog vse ustvaril, z drugim stavkom, ki slika kaotičnost slehernega stanja, ki obstaja neodvisno od božje stvariteljske dejavnosti in volje. Še več, nerešena napetost med tema dvema verzoma je take narave, da kaže, da imamo tu opravka s snovjo, ki je tuja izraelskemu mišljenju. Nikjer drugje v sv. pismu ni sledi, da bi kaka prvotna stvarnost obstajala neodvisno od Boga. Od kod naj bi torej ta verz (2) prišel?

Predno odgovorim na to vprašanje, naj na kratko povzamem babilonski mit o stvarjenju sveta, Enumaelis, ki nas v tej zvezi zanima.

V tem mitu je ustvarjalno božanstvo Marduk, bog mesta Babilona. Poročilo o stvarjenju prične s Kaosom, ki ga predstavljajo morske vode – brezoblična pošast, ki je sovražna do suhe zemlje in jo večno napada. V začetku ni zemlje. Kaos poseblja ti dve božanstvi: moško Apsu in žensko Tiamat. Ta dva rodita vsa živa bitja. Najprej bogove. Med staršema in sinovi-bogovi izbruhne sovražstvo; sinovi usmrtiljo Apsu (očeta). Tiamat (mati) rodi vrsto demonov, da ji pomagajo v boju s sinovi. Končno Marduk (v starejših mitih je tudi kako drugo božanstvo) usmrti Tiamato. Ujame jo v mrežo, napihne z vetrovi in prestrelji s puščico. Ta gigantska mrhovina in okostje mrtve pošasti Tiamate (kaos) je snov, iz katere Marduk ustvari vidno vesolje. Mitična podoba sveta izgleda takole: okrogla ploskev zemlje plava na oceanu, nad njo se v loku vzpenja nebesni svod, na katerem se gibljejo zvezde in nad njim so rezervarji vode in vetrov. Nébesna telesa so sedež raznih mezopotamskih božanstev. Tudi Marduk si zgradi nebeško prestolico, katere zemeljska podružnica je Esagil – babilonski tempelj. Človek je ustvarjen iz ilovice, zmešane s krvjo umorjenega boga Kingu (neka zmes Tiamate). Smisel človeka je v tem, da nadaljuje kult bogovom.

Mit jasno predpostavlja stvarjenje sveta iz prej obstajajočega kaosa. Kaos, je končno počelo, iz katerega so vse stvari nastale in sam nastane iz nič. Ima božanski značaj, ker ne rodi samo ljudi, ampak tudi bogove. Stvarjenje je zmaga stvariteljskega božanstva nad pošastjo-kaosom. Mit je igral važno vlogo v kultu v Mezopotamiji, v katerem se je proslavljala naravni ciklus: to je prestopano nastajanje in minevanje življenja v naravi skozi leto.

Pradogodek stvarjenja iz kaosa so Babilonci pojmovali kot vzorec, ki se neprestano ponavlja v letnem naravnem ciklusu. Vrnimo se sedaj k bibličnemu besedilu.

Danes je splošno sprejeto dejstvo, da je 2. verz 1. Moj. knjige, ki govori o kaosu, prišel v svetopisemsko besedilo iz tega babilonskega mita. Filološko je celo verjeten izvor besede *Tehom* (popačenka: tohu) iz babilonske pošasti Tiamate. Nadalje je malo verjetno, da bi kaos, opisan v pojmih voda, mogel nastati v suhi Palestini. (Gen. 2, 4ss opisuje kaos kot suhoto), ampak vse kaže na babilonsko podnebje. Ta mitološka predstava stvarjenja, ki je našla pot v hebrejsko tradicijo, je ustvarjala napetost med dvema različnima nazoroma o stvarjenju. To je sprožilo dolg proces asimilacije, v katerem je starozavezni nazor počasi izpodrinil mitološkega, ki mu je nasprotoval. Važna stopnja v procesu asimilacije ali demitizacije starega mita, je bilo vključenje letnega v čas in zgodovino, v nasprotju z brezčasovnostjo mita. V mitu namreč čas ne igra nobene vloge; sedanji naravni ciklus se istoveti s pradogodkom stvarjenja iz kaosa. Nič ni novega: kar se je enkrat zgodilo, se vedno dogaja. Svetopisemski avtor pa vplete božjo stvariteljsko dejavnost v čas in trajanje. To je lepo nakazal v shemi *sedmerodnevja*, kjer pride do izraza potek in napredek stvarjenja v času. Tudi zvezdam na nebu se odvzame mitološki značaj, ki ga imajo v babilonskem mitu, namreč kot virom božjega razodetja, ki s svojim premikanjem odražajo usodo, ko jo bogovi določajo svetu. V sv. pismu pa zvezde nimajo druge kunkcije kot zagotavljanje ali značiti potek časa znotraj stvarstva. Čas in zgodovina, v katero sv. pismo vključi božje stvarjenje, postavita *svetopisemsko poročilo v popolno nasprotje z mitološkim*.

Prizadevanje svetopisemskega avtorja, da uvrsti stvarjenje v čas in zgodovino, kaže na teološko idejo, ki ga je vodila v preoblikovanju mitološke tradicije. Še jasneje pa je ta teološka misel izražena v prvem stavku sv. pisma; da je na začetku Bog ustvaril nebo in zemljo, kar pomeni, da je Bog popoln in edini vir sveta, ki se razlikuje od Njega, – je zunaj Njega. Do enakega zaključka pridemo tudi po analizi glagola *Bara* – ustvariti, ki se rabi izključno za božjo stvariteljsko dejavnost in ga nikoli ne najdemo v zvezi s tako imenovanim akuzativom (4. sklon) snovi (iz katere Bog ustvari), ampak vedno z akuzativom objekta, to se pravi učinka edinstvenega božjega stvarjenja, ne pa preoblikovanje neke obstoječe snovi. V tem sta si sv. pismo in mit v popolnem nasprotju.

Poglejmo sedaj, kako je svetopisemski avtor predelal to mitološko tradicijo 2. stavka, o kateri smo dejali, da je zelo verjetno prišla v sv. pismo iz babilonskega mita. Sedanje stanje verza kaže veliko spremembo od originalnega. Beseda tehom (tohu) je izgubila značaj osebe, ki ga ima odgovarjajoča Tiamat v babilonskem mitu in je zaradi tega izgubila božanski prizvok. Neodvisen obstoj kaosa je bil v taki meri demitiziran, da bi njegov mitološki značaj ostal neopažen, ako ga ne bi spoznali iz primerjalnega veroslovja, to je, ako ne bi poznali babilonskega mita. Seveda ima to demitiziranje za seboj dolgo zgodovino asimilacije. Mitične oblike so se krčevito upirale. Kljub jasni asimilaciji mita v biblični teološki nazor stvarjenja pa še vedno ostane vprašanje, zakaj je avtor *sploh* obdržal ta odlcmek v svoji redakciji. Nekateri razlagalci so menja, da ni dokončal procesa asimilacije in da bi ga v nadaljnjem procesu popolnoma izpusil. Toda to je le uganje. Bolj verjetno je, da je avtor injeciral neko pozitivno pričevanje v predelano snov. (Barth in Von Rad) 2. verz je prav zaradi svojega nedvornega mitičnega prizvoka postal koristno sredstvo, s katerim je avtor izrazil poseben vidik stvarjenja. Predstavlja namreč negativno stran ali nasprotje stvarjenja. Stvarstvo ni postavljeno v nasprotje nič, ampak nasproti kaosu, ki pomeni stvarstvo v uporuh božji volji. Kaos ni del stvarjenja in tudi ne neka, od Boga neodvisna in samostojna realnost, pač pa vedno grozeča možnost. Tako na primer prerok Jeremija vidi povratek v kaos, ko Bog zavrne svoje ljudstvo v sodbi. (Jer. 4, 23-26). Je postal teološki pojem.

Kratek zaključek k temu razmišljanju. Svetopisemski avtor je mit zlomil z afirmacijo v 1. verzu: „V začetku je Bog ustvaril nebo in zemljo.“ Vendar mita ni popolnoma uničil. Obdržal je tiste njegove sestavine, ki jih je lahko uporabil; preoblikoval je tradicijo tako, da je služila njegovemu (P) razumevanju stvarnosti. 1. verz zatrjuje absolutno suverenost Boga nad svojim stvarstvom. Napetost, ki jo povzroča drugi verz nasproti tej trditvi, pa ne izvira iz neadekvatnosti pričevanja in pojmovanja, ampak iz zamotanosti dejanskega stanja v stvarstvu. Namreč, da je kljub popolnemu gospodstvu Boga nad vsem stvarstvom vendarle v svetu pričujoča neka kaotičnost, zmeda, ki ni del stvarjenja, pa tudi ne neka samostojna božanska sila. To kaotičnost je avtor primerno in približno izrazil z zlomljenim babilonskim mitom.

Ta kaotični nered v stvarstvu, ki ga je svetopisemski pisatelj zabeležil takoj v uvodnih besedah sv. pisma kot grozečo možnost proti redu stvarstva, pa je bolj konkretno prikazan v 3. poglavju iste Moj. knjige. (Gen. 3, 1-5.) In sicer tu ne govori o tem neredu več kot le o možnosti, ampak kot delujoči sili, ki se je zarila v človeško naravo. Gre za zgodbo greha prvih staršev, ali boljše za naravo greha. Oglejmo si na kratko problematičnost te zgodbe. Gen. 3, 1-5.

Kakor je svetopisemski avtor (P) v uvodnem stavku zgodbe o stvarjenju kategorično zatrnil, da je celotno stvarstvo delo Boga

in v absolutni podrejenosti Njemu, tako tudi v tem primeru (J) takoj povdari, da je bila kača le ena izmed živali, ki jih je Bog ustvaril. Pa vendar je iz nadaljnjega opisa kače razvidno, da ima izredne lastnosti in neko demonsko moč, nekaj diaboličnega. Za podobo navadne kače se še vedno vidijo obris neke druge realnosti, ki je imela neki samostojen obstoj. Napetost, ki je v svetopisemskem besedilu, izvira iz dejstva, da se ta ozadnja podoba še vedno bori proti okviru navadne kače, kakor jo slika sv. pismo. Vse kaže na neko mitično vsebino v ozadju.

Vprašanje je, kdo je kača ali kaj predstavlja. Dobesedno razumetje danes vsaka resna razlaga izključuje. Nekateri so videli v kači podobo kaotične pošasti Tiamate, kakor v Gen. 1,2. Drugi mislijo, da gre za neko „magično“ žival, vir skritega znanja. Kananejci, sredi katerih so Hebrejci živeli, so dejansko častili kačo, toda v tem primeru kača ni bila sovražno razpoložena do ljudi. Svetopisemska zgodba naj bi bila po tem mnenju obsodba magije, ki si po skrivnih potih prizadeva dobiti božje znanje. Drugi zopet izraelskemu prepričanju in zato mu sv. pismo odvzame ta značaj, ko zatrdi, da je to navadna kača. Napetost nastaja zaradi mitičnih elementov, ki kljub demitiziranju in asimilaciji še vedno pronicajo na površje.

Svetopisemska zgodba torej hoče biti teologija greha: od kod greh, v čem je greh? Najprej zla ni Bog ustvaril. (Kača, ki ga poseblja, je navadna žival.) Mit neodvisnega prvotnega počela zla je kratko malo zavržen. Toda skrivnost je tukaj. Zlo ni od Boga; zlo ne obstaja kot vzporedna neodvisna sila z Bogom, pa vendar je neka objektivna sila v stvarstvu, ki je ni mogoče prezreti. Je nerazumljivo sovraštvo do Boga, ki se upira njegovi oblasti. Tu je opisana tista negativna realnost kaosa, ki jo avtor v zgodbi o stvarjenju omenja le kot možnost, tu pa kot dejansko razdiralno silo znotraj stvarstva. Pisatelj se pri tem poslužuje mitološkega izražanja, ki ga spretno spremeni in obdrži delikatno ravnotežje. Obdrži demonski značaj kače iz mita, a obenem povdari, da je bila kača navadna žival, torej pod božjo kontrolo. Napetost, ki jo ustvarja izražanje tega zlomljenega mita, odraža, čeravno le približno, skrivnost neke realnosti, ki se ji zanika samostojni obstoj v stvarstvu, a je vendar dejavna in demonska v svojih učinkih v stvarstvu.

Avtor le preusmeri vprašanje izvora greha. Spodmakne mitološko razlago zla. V preostali zgodbi ni govora o izvoru greha, ampak o njegovi naravi. Greh je zavestna nepokorščina človeka božji volji. Končno vsa odgovornost pade na človeka, kača je potisnjena ob stran. Kača je samo zbudila možnost, ki je bila v človeku (možnost upora Stvarniku) Človek nosi krivdo za vdor greha

v stvarstvo z zavestnim poizkusom, da se osamosvoji izpod božje oblasti.

Zaključek k temu drugemu primeru je podoben prvemu. Svetopisemski pisatelj je podal teološko razlago greha, ki je bila v skladu z hebrejskim pojmovanjem o Bogu. Svoje trditve (teze) ni izrazil v abstraktnih pojmih – kar je bilo tuje njegovemu načinu – ampak v obliki konkretnega dogodka. Kot zelo primerna snov za ta dogodek mu je služil mit, čigar tradicijo je preoblikoval tako, da je izgubila mitološki značaj in tako asimilirala v svetopisemsko tradicijo. Ako je obdržal nekatere mitološke lastnosti, ki povzročajo vprašljivost v sedanjem sestavku, je to zaradi zamotanosti problema grešnosti v svetu, čemur avtor ni prišel do dna. Skrivnostni značaj greha je avtor mogel najprimerneje izraziti z mitološko-simboličnimi podobami.

II. MIT V NOVI ZAVEZI

V uvodu sem že omenil, da se problem mita ne postavlja samo v sv. pismu stare zaveze, ampak tudi v novi zavezi, čeprav v tem primeru v nekoliko drugačni obliki. Zaradi omejenosti prostora in tudi zamotanosti problema bom skušal le na kratko nakazati zadevno problematiko, v glavnem v zvezi z Bultmanovo idejo o „demitiziranju“ sv. pisma.

Bultmanova opredelitev mita je širša od klasične, ki smo jo navedli v prvem delu; v to opredelitev spadajo ne samo zgodbe o bogovih in njihovem poseganju v svet, ampak sleherno predstavljanje in govorjenje o transcendentnem – nadčutnim ali božjim v pojmih tostranskega fizičnega sveta. „Mit, pravi Bultman, je način mišljenja, v katerem se božje javlja kot človeško in onostransko kot tostransko.“

Moderno kontroverzno o mitologiji v novi zavezi je sprožil profesor Bultman v eseju „Neues Testament und Mythologie“, po drugi svetovni vojni, v Nemčiji. Vsa njegova skrb je bila, kako pretolmačiti sv. pismo v pojme in jezik, da bo razumljivo in pomembno za modernega človeka. Bultman pojmuje sv. pismo predvsem kot kerigmo-oznanjevanje. Namen sv. pisma, pravi, je v vsakem času človeka življenjsko angažirati, da se odloči za ali proti Kristusu. Dokler se mitološko izražanje sv. pisma ne pretolmači v govorico in pojme, razumljive današnjemu človeku, je le-to zanj brezpomembno, ker ga ne razume in zato ne more predstavljati resnične življenjske izbire.

Bultmanu pomeni „mitološko“ v sv. pismu vse, kar je neznanstvena in nadnaravnega značaja. Mitološka je svetopisemska predstava sveta kot trinadstropna zgradba: sredi je zemlja, spodaj šol ali pekel, zgoraj nebesa. Mitološko je govorjenje o zlih duhovih in njihovem vplivu v svetu ter najintimnejši človekovi notranjosti. Poseganje izvenzemskih bitij v zgodovino sveta je prav tako mitološko. Taka podoba sveta nasprotuje pojmovanju sveta moderne fizične znanosti. Prav tako je Kristusovo odrešilno

delo opisano s pojmi tedanjega mitološkega gledanja na svet. O Kristusu se govori kot od vekov obstajajočem božjem Sinu, dobesedno se pojmuje njegovo vstajenje in vnebohod in njegov drugi prihod odondod. Vse to, pravi Bultman, je mitologija, ki je za današnjega znanstveno prosvetljenega človeka nesprejemljiva. Bultman ne kritizira svetopisemskih pisateljev, da so tako pisali o Kristusu; to je bilo nujno v njihovem času, toda danes taki pojmi ne veljajo več. Svetopisemske podobe sveta danes enostavno ni več. Kdo bo danes na primer imel skizofrenijo za obsedenje? Ali razlagal epidemijo v pojmih božje šibe? Moderna znanost je eden glavnih vzrokov, zakaj človek 20. stoletja ne more sprejeti Nove zaveze takšne kakršna je, pravi Bultman.

Naj takoj omenim, da Bultman ne zanika nadnaravnih in duhovnih realnosti, ali božjega poseganja v človeško zgodovino in življenje. Pravi le, da je svetopisemsko govorjenje o teh elementih mitološko in zato je treba iz teh mitoloških podob izluščiti resnico, ki jo vsebujejo, in jo pretolmači v sodobne razumljive pojme. Z drugo besedo, sv. pismo je treba demitizirati. Druga stvar, ki jo Bultman oporeka takoimenovanim mitom v sv. pismu, je to, da v njih pisatelji dozdevno opisujejo svet, to je fizično realnost sveta in dogajanja v svetu, ko dejansko opisujejo pojmovanje svoje lastne eksistence. Tako na primer vera v zle duhove in obsedenja ni toliko neka primitivna razlaga fizike in medicine, kot človekova zavest, da je njegovo življenje pogojeno od činiteljev, ki niso pod njegovo kontrolo in ga čestokrat ovirajo ali celo preprečijo njegove namene. Demitiziranje sv. pisma torej ne pomeni izločiti mite, ampak jih antropološko ali eksistencialno tolmačiti. To se pravi, kadar imamo opravka z mitom, se moramo vprašati, kaj hoče avtor s tem povedati o *svoji lastni eksistenci*. (Ne pa ali je bil svet ustvarjen iz nič ali ne; ali so ali ne zli duhovi; ali je Kristus vstal ali ne od mrtvih itd.) Skozi tak proces tolmačenja sv. pisma, pravi Bultman, more človek priti do razlage in razumevanja lastnega obstoja. Šele nato se bo mogel osebno odločiti za ali proti načinu življenja, ki mu ga krščanstvo predlaga.

Demitizirano vsebino nove zaveze Bultman razlaga takole:

V bistvu nam sv. pismo slika človekovo življenje s Kristusom in brez Kristusa. Življenje brez Kristusa je življenje skrbi in stiske; človek je prepuščen na ljubo in neljubo različnim silam, ki so mu včasih indiferentne, včasih sovražne (vera v demone). V taki stiski išče varnosti in opore v vidnih, čutnih stvareh, toda taka gotovost je le dozdevna, varljiva. Kajti v takem iskanju varnosti v svetu tekmuje z drugimi ljudmi, kar povzroča sovraštva, prepire in zavist.

Človek pa, ki živi s Kristusom, najde varnost in gotovost v nevidnem, nadčutnem svetu. Tak človek se ne zanaša na „meso“ na človeka; ne stavi svojih upov v hiše in posestva ali svoje lastne sposobnosti, ampak zaupa v božjo milost. Zaupa v to, kar je nevidnega, nadčutnega, česar ne razume in je izven njegove

kontrole in vse to se mu javlja kot ljubezen; za človeka to ne pomeni smrt, ampak življenje. *To zaupanje v božjo milost odpušča grehe*, – greh, ki je v bistvu njegovo preteklo življenje, ko je zaupal in iskal varnosti in gotovosti v čutnih stvareh. V tej novi, ubogljivi predanosti Bogu človek najde resnično varnost in trdnost. Tako življenje s Kristusom ne pomeni svetobežnost, kajti človek še vedno živi v svetu, a kot da ne bi živel, kakor pravi sv. Pavel. Postane gospodar nad stvarmi, ne pa v službi stvarem. Nova zaveza predlaga človeku to dvojno pot: pot milosti s Kristusom in pot greha brez Kristusa. Človek se mora odločiti za eno ali za drugo. Ob tej dvojni sliki naj bi človek prišel do resničnega spoznanja svoje lastne eksistence. Prehod iz stanja padca ali greha v stanje milosti pa ni mogoč brez božje pomoči; v tem božjem posegu, to priznava tudi Bultman, ni nič mitološkega. Prehod iz stanja padca v stanje milosti je božji dar, ki nam ga Bog daje v razodetju Jezusa Kristusa. V tem se Bultman razhaja z eksistencialističnimi filozofi, od katerih je sicer zelo odvisen, ker trdijo, da je spoznanje lastne avtentične eksistence že dovolj, da jo človek tudi uresniči z lastno odločitvijo.

Namen mitoloških elementov v sv. pismu (to se pravi čudežnega in nadnaravnega), ki se vseskozi prepletajo z zgodovinsko osebo Kristusa, pravi Bultman, je povdariti, da Kristus ni zgolj zgodovinska podoba, ampak pot, po kateri nam Bog omogoča prehod iz stanja padca (greha) v avtentično existenco. Na primer dogodek zatrtjen v stavku: „križan pod Poncijem Pilatom“ je z ene strani zgolj zgodovinski fakt, pa vendar se z druge strani razločuje od vseh drugih zgodovinskih dogodkov v tem, da vsebuje odločilno važnost za naše življenje danes in da moramo po njem najti svoje avtentično življenje. Čudeži in nadnaravni značaj Kristusa naj bi pokazali pomembnost Kristusa za naše življenje. Čeprav, po Bultmanovem menju, danes mitološki elementi ali čudeži nimajo te prepričevalne sile, ampak obratno celo zatemnjujejo resnično podobo in pomen Kristusa. Zato je potrebno, da jo demitiziramo.

Predaleč bi nas privedlo, če bi se spuščali v podrobnosti Bultmanove odvisnosti od eksistencialistične filozofije. Omejili se bomo le na nekaj točk, v katerih kritiki očitajo Bultmanu, da gre predaleč. Večina kritikov se strinja, da ima eksistencializem precej lastnosti, ki sličejo svetopisemskim, v čemer nekateri vidijo vpliv krščanstva na oblikovanje moderne filozofije. *Toda filozofski sistemi morejo biti koristni za razumevanje krščanstva do določene mere, kar je prek tega, utegne več škoditi kot pa koristiti.*

Tako na primer eksistencialisti polagajo veliko važnost na „osebno odločitev“. Da le-ta igra važno vlogo tudi v krščanstvu, bo vsak priznal, toda med tem ko eksistencializem gradi vse na osebni odločitvi, je v krščanstvu mesto tudi za zakramente in milost, to je božji vpliv, ki deluje skupno z osebnim odločanjem. Nadalje se zdi, da si Bultman popolnoma osvaja Heideggerjevo trditev, da sprememba spoznanja lastne eksistence bistveno spremeni eksisten-

stenco dotičnega. Bultman to trditev prilagodi krščanstvu. Kar je Bog za nas storil v Kristusu, je to, da moremo v Njem priti do novega spoznanja lastnega obstoja; to je do novega spoznanja samih sebe. Thielicke pravi, da edino, kar se v Bultmanovem krščanstvu zgodi, je sprememba „zavesti“, kar se mnogim zdi premalo. Toda s stališča Heideggerjeve filozofije je sprememba zavesti, spoznanje lastnega obstoja, bistvena sprememba, najgloblja možna sprememba sploh, kajti moja zavest samega sebe me naredi to, kar sem. Sprememba mišljenja in zavesti je seveda tudi v krščanstvu bistveni sestavni del, toda zakrament sv. krsta in drugi zakramenti niso zgolj mitološki ali simbolični izraz te spremembe, ampak učinkoviti sočinitelji tega prerojenja v novo življenje.

V čemer je Bultman preveč pod vplivom Heideggerja, je podmena, da je treba vse tako imenovane mitološke elemente razlagati eksistencialno, to je v pojmih pisateljevega razumevanja lastne eksistence. Bultmanu je ta podmena osnovna, a je nikjer ne utemelji. To pomeni, da sv. pismo nima ničesar povedati o vidnem stvarstvu, ki nas obdaja; tudi kadar se zdi, da dejansko opisuje svet, v resnici avtor razlaga razumevanje svoje lastne eksistence. Ako je edino možna sprememba v človeku sprememba razumevanja lastne eksistence, kakor pravi Heidegger, in ako je edini način, kako Bog deluje v nas, ta, da nas pripravi, da spre-menimo pojmovanje samih sebe, kakor pravi Bultman, potem je treba vse govorjenje sv. pisma o vidnem stvarstvu, ki je povrh tega še mitološko, to je neznanstveno, tolmačiti eksistencialno; to je, kaj nam taki teksti hočejo povedati o našem lastnem obstoju. Iz te Bultmanove podmene sledi nevarna posledica, ki bi se je Bultman sam verjetno ne upal podpisati. Zaključek namreč, da je sv. pismo neka vrsta šifriranega sporočila, iz katerega bi mogli z metodo demitiziranja izluščiti jedro sporočila – resnico, jo oblikovati v koncepte, original (sv. pismo) pa zavreči ali ga ohraniti kot starinsko zanimivost. S krščanskega stališča je to absolutno nesprejemljivo. Komentar recimo neke Shakespearove drame more biti še tako popoln, a ne bo nikoli mogel nadomestiti drame same, to je popolnoma razumljivo. Po drugi strani: zakaj naj bi sv. pismo ne imelo ničesar povedati o vidnem stvarstvu poleg človeka? Dejstvo, da predstave, ki jih svetopisemski pisatelji imajo o svetu, niso znanstvene, še ne dokazuje, da niso dejansko hoteli podati svojih nazorov o stvareh, ki so prav tako božje delo kakor človek.

Razumljivo, po Bultmanovem eksistencialnem tolmačenju tako imenovanih mitov odpade sleherni konflikt z znanostjo, ker dejansko bi tako demitizirano sv. pismo ne govorilo več o stvarjenju in ustroju sveta itd., ampak le o tem, kako so svetopisemski pisatelji razumeli svojo lastno eksistenco. Jasno je, da se sv. pismo ne more – in tudi ni njegov namen – meriti z izsledki moderne znanosti. Po drugi strani pa to, kar sv. pismo veruje o stvarjenju, previdnosti, molitvi, čudežih, vsebuje podmeno, da je Bog Gospod ne samo življenj posameznikov, ampak tudi mate-

rialnega vesoljstva. Strogo demitizirano sv. pismo ne bi imelo takega pomena. Materialni svet bi bil ponižan na stopnjo, ki je ne zasluži.

Spričo takega nesmiselnega zaključka kritiki oporekajo Bultmanu, da mita ne more nadomestiti znanstveno spoznanje, ker ima različno in svojsko vlogo v razlaganju stvarstva, o čemer smo govorili že v prvem delu. Mimogrede omenim, da je Bultman nezdravo odvisen od Heideggerja tudi v pojmovanju stanja padca ali greha. Medtem ko v filozofskem pojmu človeške padlosti Bog ne igra nobene vloge, ampak je zgolj v tem, da človek ne „najde“ samega sebe, se ne zaveda svoje resnične individualnosti, temveč se izgubi v anonimnosti mase (neaventično življenje), pa vsebuje krščanski pojem greha odvrnitev od Boga, nepokorščino Bogu.

Mnogi kritiki Bultmanu očitajo, da podcenjuje zgodovinske elemente v krščanstvu. Thielicke pravi, da v njegovem krščanstvu ni ničesar razen „zavesti“, kar pomeni, da je vloga, ki jo zgodovinski podatki igrajo v Bultmanovem krščanstvu, tako skromna, da bi jih brez škode lahko popolnoma prezrli s sledečo metamorfozo teologije v filozofijo. Po Bultmanu, nadaljuje Thielicke, svetopisemske besede: „Beseda je meso postala“, dejansko ne pomenijo Jezusovega rojstva v Betlehemu pred dva tisoč leti, ampak značijo tisto osnovno spremembo v razumevanju lastne eksistence, ki mi je bila omogočena v Kristusu. Seveda Bultman priznava, da bi brez zgodovinskega rojstva Jezusa v Betlehemu jaz danes ne mogel priti do novega spoznanja samega sebe, toda zgodovinski dogodki in okoliščine, ki so spremljale in prinesle novo spoznanje (resnico), so postranskega značaja.

Iz tega podcenjevanja zgodovinskih dogodkov sledi resnična nevarnost, da se filozofija polasti teoloških zaključkov in nato loči od novozaveznih zgodovinskih osnov. Čeprav Bultman tega ne stori, je nevarnost vendarle tukaj. Po Bultmanu, pravi Karl Barth, resnična „velika noč“ ni vstajenje, ni nekaj, kar se je zgodilo Jezusu, ampak nekaj, kar je doživela vera njegovih učencev.

Bultman loči tri različne načine, kako sv. pismo govori o Jezusu.

1. O zgodovinskem Jezusu kot na primer v trditvi: „... križan pod Poncijem Pilatom“. To je zgolj zgodovinsko dejstvo.
2. O mitološkem Jezusu, ko govori o Njem kot božjem Jagnjetu, ki odjemlje greh sveta. Podoba je vzeta iz judovskega spravnega jagnjeta.
3. O eshatološkem Jezusu. Ta pojem je lasten Bultmanu in pomeni, da je življenje in smrt Kristusa nekaj nadvse važnega in pomembnega za naše življenje danes.

Vsi ti načini govorjenja o Jezusu se šestokrat prepletajo in vsebujejo drug drugega tako, da jih je nemogoče ločiti, razen miselno. Vprašanje je, ali je potrebno, da ločimo te različne načine govorjenja? Omejimo se le na mitološki vidik (se pravi to, kar Bultman imenuje mitološko: čudeže itd.). Bultman pravi, da je nujno, da

pretolmačimo, kar je mitološkega, v eshatološko, to je v pojme pomembnosti Jezusa za naše življenje danes. In to zato, ker je mitološko govorjenje o Jezusu kamen spotike, ki modernega človeka odvrča od krščanstva. Bultman v svojem esejju „Kerygma und Mythos“ pravi, da „je nemogoče rabiti električno luč in radio aparate ter se v primeru bolezni posluževati modernih zdravstvenih in kliničnih metod in hkrati verovati v novozavezni svet duhov in čudežev.“ Z drugo besedo, moderni človek ni dovzeten za mitološke zgodbe, kakršne ima sv. pismo. Ian Hendersen na to odgovarja, da so Nemci rabili električno luč in radio aparate in istočasno mogli verjeti v najbolj neumen mit nacizma. Nadalje, vsaka molitev predpostavlja čudež v smislu božjega poseganja v človeške zadeve in najbolj goreče molitve so izrečene med pacienti v najmodernejših bolnišnicah. To se pravi, da Bultmanova pretveza, da je moderni, znanstveno prosvetljeni človek tako zelo alergičen na čudeže, ni tako prepričljiva.

Bultmanov seznam mitološkega v sv. pismu je zelo raznolik in različni so razlogi, zakaj mu oporeka, in zavrača mite na podlagi eksistencialističnih kategorij, ki si jih osvaja. Sem spada govorjenje o duhovnem, kot bi bilo nekaj naravnega: pojmovanje skoraj fizičnega učinkovanja zakramentov ali prav takega vplivanja sv. Duha. Druge ne more sprejeti iz znanstvenega pojma sveta kot zaključenega vzročnega sistema; za čudeže na primer v takem pojmovanju ni mesta. Zopet druge stvari izključuje na podlagi svoje definicije mita; kot na primer razumevanje božje transcendentnosti v pojmih razdalje: nebesa nad zemljo. In končno imenuje mitološke primere obsedenje od duhov in nekatere oblike nauka o izvirnem grehu, ker te stvari nasprotujejo človekovi svobodi, tako važni lastnosti za eksistencializem. Vsi ti različni elementi, ki jih Bultman spravi pod skupni imenovalec mitologije, slikajo podobo sveta, ki je današnjemu človeku tuja. Ljudje jo morajo občudovati, a so kot gledalci, kar pa ni pravilna drža do Nove zaveze, ki nas vabi k osebni odločitvi.

Mitološki prikaz Kristusa (kot čudodelca in od večnosti obstoječega božjega Sina) ima svoj razlog; in ta je bil, zbuditi pozornost in utemeljiti verodostojnost dejstva, da je ta določeni zgodovinski dogodek življenja in smrti Jezusa nad vse pomemben za naše življenje danes. Bultman prizna dobronamernost tega argumenta, toda zanika njegovo veljavnost. Čudeži ne dokažejo tega, kar imajo namen dokazati. Ker torej mitološki elementi (v Bultmanovem pomenu besede) ne dokazujejo eshatološkega značaja zgodovinskih dogodkov Kristusa, ni razloga, zakaj naj jih obdržimo. Toda ako mitološki opis Kristusa (kot čudodelnika) ne dokazuje njegovega eshatološkega pomena (za naše življenje danes), demitizirano sv. pismo ni nič bolj prepričljivo. Bultman sam misli, da tega sploh ni mogoče dokazati, ampak je stvar osebne odločitve. Ako Kristusova zgodovinska osebnost nima ničesar, kar nas bi moglo prepričati, da se odločimo zanj in za njegov pomen za naše življenje danes, zakaj naj se potem odločimo za Kristusa in ne za kogarkoli drugega? Bultman pravi, da so novozavezne

priče tiste, ki nas nagibajo, da se odločimo za Kristusa in preko tega on ne gre. Toda končno moramo priznati, da je le moralo biti nekaj „izrednega“ (kar Bultman imenuje mitološko) o resničnem zgodovinskem Jezusu v času, ko je živel na zemlji, kar je novozavezne priče prepričalo, da so se odločile zanj. In potem takem zgodovinski podatki in takoimenovani mitološki elementi (nadnaravni značaj Jezusove osebnosti in njegovega delovanja) ne morejo imeti tako podrejene vloge, kot jim jo dodeli Bultman. Če vzamemo negativen pojem mita, to je vse, kar ni zgodovinsko resnično v sv. pismu, bi se še vedno moglo izkazati, da so takoimenovani miti nadomestljivi v krščanskem oznanilu. Vzemimo za primer zgodbo izvirnega greha (1. Moj. 3) Dobesedno zgodba ne more biti zgodovinsko resnična. Pa vendar vsebuje neko vrsto resnice, kajti karkoli se je ali se ni zgodilo v rajju, človek, kakršnega poznamo, je v stanju padca. Je neka grešna sila na delu v človeški naravi. Zato je nekdo dejal, da, ako bi se vsi izvodi in kopije te zgodbe izgubili, bi mi danes morali napisati nekaj podobnega. Vprašanje je, ali bi naša rekonstrukcija imela obliko mita ali demitizirano obliko zgodbe? Z drugo besedo, Bultmanova problematika demitiziranja vzbuja vprašanje, ali sploh moremo odpraviti mitološko izražanje iz sv. pisma, dokler seveda uvidimo resnico za tem izražanjem.

Proti Bultmanovemu prizadevanju, da bi očistili biblijo, predvsem novo zavezo, mitologije, so mnogi mnenja, da mitologija ni značilnost svetovnega nazora prvega stoletja, ki bi se ga mogli otresti. Nasprotno, mitološko je ena osnovnih oblik človekovega mišljenja, ki ga ne moremo nadomestiti. Je način funkcioniranja človeškega razuma, kadar skuša dojeti in opisati verske stvari. Mit je potem takem popolnoma legitimna oblika človeškega mišljenja; je dejansko edini način, kako moremo dojemati nadnaravno. Ravno zaradi tega, ker obravnava zadnji in najgloblji pomen stvari, dosega globine, ki jih znanstveno spoznanje ne more doseči.

To stališče se mnogim zdi pretirano, kajti če to drži, potem moramo postaviti poganske mite na isto raven kot takoimenovane svetopisemske mite. Sicer pa more tudi kristjan priznati, da je v poganskih mitih nekaj objektivnega; izražajo človekov odnos do Boga. V poganskih mitih je ta odnos sicer popačen in zaradi človeških interesov izkrivljen. Ako na primer poganski miti predstavljajo božanstvo v podobi živali, je to zato, da se človek odtegne od pokorščine takemu bogu. Kljub temu je v teh mitih neko objektivno soočenje z božanstvom oziroma beg od njega.

Da moderni človek ni tako zelo nedovzet za mitološko, smo že zgoraj omenili v zvezi z mitom nacizma. To naj bi potrjevalo stališče, da je mit bistvena lastnost človeškega življenja. Toda med starimi in modernimi miti je velika razlika. Med tem ko so v starih mitih transcendentalnost, nadčutnost in božje igrali važno vlogo, v modernih mitih ni mesta za to. Moderni čas ni ravno doba religij, ampak „nadomestnih religij“ (Ersatz Religion). Značilno za nadomestne religije pa je to, da so predvsem nado-

mestki, ne pa religije. In vendar glavne trditve teh nadomestkov o veselju in človekovem položaju v njem niso ne zgodovinske ne znanstvene; dejansko so mitološke (primer nacizma).

Ta razlika med starimi, transcendentnimi in modernimi immanentnimi miti razkriva neenovit značaj mitološkega. To se pravi, mit ne obravnava nujno božje elemente v svetu. Iz tega sledijo nekateri važni zaključki. Najprej to, da ne moremo starih mitov, o katerih Bultman pravi, da niso razumljivi modernemu človeku, pretolmačiti v moderne razumljive mite. Ako drži, da je mit ena izmed bistvenih oblik človekovega mišljenja, bi se gornja ideja na prvi pogled zdela privlačna rešitev. Zakaj to ni mogoče? Zato ker v modernih mitih ni prostora za nadčutnost, transcendentnost in Boga. Kajti precejšni del moderne mitologije ima svoj izvor v uporu Bogu; ga zanika ali sploh ne upošteva. Dvigne pa človeka na Njegovo mesto, kot absolutnega in zadnjega.

Drugi zaključek, ki sledi iz razlike med starimi in modernimi miti, je netočnost Bultmanove analize položaja modernega človeka. To, kar je modernemu človeku *tako odvratno*, ni mitologija, ampak ideja, da sploh obstaja neko transcendentno, nadčutno in božansko. Z drugo besedo, človeka ne moti toliko mitološko, neprikladno govorjenje in prikazovanje Boga, kot trditev, da sploh obstaja *tako Bitje*. Ko ljudje govorijo o Bogu kot takem, ki živi v nebesih, vsi vemo, da to ne pomeni, da živi v gornjem stanovanju trinadstropne zgradbe veselja, kakršnega slika sv. pismo. Od Bultmana, ki sam trdno veruje v nadčutnega, transcendentnega Boga, bi pričakovali, da bi nam bolje razložil, kaj pomeni božja transcendentnost; vsi se strinjamo, da to ni stvar razdalje. Bultman toži nad tem, da sv. pismo govori in ravna z nadnaravnim in duhovnim, kot bi bilo naravno in fizično; toda končno je neizogibno, da se poslužujemo metafizičnega ali prispodobnega izražanja, kadar govorimo o duhovnih in neprostorskih elementih življenja. Kaj je napačnega v tem? Ali niso morda stvarni razlogi za tako govorico? Da ponovimo zgoraj načeto vprašanje, ali religija sploh more biti brez takih kratkih, konkretnih zgodbic (ki jih Bultman imenuje mite), ki vsebujejo globoke resnice o človeških bitjih na splošno? Zdi se, da bi jih bilo zelo težko nadomestiti. To pa zato, ker te konkretne zgodbe vsebujejo tako vsebinsko bogastvo, ki ga ni lahko zajeti v abstraktnih trditvah. Resnica, ki jo te zgodbe vsebujejo, daleč odtehta zgodovinske netočnosti. Saj jih zelo verjetno tudi tisti, ki so jih zapisali, niso umevali kot zgodovinska dejstva. (Da beseda ali ime Adam v hebrejskem jeziku pomeni človek, je zelo značilno v tej zvezi.)

Bultmanovo prizadevanje, demitizirati sv. pismo, izvira iz njegovega prepričanja, da bo tako sv. pismo bolj učinkovito vplivalo na modernega človeka, da se odloči za ali proti Kristusu. To eksistencialno funkcijo biblije je Bultman tako povdaril, da je zanemarljivo zgodovinski značaj Kristusa in njegovega življenja, čeprav ga ne zanika. V tem se je pustil čezmerno vplivati od eksistencialistične filozofije. Končno tudi demitizirano sv. pismo ne bo bolj prepričljivo od takega, kakršno je. Eksistencialni vi-

PRISPEVEK K 60 LETNICI SMRTI DR. J. E. KREKA

Ob 60 letnici dr. J. E. Krekove smrti (8. X. 1917) se je obnovil spomin nanj tudi med izseljenci. Predvsem je zadnji urednik njegovih Zbranih spisov prof. dr. Vinko Brumen v slovenskih listih, ki izhajajo v Argentini, objavil več pogledov in od raznih strani o njegovi osebnosti in njegovem delu. S temi članki je dopolnjeval in razlagal svojo monografijo o njem, ki jo je pod naslovom *Srce v sredini* izdala Editorial Baraga l. 1968 /str. 460/. Tudi sicer je slovensko povojno izseljenstvo vse leto 1977 proslavljalo kot „Krekovo leto“, ter je bil njemu posvečen tako Slovenski dan, skupna prirediteljska centrale vseh emigracijskih organizacij v Argentini „Zedinjene Slovenije“, kakor tudi praznovanje narodnega praznika in dneva slovenske zastave na dan 29. oktobra.

Nihče pa ni omenil Krekovega vpliva — še za življenja — na slovenske izseljence za oceanom in posredno tudi — kot misleca in organizatorja gospodarskega življenja — na stike s tamkajšnjimi ljudmi. Gotovo je to vprašanje še neraziskano, vendar bi rad omenil dve stvari, ki sta pozabljeni, pa vendarle utegneta dopolniti Krekovo osebnost in pomen. Mislim na eno omembo, ki se tiče Združenih držav v Severni Ameriki, drugo pa v Južni Ameriki — Argentine. Ko so lani v Združenih državah praznovali 90 letnico enega najpomembnejših slovenskih kulturnih delavcev tam, ki je prišel v ZDA že leta 1903 — pred 75timi leti! — zdravnika dr. Franka Kerna /Jauha/, sestavljalca Angleško-slovenskega besednjaka in Berila ter pisca Spominov in družbenega delavca, sem se spomnil, da sem bral v njegovih Spominih na tridesetletnico prihoda v Ameriko, ki sem jih prebral v ponatisku v Ameriški domovini v začetku l. 1968 /izšli so pa l. 1933 v — Ljubljani! /tudi nekaj o Kreku in njegovem vplivu kot družbenem organizatorju in kot filozofu na njegovo tedanjo okolico. Franc Jauh /pozneje si je prevzel ime Kern zaradi lažje angleške izgovorjave/ je kot petošolski Alojzijeviščnik v Ljubljani odšel v Ameriko l. 1903. Tedaj so ameriški škofje po izseljenkih duhovnikih nabirali v Evropi naraščaj za svoje dušno pastirstvo. Tako ga je župnik J. M. Sonce iz St. Paula v Minnesoti vzel med drugimi s seboj za bodočega misijonarja v škofiji gorečega irskega nadškofa Johna Irelanda. Jauh se je že v Alojzijevišču zanimal za socialna vprašanja ob Krekovem Socializmu. Tedaj je bilo v St. Paulskem semenišču obenem — 26 slovenskih dijakov in bogoslovcev! Pozneje je izstopil

in po menjavah poklicev postal zdravnik Kern, pa tudi socialist, na katerih listih je bil izvoljen kot prvi Slovenec občinskega svetovalca v Clevelandu. Pa je vendar v času, ko je pisal Spomine, še vedno bil prepričan, da je najboljša socialna rešitev v krščanskem socializmu. Nadškof Ireland je bil v prijateljskih stikih s slovenskimi ameriški škofi, kakor so bili Vertin, Trobec, „krekovec“ Stariha, pa z misijonarji Pircem, Buhom, Plutom, itd. do mladih bogoslovcev in dijakov njegovega semenišča, ki so prihajali že iz Krekovega gibanja. V stikih s to slovensko okolico je marsikaj lahko zvedel o Krekovem krščanskem socializmu in je po svojem socialnem delu nadškof sam postal neke vrste — kot pravi Kern — „ameriški Krek“. Tudi njegov profesor v semenišču St. Paul, William Turner, poznejši škof v Buffalo, pisec „History of Philosophy“, je bil pristaš krščanskega socializma in Kern ga primerja Krekovemu učenju. Lahko, da je tu kakšno medsebojno razmerje, vplivanje od ene ali druge strani — od osebnega stika o slovenskim krščansko socialnim okoljem, ki se je v Sloveniji že formiralo ob Kreku, ali pa vpliv ameriškega Irelandovega nadškofovega socialnega dela in profesorja Turnerja filozofije na Kreka, saj piše Kern, da je to „nadškofovo semenišče bilo znano po vsej Ameriki in tudi Evropi“ /v poglavju podlistka Ameriške domovine 5.2.1968/. Najverjetneje pa sta obe gibanji vzporedni ob enotnem svetovnem krščansko socialnem gibanju, ki ga je sprožila Leonova enciklika. Omenjam to Kernovo spominjanje samo kot zanimiv donesek h Krekovi 60 letnici in kot vzpodbudo za slovenske ameriške sociološke znanstvenike, da to medsebojno vplivanje razlože in ugotove vsaj kot — primerjavo.

Da pa je imel dr. J. E. Krek konkretne gospodarske stike z Južno Ameriko, izrecno z Argentino, je pa gotovo, da si se v slovenski obširni „Krekologiji“ to nikjer ne omenja, pa je v evidenci že ravno —štirideset let.

Ko sem l. 1948 prišel v Argentino, sem se oglasil pri svojem nekdanjem soščolcu iz ljudske šole in škofovih zavodov, poznejšemu prelatu msgr. Janezu Hladniku, ki mu gre največja zahvala, da smo po vojni našli „begunci“ novo naselitev v tej državi. On je prišel sem že l. 1936 in bil od l. 1938 naprej pri g. Kastelicu urednik revije Duhovno življenje. Pri njem sem dobil tudi stare letnike te revije, kjer sem v letniku 1938, številki „za januar in februar“ na str. 22-26, bral sestavek nekega Franca Daliborja pod naslovom Argentinski filmi. Sestavek je nadaljevanje iz prejšnjih letnikov, kajti tu je opisan „XXI film“, ki naj prikaže življenje in delo preprostega dalmatinskega ribiča in pozneje bogatega argentinskega brodolastnika Nikola Mihanovića. In prav v tem sestavku sem naletel na zanimiv opis neposrednega stika našega dr. J. E. Kreka s tem dalmatinsko-argentinskim podjetnikom, ki je vreden, da se otme iz preteklosti.

Takole Franc Dalibor /psevdonom/ opisuje Nikola Mihanovića: „Mihanović je bil najbogatejši sin, ki ga je kedaj porodila jugoslovanska majka, saj so po njegovi smrti ocenili njegovo bajeslovno premoženje na okrog 128 milijonov pesov takratne vrednosti!!! V pokrajini Formoza je zapustil estancijo „Dalmacija“, ki je večja kot cela

Dalmacija v Jugoslaviji. Njegovo brodovje je obsegalo 300 osebnih ladij, tovornih in vlačilcev. V centru Buenos Airesa pa je cel venec po 7-8 nadstropnih stavb, ki so bile njegova last.

Čim bolj se nam odmika čas njegove smrti —umrl je leta 1929— tem bolj nam blede ta edinstveni lik v naši jugoslovanski izseljenski povestnici. Saj bi bil pokojni nam Jugoslovanom lahko postal nekaj Rockefeller ali Carnegie...

Bil je rodom iz občine Dali pri Dubrovniku, sin ubožne ribiške družine. Ko je prišel v Argentino, je bila to zemlja, kjer je bilo treba vse šele napraviti... Dasi brez globlje šolske naobrazbe, je bil pravi gehij, prototip severoameriškega „selfmademana“, ki je vtisnil svoj pečat... Začel je prevažati blago v dobi, ko so po Delti laplatskega veletoka tihotapci mrgoleli kot komarji. Ne enkrat se je spoprijel s tihotapci, ko so mu žugali, da mu odvzamejo blago...njegoví začetki so bili potrebni nadčloveških naporov...

Potem je šlo navzgor: Iz čolna je postala ladjica, iz nje ladja in ob začetku 20 stol. je imel na Boki v Buenos Airesu svojo ladjedelnico s 400-500 delavci. S časom je dobil v svoje roke vso paroplovbo po argentinskih rekah: gori v Paraguay in braziljanski Matto Grosso notri do mesta Corumba. Njegov mlajši brat Miguel je posedoval paroplovno družbo „Patagonia“. Ladje te družbe so posečale vso patagonsko obalo notri do Punta Arenas.

Koncem svetovne vojne /prve/ je Nikola prodal svoje podjetje Angležem, denar pa naložil /večinoma v Buenos Airesu./ Izgovoril si je le, da mora paroplovna družba še 25 let po prodaji nositi njegovo ime... Ko je tako prodal svoje brodersko podjetje Angležem, ni znal kam obrniti denar...In tu je naletel na zagrebškega arhitekta Markovića, ki mu je svetoval, naj vtakne izkupiček v velike novogradnje v centru Buenos Airesa. In res se je nasvet dobro obnesel. Vse te zgradbe še danes obstujejo z 8-10%. In tako so nastale v Buenos Airesu palače Hotel Alvear, Palace Hotel in druge...“

Tako Franc Dalibor o Nikoli Mihanoviću. Nato pa piše:

„Leta 1912 pred odhodom v Argentino sem v Ljubljani posetil med drugimi sedanjimi pomembnimi osebnostmi rajnega dr. K r e k a . Čudil sem se njegovemu poznanju argentinskih prilik. Doumel je vrednost trgovske zveze s to deželo in me je prosil, naj se pozanimam za stvar od bliže. Res sem leta 1913 postal „expose“. Skoro sem bil stvar pozabil, ko za novo leto 1914 sprejemem debelo pismo iz dunajskega parlamenta. —„Primojduha, kdo mi pa to piše iz dunajske državne zbornice?“ sem modroval. Pa je bil dr. Krek. Piše, da bi te medsebojne gospodarske stike vzela v roke „Gopodarska zveza“ v Ljubljani, ali ker je še mlada in finančno šibka, bi potrebovala v Argentini finančno oporišče in kdo bi bil boljši — po Krekovem mnenju — kot gospod Nikola Mihanović?! Naj ga obiščem ter navdušim za tako podjetje, ker ako se uresniči, bi bilo pri podjetju tudi za mene košček kruha. Zadevo sem zaupal šariću... (Ta je bil doma iz Like, se je šolal v Franciji, Belgiji in Angliji, pred vojno v Trstu pri Jadranski banki, imel nesrečo pri manipulaciji, šel v Argentino in postal komercialni

podravnatelj v Mihanovičevi ladjedelnici. Tam je uvedel „Taylorjev“ sistem, ki se mu je priučil v Angliji). S Šaričem sva se odpeljala v Mar del Plata, kjer je Mihanović letoval. Šarić, ki je iz Trsta do dobra spoznal slovenske razmere, je Mihanoviču raztolmačil, kdo je Krek in njegov gospodarski pokret. Sprva je Mihanović okleval. Ko mu je Šarić razlagal, da bi ustanovitev takega podjetja bila tudi za njega finančno ugodna, mu je ta zabranil rekoč: „Pa zar misliš ti, Grgo, da ja za praviti pare, rabim tebe i tvojega Kreka!“ Na kar mu Šarić z veliko prisotnostjo duha odgovori: „Za praviti pare ne trebate vi nas ali mi trebamo vas.“ Končno je obljubil, da sprejme financiranje po dr. Kreku zamišljene družbe ter da se temelji podjetja udarijo takoj, čim pride dr. Krek v Argentino, da se vse dogovori. Mihanović je posebno poudarjal, da njemu ni nič do tega, če tudi založi za Krekovo zamisel en milijon pesov, samo da bo imel posla s sposobnimi in poštenimi ljudmi. Pač ni poznal dr. Kreka, drugače bi si bil to pripombo prihranil. Stvar je bila s tem sigurna.

Ali človek obrača, Bog pa obrne. Koncem junija 1914 mi je dr. Krek sporočil, da pride v Buenos Aires. Da je imel velike potežkoče s trgovskim ministrom, da mu je le ta končno izposloval pri paroplovni družbi „Austro-Amerikana“ prsto vožnjo iz Trsta v Buenos Aires in nazaj.

Kar pade tresk z jasnega neba: avstroogrška vojna napoved Srbiji ter iz nje razvijajoča se svetovna vojna. Še sem prejel l. 1915 dvoje pisem od dr. Kreka. V prvem sporoči, da je med vojno realizacija gospodarskih načrtov nemogoča, v drugem pa piše, da se v Evropi vse splošno pričakuje, da se vojna konča v par tednih, ter da se bomo nato s podvojenimi silami vrgli na delo. Pa se Krekovi upi niso urednili. On sam je prezgodaj omahnil.

Potem ko je Mihanović svoje podjetje prodal Angležem, o kakšnem trgovskem udejstvanju niti slišati ni hotel. Saj je likvidiral celo svojo veletrgovino „Austro-Hungara“, ki je iz češke uvažala porcelan, steklo in kovinske izdelke.“

Ta sestavek sem bral, ko je bil msgr. J. Hladnik še živ. In vprašal sem ga za ime pisca, pa mi ga je povedal /menda Kraševac?/, pa nisem gotov, ker si ga nisem zapisal. Tudi sem vprašal pokojnega ravnatelja Bogumila Remca, ki je bil eden najdelavnejših Krekovih sodelavcev pri njegovih gospodarskih podjetjih, tudi pri Gospodarski zvezi, če kaj ve o teh Krekovih načrtih, pa mi je odgovoril, da ne ve ničesar. Verjetno je Krek držal ta veliki načrt v tajnosti, dokler ne dozori ob njegovem prihodu v Buenos Aires in ob podpisu pogodbe z Mihanovičem. Njegovim sodelavcem bi se sicer zdel gotovo — prefantastičen. Angleško podjetje, ki je prevzelo Mihanovičevo lastnino, pa je znano pomorsko podjetje „DODERO“, še zdaj eno največjih tovrstnih pomorskih kompanij. Imenovani hoteli pa so še zdaj naj-reprezentativnejši mednarodni hoteli na svetovnem glasu.

Zdi se mi, da sta ti epizodi — v ZDA, predvsem pa konkretnješa v Argentini — vredni spomina ob 60 letnici Krekove smrti.